

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 17 ліпеня 1987 г. № 29 (3387) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

ПРАКТЫЧНЫМІ СПРАВАМІ ПАГЛЫБЛЯЦЬ ПЕРАБУДОВУ

У Цэнтральным Камітэце КПСС адбылася сустрэча з кіраўнікамі сродкаў масавай інфармацыі і творчых саюзаў, у ходзе якой яе ўдзельнікі абмяняліся думкамі па пытаннях далейшага павышэння ролі друку, тэлебачання і радыёвяшчання ў працэсе перабудовы, у выкананні задач, намечаных чэрвеньскім (1987 г.) Пленумам ЦК КПСС.

На сустрэчы выступіў Генеральны сакратар ЦК КПСС М. С. Гарбачоў.

— Мы з вамі сустракаемся зноў. Па-мойму, гэта надрэчная традыцыя. Мы высока цнім той уклад, які ўносяць у перабудову нашы сродкі масавай інфармацыі. Я сюды ўключаю і нашы часопісы, у тым ліку літаратурныя: таму што вялікае месца ў іх займаюць публіцыстычныя раздзелы. Я б нават сказаў, што партыі, можа, не ўдалося б выйсці на сённяшні ўзровень абмеркавання ўсёй праблематыкі перабудовы, — яна вельмі вялікая, неадназначная, супярэчлівая, — калі б адразу пасля красавіцкага (1985 г.) Пленума ЦК КПСС у гэты працэс актыўна, па-сапраўднаму не ўключыліся сродкі масавай інфармацыі.

Гэта першае. А другое — жыццё пачынае змяняцца. Можна, не так хутка і поўна, як мы хацелі б. Тут ёсць розныя пункты погляду: адны лічаць, што працэсы перабудовы ідуць марудна, другія гавораць, што мы спяшаемся. Я думаю, што тое, што мы робім, разгортваем у нашым грамадстве, патрабуе вялікай адказнасці і ўзвядзенасці, і гэтым мы павінны вызначаць нашы тэмпы. За намі велізарная краіна, велізарны народ, які столькі аддаў для таго, каб замацаваць і прымножыць заваёвы Кастрычніка, зрабіць нашу Радзіму магутнай сацыялістычнай дзяржавай. Усе нашы крокі таму патрабуюць вялікай адказнасці і перад народам, і перад усім чалавецтвам, улічваючы ролю, якую наша краіна, наша дзяржава адгрываюць у сучасным свеце.

Перамены адбываюцца, мы іх бачым. Адно становішча было да студзенскага Пленума ЦК, і зусім інакш пайшлі падзеі пасля яго. Збіраючыся праводзіць чэрвеньскі Пленум ЦК, мы ўбачылі, што, выносячы на парадак дня пытанне аб карэннай перабудове кіравання эканомікай, нам не абысціся без таго, каб не пагаварыць аб ходзе перабудовы ў цэлым. Гэта зусім зразумела. Пра ўсёй значнасці базісных з'яў нашай эканомікі, тым не менш, працэсы перабудовы ў ёй не пойдуць, калі іх не ажыццяўляць ва ўзаемасувязі з усімі іншымі сферамі жыцця нашага грамадства — і перш за ўсё такімі, як духоўная і палітычная, сфера дэмакратыі і многія іншыя. Пасля студзенскага Пленума ЦК гэтыя працэсы змянілі свой характар,

змяніліся і тэмпы дыскусій, іх вастрыня, змест прымаемых рашэнняў. Трэба сказаць прама, усё змянілася і абавастрылася. Гэта значыць, што на студзенскім Пленуме мы правільна паставілі пытанне, і перабудова пачала захопліваць усе сферы жыцця грамадства, усе слаі народа. Яна пачала праз свае механізмы ўключаць мільёны, а там, дзе мільёны, там пачынаецца вялікая, адказная палітыка.

Так мы выйшлі на ідэю аб тым, што ў дакладзе на чэрвеньскім Пленуме ЦК неабходны палітычны раздзел, які аналізаваў бы агульны ход перабудовы, у якім можна было б паразважаць, што мы прайшлі ўжо, дзе цяпер знаходзімся. Для нас стала ясна, што мы толькі на пачатковым этапе перабудовы, і тым не менш гэта ўжо свайго роду нейкі новы перыяд у нашым развіцці, мы дасягнулі новых рубяжоў перабудовы, у нас паявіўся новы пункт адліку ў планах на будучыню.

У сувязі з гэтым, паколькі рух паскарэецца, неабходна ўвесь час «звяржаць гадзіннік» — і партыі, і сродкам масавай інфармацыі. Пасля чэрвеньскага Пленума, думаю, такая неабходнасць стала яшчэ большай, таму што на ім вырашаліся пытанні велізарнай важнасці, звязаныя з перабудовай сістэмы кіравання нашай эканомікай. Я ўпэўнен, што матэрыялы Пленума вы ўсе добра ведаеце, у вас ёсць свае ацэнкі, свой погляд. І з галоўным, я думаю, вы згодны, усё тое, што мы робім пасля красавіцкага Пленума ЦК, прадыхтавана самім ходам развіцця нашага грамадства, накіраванымі праблемамі і неадкладнасцю задач, якія трэба вырашаць.

Я гавару ўвесь час аб грамадстве, таму што Цэнтральны Камітэт і Палітбюро вызначаюць сваю палітыку, зыходзячы з інтарэсаў развіцця грамадства, з улікам тэндэнцый, што адбываюцца ў грамадскім развіцці, у залежнасці ад праблем, якія непакояць грамадства, якія яно абмяркоўвае. Вядома, грамадства — гэта не нешта безаблічнае, ёсць у ім канкрэтныя сілы — рабочы клас, сялянства, інтэлігенцыя, і ўнутры іх — свае слаі са сваімі асаблівасцямі, сваімі інтарэсамі. Перабудова і яе праблемы па-рознаму праламляюцца ў розных класах і слаях нашага грамадства з улікам жыццёвага вопыту, канкрэтных жыццёвых умоў кожнай групы.

Зыходзіць трэба з таго, што ў грамадстве маса нявырашаных праблем, у прыватнасці ў эканоміцы становіцца вельмі напружаная. На гэта мы і павінны арыентавацца, усведамляць тое, што паспела ў грамадстве. І разумець, што выбар мы зрабілі правільны. Мінулыя два гады паказалі, што пачынае мацнець перакананасць людзей у неабходнасці перабудовы, а ў многіх праяўляюцца нават болей, перажыванні за перабудову: хоць бы яна не сарвалася.

Хачу падкрэсліць (аб гэтым ішла гутарка і на чэрвеньскім Пленуме ЦК), што перабудова — гэта не адмаўленне, а калі і адмаўленне, то дыялектычнае. Выстройваючы нашу лінію на паскарэнне, на перабудову, мы стаім не на нейкіх слізкіх балотных купінах, а на цвёрдым грунце, які сфарміраваўся намагаваннямі многіх пакаленняў савецкіх людзей, у выніку барацьбы на нашым шляху першапраходцаў. Усё было: велізарныя дасягненні, а разам з тым і страты. Цяжкія выпрабаванні трэба было прайсці. Я гэта гавару таму, што нават у вашым асяроддзі бачу перажыванні: а ці не прывядзе новы этап да адмаўлення ўсяго, што было, а ці не забылі мы сваю гісторыю, ці не праглядзеце ў цяперашняй палітыцы недаацэнкі таго, што зрабілі папярэднія пакаленні. Лічыць і думаць так было б, таварышы, памылкай.

І я вас прашу: падмайцеся вышэй сваіх эмоцый і сваіх выгод і зручных стэрэатыпаў. Падмайцеся і думайце аб народзе, аб грамадстве. Інакш мы акажамся не ў сілах павесці наперад пачатую справу. Я ўжо гаварыў, і гэта ўяўленне, памойму, аб'ядноўвае ўсіх нас: мы былі і застаёмся ў адной лодцы, мы былі і застаёмся па адзін бок барыкады, мы ішлі і працягваем ісці па адной дарозе. Таму, калі разгарэліся страсці на пасяджэнні праўлення Саюза пісьменнікаў Расіі, я папрасіў таварышам перадаць, што мы былі б вельмі занепакоены, калі б раптам замест кансалідацыі нашай творчай, мастацкай інтэлігенцыі адбылася б, так сказаць, сварка, і яе ўдзельнікі паспрабавалі б ва ўмовах публічнасці, адкрытасці, дэмакратызму дабівацца разваншару за ўсякую крытыку. Гэта, таварышы, недапушчальна, гэта была б гульня з народам, з краінай, з сацыялізмам. На гэта мы ні ў якім выпадку не пойдзем!

Самыя вострыя пытанні трэба абмяркоўваць, паважаючы адзін аднаго. Нават у самым крайнім пункце погляду ёсць штосьці каштоўнае, рацыянальнае, таму што ў чалавека, які адстойвае яго сумленне, праяўляецца неспакой за агульную справу. Вы помніце ленінскую думку аб тым, што трэба ўмець

аналізаваць пазіцыю свайго апанента, нават класавога праціўніка, таму што ніхто так глыбока і востра не ставіць пытанні, ніхто так настойліва не адшуквае слабасцей у тваёй пазіцыі, як твой праціўнік. Ну, а ў нас гэта не класавая, не антаганістычная барацьба, гэта пошук, гэта дыскусія: як нам выйсці на шырокую дарогу перабудовы, як паскорыць крок і зрабіць яго цвёрдым, зрабіць наш рух незваротным. Таму я не бачу ніякай драмы ў палеміцы, у супастаўленні пунктаў погляду. Гэта нармальна.

Цяпер мы нібыта нанова праходзім школу дэмакратыі. Мы вучымся. У нас палітычнай культуры яшчэ не хапае, не хапае культуры весці дыскусію, паважаць пункт погляду нават свайго сябра, таварыша — і то не хапае. Мы народ эмацыянальны. Гэта ўсё, напэўна, мы пройдзем. Будзем сталее. Я прасіў сказаць таварышам, што мы вельмі цнім усё, што зроблена пасля красавіка 1985 года нашай мастацкай інтэлігенцыяй, і спадзяёмся, што гэты ўклад будзе нарастаць.

Так што нам з вамі трэба пастаянна «звяржаць гадзіннік». У мяне няма падстаў для якіх-небудзь вялікіх палітычных папрокаў. Калі і праяўляліся недэ краінасці — яны, дарэчы, былі, і мы іх бачылі, — то гэта адбывалася ўсё-такі ў рамках барацьбы за сацыялізм, за яго ўдасканаленне, у рамках барацьбы, якая адпавядала інтарэсам народа.

Вось калі пачынаюць шукаць і падкідаць нам каштоўнасці і адкрыцці за межамі інтарэсаў народа і за межамі сацыялізму, то Цэнтральны Камітэт будзе публічна падвяргаць гэта крытыцы, даваць ацэнку і будзе — у рамках дэмакратыі, публічнасці — таксама пазіцыю. Думаю, гэта правільна.

Я з вамі гранічна шчыры, і вы павінны адчуваць гэта. Я гавару з вамі аб сваіх глыбокіх перакананнях. У чымсьці я магу і памыляцца, на абсалютную ісціну не прэтэндую. Ісціну мы павінны шукаць усе, разам. Момент ісціны мы павінны шукаць і з канцэптуальнага пункту погляду, і з пункту погляду практычнай палітыкі, і з пункту погляду метадаў, і з пункту погляду таго, што з'яўляецца нашым, так сказаць, пунктам апары. Такі пункт апары — гэта разбудзіць па-сапраўднаму чалавека і выкарыстаць яго багаты палітычны, культурны, навуковы патэнцыял, які набыт у нашым грамадстве за гады Савецкай улады.

Таму на студзенскім Пленуме ЦК мы прапанавалі цэлую канструктыўную праграму, галоўны змест якой — разгортваць працэс дэмакратызцыі, каб уключыць актыўнасць, зацікаўленасць чалавека ва ўсе

працэсы нашага жыцця. Гэта галоўнае, гэта галоўны пункт усяго таго, што мы робім, таварышы.

Не з'яўляецца выключэннем тут і такая сфера, як эканоміка. І да яе мы падыходзім так, каб актыўна ўключыць чалавека ў вытворчы працэс. Сацыялізм адкрывае для гэтага велізарныя магчымасці. Бо ў яго аснове — не прыватная ўласнасць, а наш агульны набытак. Гэты зыходны пункт дазваляе знаходзіць самыя неардынаныя спосабы для таго, каб уключаць чалавека, зрабіць яго не на словах, а на справе гаспадаром вытворчасці, усяго эканамічнага жыцця. Як рэалізаваць гэта практычна? Вось такая задача і стаяла перад чэрвеньскім Пленумам ЦК.

У. І. Ленін у артыкуле «Аб кааперацыі» пісаў, што каменем спатыкнення для многіх і многіх сацыялістаў была ступень спалучэння з грамадскімі мэтамі прыватнага, гэта значыць асабістага, інтарэсу, праверкі і кантролю яго дзяржавай, ступень падпарадкавання яго агульным інтарэсам. І ў кааперацыі ён бачыў таксама адзін са спосабаў спалучэння сацыялізму з інтарэсамі чалавека. Гэтым агульным метадалогічным прынцыпам мы і кіраваліся, усведамляючы, што справа не пойдзе, калі не спалучыць надзейна грамадскую ўласнасць з інтарэсамі чалавека — і матэрыяльнымі, і яго інтарэсамі як асобы. Нельга зрабіць грамадства дынамічным, жыццяздольным, калі не ўлічваць інтарэсы, калі праз зваротную сувязь гэтыя інтарэсы не будуць рабіць уплыў на палітыку, грамадства. Таму пытанне аб інтарэсах і было пастаўлена на чэрвеньскім Пленуме ЦК. Уключэнне інтарэсаў чалавека ў агульны гаспадарчы механізм дазволіць яму адчуць сябе гаспадаром, заахоціць актыўна ўдзельнічаць ва ўсіх працэсах жыцця нашага грамадства.

І пачалі мы, як вы ведаеце, з Закона аб дзяржаўным прадпрыемстве (аб'яднанні), з вызначэння шляхоў яго рэалізацыі. Па выніках усенароднага абмеркавання, усё, што можна было, мы ўключылі ў Закон, зрабілі ў ім адпаведныя карэктывы. Праўда, сей-той прапановаў і тое, што выходзіла за межы нашай сістэмы, у прыватнасці адмовіцца ад інструмента планавай эканомікі. На гэта мы не пайшлі і ніколі не пойдзем, таму што збіраемся сацыялізм умацоўваць, а не замяняць яго іншым ладом. Гэта зусім ясна, а значыць, і многае, што прапанавалася і падкідвалася нам з іншай эканомікі, для нас непрыемальна. Больш таго, мы ўпэўнены, што сацыялізм, калі прывесці ў

(Працяг на стар. 2).

ПРАКТИЧНЫМІ СПРАВАМІ ПАГЛЫБЛЯЦЬ ПЕРАБУДОВУ

(Працяг. Пачатак на стар. 1).

дзеянне яго асноўныя прынцыпы, мае ўсё, каб уключыць паспраўднаму інтарэсу чалавека і выкарыстаць леравагі нашай планавай эканомікі. А гэта на цяперашнім этапе, з улікам таго, што ўяўляе сёння наша грамадства, дасць нам магчымасць надаць эканоміцы новы дынамізм.

Пры гэтым усё, што супярэчыць гэтаму Закону аб дзяржаўным прадпрыемстве (аб'яднанні), павінна быць перагледжана, кожнае палажэнне аб рабоце любога гаспадарчага органа: Дзяржплана, іншых эканамічных ведамстваў краіны, галіновых органаў кіравання. Іх функцыі з гэтага часу павінны адпавядаць гэтаму закону. У гэтым напрамку і праводзіцца работа. Вось, уласна, у чым сэнс рашэнняў чэрвеньскага Пленума ЦК. У іх аснове — прадаўжэнне лініі студзеньскага Пленума: уключыць чалавека ва ўсе працэсы — эканамічныя і вытворчыя — і зрабіць яго паспраўднаму гаспадаром, спалучаючы інтарэсы дзяржавы і інтарэсы самой асобы, працоўнага калектыву.

Напэўна, жыццё будзе гэты працэс карэкціраваць, уносіць папраўкі, але мы ўпэўнены, што на правільным шляху, таму што ўжо ў даным выпадку мы апіраліся на пэўны вопыт.

Цяпер, калі ёсць спрыяльная духоўная, маральная атмасфера ў грамадстве, атмасфера публічнасці, разгортваюцца працэсы дэмакратызацыі ў краіне, мы яшчэ павінны пад іх падвесці адпаведную юрыдычную базу. Тут у нас яшчэ многа «мітынгавага» дэмакратызму, хоць і цяперашнія юрыдычныя прадпасылкі трэба задзейнічаць, многае выкарыстаць з таго, што ўжо ёсць. Мы думаем над гэтым і да XIX Усеагульнага партыйнага канферэнцыі якраз і рыхтуем адпаведныя прапановы. Маючы праграму радыкальнай рэформы кіравання эканомікай, мы нібыта стварылі ўжо разгорнуты фронт для наступлення па ўсіх напрамках дэмакратызацыі грамадства, для паскарэння, паглыблення перабудовы.

Такія некаторыя разважанні аб нашых задумах і аб значэнні той работы, якую выканаў чэрвеньскі Пленум ЦК партыі. Я б сказаў, што цяпер галоўныя стратэгічныя пытанні вырашаны, мы стварылі прадпасылкі для таго, каб перабудова разгортвалася на новай базе: палітычнай, ідэалагічнай, маральнай, эканамічнай, прававой. Хоць усё яшчэ наперадзе, таму што гэта — прадпасылкі, а практычная работа — у самым пачатку.

Паўстае натуральна, пытанне: ну, а дзе ж мы цяпер знаходзімся? Складзася новая сітуацыя. Яе таксама трэба зразумець. Калі мы згодны з тым, што мы стварылі прадпасылкі, аб якіх ішла размова, то сёння наступае самы, можа быць, адказны момант. Цяпер трэба ўсё ўвасобіць у жыццё. А гэта значыць, што мільёны, дзесяткі мільёнаў людзей будуць удзельнічаць у велізарнай справе. Гэта ж сапраўднае рэвалюцыя, у тым ліку — у розуму, у мысленні, у падыходах да справы. А, як вядома, Ленін папярэджаў, што з рэвалюцыйнай жартаванне нельга гуляць у рэвалюцыю. Калі ўжо мы ўзяліся за яе, то трэба весці справу паспраўднаму, з велізарным пачуццём адказнасці і разумення таго, што прамааруджанне ў рэалізацыі цяпер ужо вырашаных пытанняў — пэўных, выпрацаваных нашай праграмай перабудовы — смерці падобна.

Таму надыходзіць, я б сказаў, этап канструктыўнай работы. Некаторыя таварышы га-

товы, мабыць, ужо сказаць, што, маўляў, гэта значыць — хопіць крытыкі. Не, я думаю, гэта няправільна. Упэўнен, што без захавання атмасферы адкрытасці, публічнасці, крытыкі, без шырокіх, адкрытых дыскусій, прасякнутых клопатамі аб патрэбах народных, аб лёсе дзяржавы і грамадства, ніякай канструктыўнай работы не будзе, ніякага канструктыўнага этапа не настане.

Таму для нас галоўнае цяпер — дзейнічаць і дзейнічаць, энергічна і мэтанакіравана; шукаць рэзервы, крытыкаваць промахі, недахопы і разам з тым падтрымліваць новае, канструктыўнае; развіваць актыўнасць, ініцыятыву, паглыбляць дэмакратыю і публічнасць, гэта значыць тое, што ўмацоўвае атмасферу перабудовы, садзейнічае паскарэнню нашага сацыяльна-эканамічнага развіцця; весці пошук новых форм работы, якія развівалі б усё больш шырокі ўдзел народа, мільёнаў працоўных. У гэтым сацыяльна-палітычная сутнасць цяперашняга этапу перабудовы.

Важна цяпер убачыць і заўважыць своечасова ўсё, няхай самае малое, новае, што рухае наперад нашу справу. На чэрвеньскім Пленуме ЦК я назваў многія канкрэтныя факты, каб паказаць, што становіцца працэс пачаўся, і нам трэба добра ўсё гэтыя парасткі новага бачыць. Тут трэба вычытаць у Леніна. Успомніце суботнік у дэпо Масква-Сартавальная, як з гэтага факта разгарнуў Ленін свае думкі, якія і па сённяшні дзень працуюць на нас вельмі ўжо колькі дзесяцігоддзяў і яшчэ будуць працаваць.

На цяперашнім этапе канструктыўнай работы, канструктыўных спраў вельмі важна бачыць усё, што адбываецца пазітыўнага. Асабліва важныя пры гэтым супастаўленні: вось побач два раёны, два прадпрыемствы, дзве вобласці, дзве рэспублікі, і як у іх адзін падыход вядзе да руху, паскарэння, рэальных вынікаў, а другі, у якім прысутнічаюць вяласць, інертнасць думкі, прыхільнасць да старога, закарэжласць, скоўвае калектывы і асобу. Гэта цяпер галоўная тэма для выступленняў часопісаў і газет, ды і для мастацкай літаратуры.

Мабыць, вы згодзіцеся са мной, — а я ўпэўнен, вы таксама да гэтага прыйшлі, — што цяпер мы ўсё павінны быць па-асабліваму дзелавітымі, адказнымі, канкрэтнымі. Вы, відаць, адчулі, павінны былі адчуць, прынамсі, дзве асноўныя ідэі, якія нам хацелася даяць і дакладзе на чэрвеньскім Пленуме ЦК, апрача таго, што выкладалася ў рэалізацыі праграмы па пытаннях эканомікі.

Першае. Партыя не можа адставаць ад працэсаў, праходзячых у грамадстве. Як толькі яна адстае, нават на нейкім участку, дык пачынаюцца перакосы, паяўляюцца пераборы. І наадварот, калі партыя на вышыні, яна ў поўнай меры выкарыстоўвае свой патэнцыял, свой аўтарытэт, свае магчымасці і ў гэтым працэсе займае авангардныя пазіцыі, а не дзейнічае па прынцыпу «не пускаць», не даваць, забараніць або адмовіць, адмяніць і да т. п. Гэта не пазіцыі. Партыя павінна весці наперад. І яна здольна рабіць гэта, таму што мае адпаведны патэнцыял — і кадравы, і тэарэтычны, і палітычны, і маральны. І маральны, хачу гэта падкрэсліць. Паказаўшы ў першым раздзеле дакладна на чэрвеньскім Пленуме ЦК супярэчлівасць сучаснага этапу перабудовы і тое, у чым заключаюцца бліжэйшыя і перспектывныя задачы,

прапанаваўшы канцэпцыю радыкальнай рэформы, партыя тым самым зноў пацвердзіла, што яна выконвае сваю місію кіруючай сілы грамадства. Яна — сапраўдны арганізатар грамадства і яго палітычны авангард.

Не думаю, што цяпер у когосьці знойдзе разуменне думка, быццам можна абысціся без партыі. 70 гадоў за намі, і мы можам рабіць адназначныя вывады наконт гэтага. Асабліва цяпер, на этапе вялікіх пераменаў у нашай велізарнай дзяржаве, калі мы разгортваем працэсы дэмакратызацыі, дыскусій, пошукаў, і разам з тым мы на маршы павінны забяспечыць перабудову, ісці наперад. Без партыі, здольнай навукова асэнсаваць і прапанаваць адпаведную палітыку, стратэгію вырашэння практычных задач, гэта зрабіць нельга, без кадраў, якія яна дзесяцігоддзямі рыхтавала і працягвае рыхтаваць, гэта ажыццявіць немагчыма. Калі хтосьці думае інакш, ён па меншай меры памыляецца. Сацыялістычнае грамадства мае патрэбу ў актыўнай, моцнай партыі, і сама партыя мае патрэбу ў тым, каб жыць паўнакроўным жыццём. Толькі тады яна зможа выканаць сваю арганізуючую і кіруючую ролю. На Усеагульнай партыйнай канферэнцыі ў будучым годзе мы дэталёва абмяркуем многія пытанні, у тым ліку і тыя, якія адносяцца да дзейнасці самой партыі.

Гэта першая думка. І другая: у народзе трывога за перабудову моцная. Я ўжо раскажыў аб тым, як ездзіў на Байканур, глядзеў там нашу тэхніку, сустракаўся з народам. Пасля адной такой сустрэчы мяне пытаюць: «Міхаіл Сяргеевіч, ну, а калі ж да нас перабудова дойдзе?» Я адказаў на гэта: «А вы спытайце ў вашых кіраўнікоў, няхай яны пачуваюць аб гэтым, а потым вам скажуць». Ведаецца, у народа ёсць вельмі добрая якасць: яго ніколі не падманеш.

Калі мы з вамі «ружовае» святло на жыццё напалі, народ усё бачыць і страчвае цікавасць да прэсы, да грамадскай дзейнасці. І лічыць, што яго проста ўніжаюць, зневажаюць, калі падсоўваюць «ліпу»: ён жа ведае рэальнае жыццё, тое, як ёсць на самай справе. Ленін гаварыў, што непісьменны чалавек стаіць па-за палітыкай, а цяпер у нас народ адукаваны: так, як мы дзейнічалі ў апошнія гады, азначала трымаць яго па-за палітыкай. Гэта непавага да народа. Гэта элітарнасць нейкая. Цяпер усё трэба праз дэмакратычны працэс паставіць на сваё месца. Ёсць адна рашаючая сіла — народ. Ён вылучае і кадры, і правядыроў, і лідэраў, і літаратураў... З народа ўсё нараджаецца і ў народ вяртаецца.

Вось гэтыя супярэчнасці паміж словам і справай людзі і заўважылі, зыходзячы са свайго вопыту. Значыць, не ўсё добра. Значыць, ёсць тармазы, значыць, ёсць нейкія з'явы, якія людзей сур'ёзна непакояць. Людзі разумеюць: ёсць пытанні перабудовы, для вырашэння якіх патрэбны пяцігодка, дзве, а для некаторых і тры пяцігодкі. Гэта карэнныя пытанні велізарнай важнасці, якія павінны змяняць аблічча краіны. Але ёсць і такія пытанні, як, скажам, работа гандлю, герадскога транспарту, парадак на вуліцах, сфера паслуг. Якія там адносіны да чалавека? Ці ёсць там атмасфера паважлівасці або працітае хамства? Як вырашаюцца пытанні жыллёвыя, што-небудзь паляпшаецца, прыбаўляецца, як будуецца? Вось тое рэальнае жыццё, у якое чалавек, выйшаўшы

з работы, адразу акупаецца: як дзяцей забяспечыць, як сям'ю забяспечыць, як вырашыць тыя або іншыя пытанні. Іншы раз паблукнушы па ўсіх гэтых справах, чалавек і гаворыць: «Прамовы кіраўнікоў мяняюцца, а жыццё застаецца такім, якім было...»

Вось чаму ў дакладзе на Пленум паяўляўся раздзел аб першачарговых, неадкладных задачах, за якія мы абавязаны ўзяцца паспраўднаму. Прэса павінна гэтыя задачы, патрэбы народа ўзяць пад свой кантроль і паказаць, хто і як адносіцца да іх. Гэта значыць — хто і як адносіцца да народа.

І наогул, на якіх бы пасадах ні знаходзіўся чалавек, але калі ён страчвае гэту якасць — успрымаць патрэбы людзей, іх боль, перастае разумець, як яны жывуць, — гэта выпадковы чалавек, яго трэба мяняць. Ён нам не патрэбен! Аб гэтым я і на Пленуме ЦК гаварыў. Такі падыход зусім не азначае няўважлівых адносін да кадраў. Так, нашы кадры, наша інтэлігенцыя, таленавітыя людзі павінны быць акружаны клопатамі. Прасам грамадства выпрасоўваць — не пакінеш ні таленту, ні добрасумленнага работніка. Гэта не сацыялізм і не сацыялістычнае справядлівае, а ўраўнілаўка і дэмагогія. Але, між іншым, сацыялістычны дэмагогі прабраліся і ў некаторыя рэдакцыі газет і часопісаў. Асабліва злосна яны б'юць па кадры. Але мы павінны добра разумець, што кадравы корпус цягне на сабе велізарны груз перабудовы. Вядома, і тут ёсць людзі, якія са сваіх раёнаў, калгасаў стварылі воччыны, — такіх трэба, так сказаць, на свет божы выцягваць. Але не павінна быць няўважлівых адносін да кадраў наогул.

І ў той жа час не павінна быць на кіруючых пасадах людзей чэрствых, няўважлівых, якія не бачаць народныя патрэбы і не клапаціцца аб іх, не ўспрымаюць іх усім сэрцам. Аб гэтым ішла гутарка на чэрвеньскім Пленуме ЦК, і я прашу вас узяць усё гэта на ўзровень і дзейнічаць. Дзейнічаць так, каб усе, хто клапаціцца аб чалавеку, аб людзях, аб самых простых рэчах, у самай глыбінцы і ў цэнтры, сталі б героямі нашай прэсы, і «героямі» павінны стаць тыя, каго не проймеш нічым.

На ядаўнім пасяджэнні Палітбюро ЦК ішла размова аб тым, што на працягу апошніх двух, а можа, і трох гадоў мы прынялі рад пастановаў па пытаннях забеспячэння людзей садовымі ўчасткамі, домікамі, будмагастраўкамі, рамонтнымі паслугамі і г.д. Прычым казалі: незалежна ад таго, якая патрэбнасць нашых будаўнічых арганізацый у гэтых метэрыялах, трэба выдзеліць іх для народа, даць у гандаль. Пачалі прывяраць гэтыя паставы і ўбачылі, што ведамства за ведамствам сістэматычна зрывае іх. І тады мы вырашылі: калі яшчэ ўбачым, сустранемся з фактам, што гэтыя паставы зрываюцца, будзем знімаць вінаватых з работы, прычым рабіць гэта адкрыта, перад усёй краінай.

Вы ведаеце, што некаторыя заводы, раёны, калгасы ўжо намяцілі не да 2000-га, а за 7—10 гадоў вырашыць жыллёвую праблему. Усе рэзервы паднімаюць. І людзі разгарнуліся. У Валгаградскай вобласці цяпер у 1,4 раза тэмпы жыллёвага будаўніцтва выраслі. Трэба ўключыць усе рэзервы. Людзі хочуць удзельнічаць у справе сваімі сродкамі. Пачалі людзі карыснаю справу — няхай дзейнічаць.

Або вазьміце харчовае пытанне. У многіх жа абласцях

паспяхова вырашаюць гэта пытанне. Рэспублікам, абласцям далі права пасля выканання паставак ва ўсеагульны фонд усё пакідаць сабе — на забеспячэнне мясцовых патрэб, і яны разгарнуліся, зрабілі ўсё, як належыць. Многія з вас ведаюць аб гэтым. У Саратаве 17 вядомых агародніні ў гандлі кружгод, ды і з іншымі відамі прадуктаў харчавання нядрэнна. Валгаград змяніўся ў гэтых адносінах, Цалінаград, Стаўраполь, Краснадар, Омск, Барнаул, Белград і іншыя. Вялікую работу праводзяць там, і вынік у наяўнасці. Я магу многа такіх абласцей і гарадоў назваць. Прыемна, што вось ужо і ў Туле, у Калуге пачаліся падобныя працэсы. Значыць, можна добра вырашаць гэтыя пытанні ў самых цяжкіх рэгіёнах краіны. Гэта адносіцца і да Нечарназем'я, аб якім у нас душа баліць. Наогул Нечарназем'е трэба ўзнімаць: будаваць там дамы, дарогі, упарадкоўваць гэты край ва ўсіх адносінах. Людзі ў гэты край едуць жыць, жадаючых многа. Будзем усё намечанае па развіццю Нечарназем'я паслядоўна ажыццяўляць. У самых цяжкіх рэгіёнах калі мы дадзім магчымасць нашым людзям праявіць і розум свой, і талент, усё пойдзе добра.

Як вы разумееце, таварышы, я на гэтых першачарговых задачах спецыяльна спыняюся, таму што будзе праграма наша перабудова, калі чалавек не адчуе, што адбываюцца перамены іменна ў вырашэнні першачарговых, надзённых пытанняў. Вось на гэтыя два пытанні — аб партыі і аб першачарговых нашых задачах — я і хацеў звярнуць вашу ўвагу, каб больш выразна бачыць тут прырытэты і паслядоўнасць нашай работы па перабудове.

Яшчэ адно важнае пытанне — аб 70-годдзі Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі. Трэба будзе палепшыць асяццэнне гэтай буйнейшай падзеі нашага жыцця. Мы ўсе родам з Кастрычніка, і наша сённяшняе грамадства — вынік 70-гадовага паслякастрычніцкага развіцця. Гэта — наш агульны набытак, гэта — паваротны пункт у гісторыі чалавечтва, шлях у новы свет.

Колькі адбылося пераменаў пасля нашай рэвалюцыі — не толькі ў нашай краіне, але і ва ўсім свеце, якія працэсы яна адкрыла! І трэба на ўсё гэта глядзець шырока, не падавацца нейкім аднабаковым уяўленням і настроям. На іх мы не можам пабудоваць свае адносіны да ўсяго, што было пасля Кастрычніка. Так наогул можна заблудзіць, таварышы. Я думаю, што мы ніколі не можам і не павінны дараваць або апраўдваць тое, што было ў 1937—1938 гадах. Ніколі. За гэта адказваюць тыя, хто тады быў на чале ўлады. Але гэта, таварышы, не прынімае ўсяго таго, што мы сёння маем, што зрабілі партыя, народ, прайшоўшы праз гэтыя выпрабаванні. Страты былі сур'ёзныя, вялікія, мы ведаем, да чаго прывялі 37—38 гады, як гэта ўдарыла па кадры і партыі і сярэд інтэлігенцыі і па ваенных кадрах. І тым не менш мы абавязаны бачыць, якая ж велізарная сіла заключана ў сацыялізме, у нашым ладзе, які і гэта вытрымаў, уступіў у схватку з нацызмам і перамог. Таму аб нашым 70-годдзі трэба гаварыць з гордасцю за наш вялікі народ, яго гісторыю, яго подзвігі.

Мы гаворым праўду і толькі праўду. Мы ганарымся кожным сваім пражытым днём. І кожны дзень для нас дарагі, нават калі быў ён найцяжэйшым. Таму што гэта была наша школа гісторыі, нашы гістарычныя

уроки. Гэта ўсё мы з вамі перажылі. І таму не можам дапусціць няўважлівых адносін да нашага народа, да тых пакаленняў, якія ўсё гэта прайшлі і прывялі краіну да яе сённяшняга дня. Таму давайце на ўвесь голас гаварыць аб Кастрычніку, аб сацыялізме, аб тым, хто мы ёсць, адкуль мы і што мы маем у выніку рэвалюцыі і рэформаў сацыялізму.

Аб гэтым ужо і пачалі гаварыць — без сенсацыяў, сур'ёзна, адказна, колькі аб такіх рэчах ні з насмешкай, ні са злосцю гаварыць нельга. Гэта ж лёс народны.

Гэта ж трэба гаварыць і аб нашых днях, аб перабудове. Прычым, відаць, трэба рабіць больш разнастайныя формы падачы матэрыялу. Добра, калі аўтар гаворыць аб сваёй пазіцыі, але з якой цікавасцю я чытаю, таварышы, калі публікуюцца гутаркі. Гэта і гутаркі з рабочымі, з сакратарамі райкомаў, са старшынямі калгасаў, з вучонымі, дзеячамі культуры. У іх жывая думка б'ецца. Або публікацыя пісьмаў чытачоў. Якія пісьмы! Проста за душу бяруць яны!

Яшчэ адно. Я ўжо гаварыў, што недэмакратычна, калі ўсе палосы газет і ўсе старонкі часопісаў узурпіруюцца мажорытэтным аўтарамі. Часопісы і газеты — саюзныя. А прачытаўшы іншы раз тую або іншую газету, задаеш пытанне: «Дзе ж краіна? Дзе думкі з месца?»

Наогул, таварышы, я запрашаю вас падумаць аб тым, як лепш нам раскажаць аб нашай вялікай рэвалюцыі, успомніць аб людзях, аб героях рэвалюцыі, аб рабочых, аб рэвалюцыянерах-прафесіяналах і аб пэстах... І аб тых, хто быў забыты, і аб іх успомніць. Гэта ўсё мы з вамі павінны зрабіць адказна і глыбока, у духу дэмакратыі і публічнасці.

Публічнасць, дэмакратыя, як мы ўжо гаварылі не раз, я думаю, гэта—наш агульны пункт згляду з вамі, гэта не ўсёда-заоленасць. Публічнасць заклікана ўмацоўваць сацыялізм, дух нашага чалавека, умацоўваць мараль, маральную атмасферу ў грамадстве. Публічнасць — гэта і крытыка недахопаў. Але гэта не падкоп пад сацыялізм, пад нашы сацыялістычныя каштоўнасці.

У нас ёсць што ўмацоўваць і абараняць. Гэта — гістарычныя заваёвы нашага грамадства як найбольш сацыяльна абароненага. У гэтым могуць сумнявацца толькі тыя, каму наша сацыялістычная дэмакратыя і нашы патрабаванні адказнасці толькі перашкаджаюць задавальняць свае асабістыя амбіцыі, далёкія ад інтарэсаў народа. А мы з гэтым змагаліся і будзем змагацца. Нам няма чаго прыхарошваць нашу палітыку, нашы каштоўнасці: мы адкрыты для ўсіх. Але дэмакратыя прадуладжвае і барацьбу за іх усталюванне. І падагульніў бы так: цяпер разгортваюцца перабудованыя працэсы і ўшырнію і ўглыбіню. Надышоў цяжкі пераходны перыяд, і цяпер асабліва патрэбны кампетэнтнасць і адказнасць.

Трэба так дзейнічаць, каб умацоўваць дух людзей, трэба ўсё пераціць, пераадолець, перабудаваць, і тады мы атрымаем патрэбныя грамадству вынікі. Таму вам неабходна больш прыцягваць у сваёй рабоце кампетэнтных людзей. Многа гаворыцца ў сродках масавай інфармацыі аб эканоміцы, але, на жаль, часта слаба, павярхоўна, часам нават крыкліва і абсалютна без ведання справы. Па меры таго, як мы будзем палітычна ў перабудову, патрабаванне да вас будзе больш строгім. Таму абаводзіцеся надзейным актывам, добрымі спецыялістамі — кіраўнікамі прадпрыемстваў,

інжынерамі, эканамістамі, вучонымі, выкарыстоўвайце ўвесь інтэлектуальны патэнцыял, які мы маем.

Ёсць яшчэ ў вас такая схільнасць: абмяжоўваць свой аўтарскі актыў 3—5 пішучымі людзьмі. Гэта папахвае часам групавым. Давайце рабіць больш разнастайныя нашы выступленні, каб усё грамадства ўдзельнічала, увесь, так сказаць, плюралізм сацыялістычных прысутнічаў у кожным выданні. Вось што нам патрэбна!

У заключэнне скажу: КПСС высокая цэнніц уклад сродкаў масавай інфармацыі ў перабудову. Чаму? Таму што ўсё ідзе праз чалавека. Чалавек выходзіць на ярэдні край барацьбы, праз яго праходзіць уся перабудова. Значыць, яго мысленне, яго пазіцыя будучы мець рашаючае значэнне для таго, як пойдзе перабудова. Такую размову з чалавекам мы павінны весті кожны дзень, выкарыстоўваючы велізарныя магчымасці сродкаў масавай інфармацыі. Крытэрыў застаецца адзін, таварышы, — больш сацыялізму, больш дэмакратыі. Усе адказы на новыя пытанні трэба шукаць у рамках сацыялізму, а не за яго межамі. Сацыялізм — выбар нашага народа. Партыя — на службе ў народа. У служэнні народу вышэйшы абавязак работнікаў сродкаў масавай інфармацыі.

Спадзяюся, што ў духу шчырасці, партыйнай таварыскасці я скажаў вам тое, што хацеў сказаць на гэтай сустрэчы пасля чэрвеньскага Пленума ЦК.

Затым адбыўся абмен думкамі.

Галоўны рэдактар часопіса «Дружба народоў» С. А. Баруздын спыніўся на змесце літаратурных часопісаў напярэддні 70-й гадавіны Вялікага Кастрычніка.

— Вельмі добра, — сказаў ён, — што мы цяпер вярнулі ў нашу літаратуру незаконна забытыя творы, творы, якія ляжалі гадамі і не выходзілі да чытача. Але іншы раз у мяне, як у галоўнага рэдактара, ствараецца адчуванне, што, звяртаючыся да мінулага, мы шукаем у ім толькі негатывнае, як быццам нічога позітыўнага за 70 гадоў, пражытых намі ў савецкіх умовах, няма. Мне думаецца, што гэта таксама прычына для сур'ёзных роздумаў.

Я ўжо не гавару аб іншым, што вельмі цяжка — мае калегі па часопісах ведаюць гэта — знайсці сучасны твор, яркі, таленавіты, што раскажае аб тым жыцці, якім мы цяпер жывём, аб цяжкасцях перабудовы. Але гэта ў любым выпадку будзе зладзёны матэрыял. У нас гэта выдатна робяць нарысісты і публіцысты, але, на жаль, вельмі дрэнна пакуль што атрымліваецца гэта і ў празаікаў, і ў паэтаў, і нават у драматургаў, якія напярэдадні перабудовы зрабілі нібы рывок наперад, але сёння ні «Сярэбраныя вяселле», ні «Гавары», ні іншыя спектаклямі ўжо нікога не здзівіш, таму што газеты паведамляюць аб больш вострых рэчах, чым пастаўленыя п'есы.

У выступленні С. А. Баруздына былі закрануты таксама пытанні ўмацавання матэрыяльна-тэхнічнай базы літаратурных часопісаў, паляпшэння матэрыяльнага стымулявання работнікаў гэтых выданняў.

Галоўны рэдактар газеты «Известия» І. Д. Лапцеў падзяліўся сваімі думкамі аб некаторых напрамках работы друку, якія вынікаюць з рашэнняў чэрвеньскага (1987 г.) Пленума ЦК КПСС:

— Мы тут з поўным правам можам сказаць, што адбыўся гістарычны чэрвеньскі Пленум, які нас падвёў да самага рашаючага рубяжа перабудовы, да яе практычнага ажыццяўлення. Зыходзячы з гэтага, ду-

маю аб сваіх задачах як рэдактар газеты, аб задачах журналістыкі. Канкрэтныя планы мы склалі. Канкрэтная работа ў нас ужо ідзе.

Што тут бачыцца ў прынцыпе галоўным? Мне здаецца, што цяпер на першы план ставіцца абарона ідэй і прынцыпаў Пленума. Абарона. Я не агаварыўся. Абарона ад неразумення, абарона ад уразання, таму што ўразанне, мабыць, будзе. Абарона ад скажэння, таму што пакуль дойдучы ідзі да непасрэднага выканаўцы, адбудзецца непазбежна пэўная дэфармацыя і скажэнне. Абарона ад групавога, ведамаснага і месніцкага згаізму, таму што перабудова ў гэтым плане — эканамічным — непозбежна выкліча такога роду з'явы. Да гэтага трэба быць, відавочна, гатовым. Абарона, нарэшце, ад раз'ядаючых сумненняў, а ці не пагоршыцца становішча, так сказаць, у прынцыпе, таму што, сапраўды, лямка адбываецца каласальная.

Што датычыць уласна прапаганды, то мы, як мне здаецца, павінны паставіць перад сабой задачу сфарміраваць свайго роду ідэалогію рэформы. Я пад гэтым разумю перш за ўсё новае эканамічнае мысленне. Яго трэба выпрацоўваць усюды. Дабівацца таго, каб рабочы чалавек на ўзроўні брыгады, на ўзроўні прадпрыемства, на ўзроўні свайго калектыву ясна зразумеў асноўныя ідэй рэформы, звязаў іх са сваім лёсам, са сваім дабрабытам.

Публічнасць усталявалася ў грамадстве незваротна. Але трэба бачыць, што яна ўсё-такі падвяргаецца пастаянным атакам і націскам. Ведамасны напор на публічнасць не слабее.

М. С. Гарбачоў. Правільна.

І. Д. Лапцеў. Мы робім памылкі. Трэба нас за іх крытыкаваць і сур'ёзна. Але мы павінны бачыць тое, што любая памылка выкарыстоўваецца як прычына для пастаноўкі пытання ў прынцыпе.

М. С. Гарбачоў. Чакаюць, каб памыліўся хтосьці, дапусціў недакладнасць. Вось чаму трэба быць адказным, бо гэта паварочваецца супраць усяго працэсу дэмакратызацыі і публічнасці.

І. Д. Лапцеў. Мне здаецца, што ў нас ва ўсіх накопліваецца пэўная стомленасць ад публічнасці і адкрытасці.

М. С. Гарбачоў. Таварышы, Палітбюро пераканана, што публічнасць — гэта нармальны стан грамадства. Калі яе не будзе, нічога ў нас не атрымаецца. Ад публічнасці, крытыкі і самакрытыкі, прасякнутых клопатамі аб лёсе нашай агульнай справы, прама залежыць здароўе, маральная атмасфера грамадства. Захаванне гэтай атмасферы, якая ўключае і дэмакратыю, і публічнасць, і крытыку, і адкрытасць, здароўя меркаванні, адказныя дыскусіі, — усё гэта павінна быць нормай існавання і функцыянавання грамадства. Але публічнасць — гэта не толькі крытыка. Гэта і ўсё, што робіцца ў канструктыўнай форме, гэта ўсталяванне новага, усяго, што намі дасягнута.

Голас. Сёй-той разумее публічнасць як паказ негатывных з'яў. Толькі гэта...

М. С. Гарбачоў. Гэта няправільна!

І. Д. Лапцеў. Мне здаецца, што падышоў час новага паглыбленага аналізу працэсу дэмакратызацыі. Ён у нас пачаўся. Трэба дзвесці гэты працэс да грамадскай свядомасці, каб ён стаў часткай нашай псіхалогіі.

Галоўны рэдактар газеты «Советская культура» А. А. Бяляеў адзначыў актыўны ўдзел творчай інтэлігенцыі ў перабудове, абнаўленні духоўнага жыцця грамадства.

— Слова папулярнага дзеяча мастацтва, — сказаў прамоўца, — калі яно адушаўлена і натхнёна ідэямі партыі, успрымаецца людзьмі глыбока і з вялікім давер'ем, што ўзнімае аўтарытэт і саміх друкаваных органаў. Гэта ўплывовая сіла і сёння актыўна працуе на перабудову.

Працэс перабудовы ў асяроддзі мастацкай інтэлігенцыі, мяркуючы і па пісьмах у нашу газету, і па асабістых назіраннях журналістаў, як і ўсюды, праходзіць, можна сказаць, дыялектычна. У барацьбе супярэчнасцей, сутыкненняў і розных думак людзі мастацтва вучацца публічнасці і дэмакратыі. Аказалася, што гэта не вельмі проста, аказалася, што доўгачаканыя прыемныя перамены ўваходзяць у жыццё часам з балючымі перакосамі: ушчамляецца самалюбства, звяртаюцца аўтарытэты, якія не падмацаваны рэальным талентам або разгубіліся перад націскам новых праблем. У гэтай барацьбе, здараецца, ісціна не заўсёды і не адразу перамагае. Ёсць і непрыемныя страты.

Дзеячы культуры прама гавораць аб тым, што яны маюць патрэбу ў разумным партыйным слове, парадзе, дапамозе. Маюць патрэбу таму, што здаровыя сілы інтэлігенцыі хочуць пераадолець групавую непрыязнасць, яны хочуць рабіць жывую справу, а не траціць час на бясплэнныя, амбіцыйныя сутычкі.

І яшчэ. Сярод крытыкаў сёння лічыцца непрыстойным выказваць крытычныя заўвагі па якому-небудзь з фільмаў або раманаў, якія доўгі час ляжалі на паліцах або ў сталах і цяпер убачылі свет. Хоць сярод гэтых твораў ёсць і відавочна слабых. Усё гэта не на карысць мастацтву.

Не менш важна ўважліва прыгледзецца да праблем міжнацыянальных адносін. Па-мойму, гэта праблема мае патрэбу ў адкрытым аналізе, шчырым, сумленным, хоць і далікатным. У прамовах некаторых дзеячаў мастацтва, выступаючых за самабытнасць і чыстату нацыянальных культур, знікае разуменне інтэрнацыянальнай сутнасці савецкай сацыялістычнай культуры. Самі дзеячы нацыянальных культур пачынаюць ужо з трывогай гаварыць аб гэтым.

М. С. Гарбачоў. Кожны народ мае сваю мову, сваю гісторыю, ён хоча зразумець свае карані. Хіба гэта супярэчыць сацыялізму? Не, вядома. Але, з другога боку, калі нехта замыкаецца ў сабе, фанатэрыцца і пачынае гэта выдаваць за абсалютную каштоўнасць — згадзіцца з гэтым нельга. Мы — дзяржава, якая аб'ядноўвае унікальную дружыну сям'ю народаў! Так вяршычаў Ленін.

А. А. Бяляеў. Яшчэ адзін момант. Мне думаецца, наўрад ці трэба прызначаць нармальным, калі прынцыповае выступленне аўтара з рэспублікі, апублікаванае ў цэнтральным партыйным друку, у рэспубліках наглуха замоўчваецца.

Мне вельмі хацелася б пажадаць, каб партыйныя камітэты на месцах хутчэй пераймалі і бралі на ўзбраенне прыклад сістэматычнай і мэтанакіраванай работы кіраўніцтва ЦК КПСС са сродкамі масавай інфармацыі. Вось тады працэс перабудовы ўсюды ў нас пойдзе хутчэй.

— Перабудова, — падкрэсліў галоўны рэдактар часопіса «Новый мир» С. П. Залыгін, — гэта пастаяннае духоўнае ўзбагачэнне грамадства. Мы не павінны забываць ідэйныя каштоўнасці мінулага. Сёння гэты працэс ідзе ва ўмовах дэмакратыі. Але любая наша памылка працуе супраць дэмакратыі.

М. С. Гарбачоў. Чакаюць памылак і ад вас і ад нас.

С. П. Залыгін. Ад мяне дачкаліся...

Далей прамоўца паставіў пытанне аб тым, як у нашай літаратуры распрацаваць тэму: гістарычныя падзеі адны, а людзі, якія ўдзельнічаюць у іх, выходзяць розныя, з зусім рознымі поглядамі і характарамі. Адна і тая ж падзея дзейнічае па-рознаму на людзей. Гэта складае патэнцыял нашага вопыту.

У будучым годзе наша прапаганда, наша культура адзначыць 125-годдзе з дня нараджэння Вяродскага. Яго вучэнне — гэта навука аб узаемаадносінах чалавека і прыроды. Вось такія падзеі і такога роду духоўны багаж мы не можам, не маем права прапускіць не толькі ў сэнсе прапаганды, але і ў сэнсе нашай агульнай справы, у сэнсе ўласнага нашага духоўнага стану, таму што нам патрэбны і такія духоўныя апыры. Успомніце, якое ўражанне зрабіла на ўсім фігура такога вучонага, як Ціміразеў, правобраз вядомага героя ў фільме «Дэпутат Балтыкі». А такіх жа вялікіх людзей у нас няма. Усё гэта трэба ставіць на службу ўмацавання нашага духу, нашых перакананняў.

Затым прамоўца закрануў пытанні тыражнай палітыкі, удасканалення апараты працы ў рэдакцыях літаратурных часопісаў.

Генеральны дырэктар ТАСС С. А. Люсеў раскажаў аб вопыце атэстацыі кадраў у калектыве, а таксама спыніўся на некаторых праблемах тэхнічнага пераўзбраення агенцтва. Павелічэнне скорасці перадачы інфармацыі — пытанне не тэхнічнае, а палітычнае. Наша галоўная задача сёння — як мага аператыўней данесці да сусветнай грамадскасці навіны аб ходзе перабудовы, абнаўлення, аб нашых знешнепалітычных ініцыятывах. У паляпшэнні гэтай работы ў нас ёсць немалыя рэзервы. Адзін з іх — пераход на спадарожніковую сувязь — самую эканамічную і самую надзейную сувязь.

Выступленне галоўнага рэдактара «Эканамічнай газеты» Б. Р. Уладзімірава было прысвечана пытанню практычнай рэалізацыі радыкальнай рэформы сістэмы кіравання эканомікай, рабоце прадпрыемстваў і галіў ва ўмовах самафінансавання, самаакупнасці, гаспадарчага разліку. У прыватнасці, ён акцэнтаваў увагу на тым, што эканамісты, кіраўнікі прадпрыемстваў чакаюць пераводу прынятых рашэнняў на дакладную мову невялікіх і нешматлікіх інструкцый або загадаў, распараджэнняў па міністэрствах. І асабліва чакаюць тыя ўмовы, па якіх давядзецца працаваць прадпрыемствам.

Важна таксама сумеснымі намаганнямі паскорыць удакладненне функцый міністэрстваў з тым, каб яны хутчэй расставаліся з камандным стылем, вызваліліся ад размеркавальных функцый. У гэтай сувязі, падкрэсліў прамоўца, газеце неабходна пераходзіць ад агульных разважанняў да больш канкрэтнага растлумачэння сутнасці поўнага гаспадарчага разліку і самафінансавання, як працэсу пераводу прадпрыемстваў на ўласныя крыніцы існавання, як, фігуральна гаворачы, працэсу ссоджвання ўтрыманцаў з дзяржаўнай шні.

Першы сакратар праўлення Саюза кінематографістаў СССР Э. Г. Клімаў закрануў круг праблем, звязаных з перабудовай савецкага кінематографіа.

— У практыцы сваёй работы, — сказаў прамоўца, — мы знаходзім пацярджэнне таму, што нярэдка адбываецца ў маштабах, як кажучы, усёй краіны. Многія нашы работнікі ніяк не могуць зразумець у нас, у кіно, мы не можам адразу пераскочыць на ідэальную базавую мадэль, якую мы разам з Дзяржкаіно выпрацавалі на працягу пяці-шасці месяцаў.

(Заканчэнне на стар. 4).

ПРАКТЫЧНЫМІ СПРАВАМІ ПАГЛЫБЛЯЦЬ ПЕРАБУДОВУ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1—3).

Праціўнікі гавораць: перабудова ў кіно цяпер немагчыма. Трэба чакаць, пакуль усё ў краіне зменіцца, а вось тады мы таксама будзем уключацца ў перабудову, складзём ужо адпаведныя праекты і гэтак далей. Увогуле, вядома, мы цяпер не тое што буксуюм, але зразумелі, што з шашкамі на гала і з першай атакі, кавалерыйскім наскокам усё не вырашыць. Мы зразумелі, што гэта працэс увогуле не такі хуткі. Не аднаго дня.

М. С. Гарбачоў. Ёсць пытанні, якія трэба тэрмінова вырашаць. Але ёсць і такія праблемы, якія адразу не ўзняць. Мы ўсе стаім на зямлі і ведаем фінансавы становак, эканоміку і што нам трэба рабіць. Гэта ўсё трэба ўлічваць, каб не выглядала, што той, хто гаворыць: «Давай», — ён патрыёт, а той, хто думае, як гэта зрабіць, — ён ужо не патрыёт. Трэба на ўсё глядзець сумленна, аб'ектыўна. Трэба, вядома, мець праграму і па ахове прыроды, і па развіццю культуры. Але пры гэтым трэба помніць і аб жыллі. Патрэба ж у жыллі вялікая. Таксама і з бальніцамі.

Праблем многа, таварышы. Таму трэба быць рэалістамі, каб не атрымалася так: вы ўсе, хто гаворыць і піша, — за народ, а ўрад, у якога няма сіл адразу ўсё гэта падняць, адразу вырашыць, — супраць народа. Аб гэтым вы не забывайце. Усе мы вельмі добра разумеем значэнне нашай духоўнай сферы. У ёй закладзены велізарны патэнцыял. І цераз яе, умацоўваючы дух і грамадзянскую пазіцыю, мы чалавека ўзнавімаем, ствараем умовы для развіцця яго здольнасцей. Мы плануем правесці сур'ёзную работу ў бліжэйшыя гады, каб вырашыць многія пытанні, звязаныя з матэрыяльнай базай духоўнай сферы. Іх накіраванне нямае, у тым ліку і ў Маскве. Многае трэба тут рэстаўрыраваць, а многае пабудоваць нанова.

Э. Г. Клімаў. Перабудову ў кінематографе, у сферы, якая сумяшчае ў сабе і творчасць, і вытворчасць, і прамысловасць, і сувязь практычна з усімі галінамі жыцця, адным махам не вырашыць. Таму мы рыхтуем і тэарэтычныя, і эканамічныя распрацоўкі. Разам з намі працуюць і кіраўнікі, і вучоныя. Усё, што было ў магчымасцях Дзяржкіно адмяніць тое, што тармазіла наша жыццё, самастойнасць здымачных груп, Дзяржкіно ўжо зрабіла. Але гэтага мала. Трэба яшчэ адмяніць лес інструкцый. Бо, калі гэтага не адбудзецца, мы нічога не зможам зрабіць і новую структуру ўкараніць не зможам. Таму што нас будуць трымаць старыя інструкцыі.

Далейшае развіццё кінематографа, адзначыў далей прамоўца, стрымлівае адставанне яго тэхнічнай аснашчэнасці, і ў прыватнасці нізка якасць тлэнкі. Здымачнай і гуказепіваючай апаратуры. У сур'ёзным паляпшэнні мае патрэбу практыка кінапракату.

Шырай дарогу трэба даваць новым, публіцыстычна пастаўленым дакументальным фільмам. Гэтыя фільмы актыўна працуюць на злёбу дня, на перабудову. У цэлым савецкі кінематограф можа і павінен рабіць больш актыўны ўплыў на духоўны клімат у краіне, на духоўнае жыццё ўсяго свету.

— Сярод важнейшых напярэй дзейнасці сродкаў масавай інфармацыі і часопіснай публіцыстыкі павінны быць праблемы развіцця сельскай гаспадаркі, і ў прыватнасці праблемы землекарэстання, праблемы адносін сяляніна да

зямлі, — падкрэсліў у сваім выступленні галоўны рэдактар часопіса «Октябрь» **А. А. Ананьёў.** — Ён таксама выказаў думку аб неабходнасці прыняцця закона аб землекарэстанні, каб у зямлі быў сапраўдны гаспадар, які любіць зямлю, турбуецца аб яе здароўі. Такіх заканадаўчых акт сённяшні дзень бы ўмацаваў цікавасці землеўладальца да зямлі, да вынікаў сваёй працы на ёй.

Спыніўшыся на пытанні дзейнасці літаратурных часопісаў, прамоўца адзначыў, што іх тэматыка не павінна замыкацца на мінулым, у прыватнасці на трыццаціх гадах. Ёсць таксама патрэбнасць у глыбокай распрацоўцы сістэмы эстэтычных каштоўнасцей, на аснове якой можна было б ацэньваць айчынную славанасць.

Старшыня Савецкага камітэта абароны міру **Г. А. Баравік** гаварыў аб неабходнасці ўзмацнення прапаганды і ўсталявання нашых сацыялістычных маральных каштоўнасцей, нашых ідэй і думак. Камуністы — носьбіты лепшых маральных каштоўнасцей. Гэта прызнаюць нават за рубяжом. А мы часам саромеемся аб гэтым гаварыць. Я ніякім чынам не заклікаю да таго, каб збавіць напор справядлівай крытыкі, але я за тое, каб праўда паказвалася поўнасцю.

І калі людзям гавораць толькі аб адным баку яе, то гэта, вядома, выклікае ў іх унутраны пратэст, таму што не хочучы людзі верыць у тое, што жыццё ў іх прайшло марна, што ў іх не было ніякіх ідэалаў. Гэта ж не так.

М. С. Гарбачоў. Самае галоўнае, што яно сапраўды не прайшло марна.

Г. А. Баравік. Хіба мы змаглі б рабіць цяпер усё тое, што робяць цяпер краіна, партыя, народ, калі б жыццё ранейшых пакаленняў прайшло марна?

А то некаторыя лічаць, што пад лозунгам перабудовы можна перакрэсліць 70 гадоў гісторыі нашай сацыялістычнай рэвалюцыі і пачаць ідэалізаваць царскую Расію. Можна, я чуцьчуць перабольшваць, але ствараецца ўражанне, што былі адны недавыкаваныя, а цяпер ствараюцца другія недавыкаваныя. Гэта можна і трэба пераадолець.

Больш увагі неабходна было б удзяляць інтэрнацыянальнаму выхаванню. Рэдактары павінны з большым разуменнем, тактам і партыйным чутцём педыходзіць да кожнай публікацыі, якая закранае міжнародныя адносіны. Тут не ўсё добра. Выкаваная партыйная дружба народаў — самая вялікая наша заваёва, і яе трэба берачы.

Старшыня праўлення Саюза пісьменнікаў РСФСР **С. У. Міхалкоў** у сваім выступленні падкрэсліў, што ва ўмовах перабудовы працаваць стала больш цікава, хоць і цяжэй, таму што трэба ламаць старыя ўяўленні, адсталяваць погляды. Стала цяжэй працаваць і мне, як галоўнаму рэдактару «Фітілья», сказаў прамоўца, таму што час іншы. Нам таксама трэба перабудоўвацца, шукаць больш глыбокія маральныя тэмы. Тое, што было добра дзесяць гадоў назад, цяпер ужо слававата. Глыбей капаць цяпер трэба і ў літаратуры, і ў драматургіі.

М. С. Гарбачоў. Тут прагучала, што на перабудову не адклікнуліся драматургі і прадастаўнікі іншых жанраў. Як вы заўважылі, я гэтага не гаварыў. Калі пачнуць адклікацца на велізарную справу, якую мы задумалі, не асэсаваўшы яе, адклікацца шэрасцю, то такі водгук нам не патрэбен. Няхай усё пераварыцца, усё перапла-

віцца. І выйдучь такія рэчы, якія, аднойчы прачытаўшы або ўбачыўшы, мы будзем помніць, яны застаюцца з намі і дадуць арыенціры на многа гадоў наперад.

Далей т. Міхалкоў выказаў рад прапановаў па пытанніх інтэрнацыянальнага выхавання, развіцця нацыянальнай літаратуры і моў, ролі рускай мовы ў далучэнні пісьменніка з нацыянальнай рэспублікі да скарбніцы сусветнай культуры.

Ролі літаратуры ў перабудове прысвяціў сваё выступленне галоўны рэдактар часопіса «Знамя» **Р. Я. Бакланав.** Цяпер, сказаў ён, вялікую справу робіць публіцыстыка. Нельга спадзявацца, што імгненна ўзнікнуць раманы. Так званая вытворчая літаратура знікала нярэдка, як матылькі, таму што яна рабілася па схеме — кансерватар — наватар. Прыходзіць наватар, і адразу ўсё мяняецца. Яна не закранала таго глыбіннага пытання, што сама эканоміка была неўспрымальнай да наватарства. Яна давала шчаслівы фінал — наватар перамагаў кансерватара — і такім чынам аб'ектыўна дапамагала рэчам заставацца такімі, як яны ёсць. Вось гэта-га літаратура не павінна рабіць, не мае права на гэта. Перабудова не толькі ў смеласці, не толькі ў тым, што ў грамадстве падводзіцца яе эканамічная і прававая аснова, а і ў тым, што ствараецца неабходная маральная база. Чалавеку як работніку, як асобе патрэбна прыстойнасць, патрэбны ўсе маральныя якасці, гэта не вінцік, і таму канчатковай мэтай перабудовы ўсё-такі будзе не эканоміка, а духоўнае развіццё, духоўнае багатае чалавек, духоўна багаты народ.

Напярэдадні 70-годдзя Вялікага Кастрычніка, прадоўжыў выступаючы, важна як мага ярчэй сказаць аб людзях, якія здзяйснялі рэвалюцыю, выстаялі ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

Галоўны рэдактар часопіса «Советский Союз» **М. М. Грыбачоў** падкрэсліў, што самае моцнае, самае цікавае ў рабоце чэрвеньскага Пленума — гэта тое, што створана канцэпцыя перабудовы. Многае, сказаў ён, будзе ісці вельмі цяжка, будзе ўдакладняцца, можа, перароблівацца, але ёсць канцэпцыя, мнагапланавая, комплексная праграма дзеянняў.

А ці ёсць сёння ў нас такая ж поўная канцэпцыя сацыялістычнай культуры? Пакуль што няма, хоць многа вельмі цікавых выказаў думак па розных баках быцця. Семдзесяць гадоў жывём пры савецкім ладзе. Грамадства наша надзвычайна адрозніваецца ад буржуазнага, і тут ёсць што асэнсаваць. Папрацаваць бы тут нашым філосафам, грамадзаўцам, гісторыкам, творчым саюзам.

Пытанні інтэрнацыянальнага адзінства савецкіх народаў былі тэмай выступлення першага сакратара Саюза пісьменнікаў СССР **У. В. Карпава.** Нашы ворагі, сказаў ён, баяцца, што адзінства савецкіх народаў — гэта маналіт, які вельмі дапамагае нам ажыццявіць перабудову, а таму спрабуюць убіваць кліны ў гэты маналіт.

Далей т. Карпаў раскажаў аб сваім уражанні аб пленумах Саюза пісьменнікаў Украіны і Беларусі, у рабоце якіх ён прыняў удзел. На пленумах пісьменнікаў Украіны і Беларусі, у прыватнасці, абмяркоўваліся пытанні двухмоўнасці — вывучэння нацыянальнай і рускай моў, абмеркаванне ішло дастойна і канструктыўна. Прамоўца ўнёс некаторыя канкрэтныя прапановы па паляпшэнню вывучэння рускай,

так і нацыянальных моў саюзных рэспублік.

У. В. Карпаў звярнуў увагу на тое, што ў літаратурна-мастацкіх часопісах мала яркіх, мастацка пераканаўчых матэрыялаў, прысвечаных гераічным старонкам Кастрычніка.

Аб падтрымцы моладдзю перабудовы раскажаў галоўны рэдактар часопіса «Юность» **А. Д. Дзяменцеў.** Мы сёння ўжо многа абмеркавалі праблему, але ёсць тыя, якія датычаць моладзі і на якіх мне хацелася б спыніцца. Чэрвеньскі Пленум стаў, вобразна кажучы, кнігай быцця для ўсіх нас, асабліва для моладзі. Ідзе каласальная пошта. Гэта пошта пацвярджае, што моладзь цяпер поўная актыўнасці і вельмі падтрымлівае лінію партыі, падтрымлівае тое, што адбываецца ў нашай краіне. Гавораць, што, маўляў, моладзі, з аднаго боку, ўлгчэй, з другога боку, цяжэй. Ёй не трэба перабудоўвацца, яе трэба настрайваць.

Я думаю, што моладзь розная. Адну трэба перабудоўваць, бо яна захапіла нейкі перыяд жыцця, які ў яе штосьці негатыўнае ўклаў, з чым трэба цяпер змагацца. І ёсць частка моладзі, якую сапраўды трэба настрайваць.

У гэтым сэнсе мы вельмі добра разумеем, што нашы ідэйныя ворагі робяць усё магчымае, каб зрабіць нейкі ўплыў на нашу моладзь у адмоўным плане. Але жыццё ў іх ускладняецца. Тое, што мы аб сабе гаворым, тое, што ў нас цяпер свабода абмеркаванняў, прывяло да таго, што ўся іх прапаганда, якая ідзе на нас, правалілася поўнасцю.

У часопісе «Юность» мы анкету надрукавалі — 20 пытанняў маладым людзям. Прышло некалькі тысяч адказаў на гэту анкету. Надзвычайна ідуць пісьмы.

Ёсць, напрыклад, пісьмо: чаму я ўступаю ў партыю. Гэта піша малады рабочы. Ён растлумачвае, чаму ён уступае ў партыю іменна цяпер. Не таму, што падышоў узраст, а таму, што цяпер выраза прэстыж партыі, яна напоўнена новымі ідэямі, яе аўтарытэт сусветны. Ён такі, што для яго, рабочага, гэта дадатковая гордасць — іменна цяпер уступаць у партыю, у год сямідзесятай гадавіны.

Далей пісьменнік сказаў, што моладзь Масквы палюбіла Арбат. Але вечарам ён выглядае дэкарацыяй. Усё закрыта. Пасядзець моладзі няма дзе.

М. С. Гарбачоў. Я таксама падзяляю пункт погляду, што ўвесь цэнтр Масквы, аж да Садовага кальца, а ўжо Малое кальцо тым больш, трэба наогул ад кантор вызваліць і аддаць для таго, каб і пасядзець можна было, і сустрэцца, пагаварыць. Трэба для душы ўсё гэта ствараць. І, дарэчы, Масква цяпер такую праграму мае.

Затым т. Дзяменцеў спыніўся на пытанні духоўнага выхавання рабочай змены. Рэдакцыя часопіса плануе ўзяць духоўнае шэфства над навучэнцамі прафесіянальна-тэхнічных вучылішчаў. Мы, сказаў прамоўца, хочам узняць усю краіну звярнуцца да ўсіх творчых арганізацый усіх рэспублік, да ўстаноў культуры. Трэба зрабіць усё, каб, калі цяперашнія навучэнцы ПТВ прыйдучь на вытворчасць, гэта былі людзі сапраўды адукаваныя, прыгожыя ва ўсіх адносінах.

І апошняе. Мне думаецца, усё-такі неабходным з'яўляецца папулярны часопіс «Істория», які быў бы звернут і да школьнікаў, і да навучэнцаў ПТВ, і да студэнтаў, і да ўсіх людзей. Святое слова, святое

паняцце «памяць» трапіла ў рукі да некаторых прайдзісвятаяў і правакатараў, а мы павінны яго захаваць, мы павінны яго пакінуць у чыстаце. Іменна ў тым сэнсе «памяць» слова для нашага народа слова святым і вельмі дарагім.

Галоўны рэдактар часопіса «Театр» **А. Д. Салынскі** прысвяціў сваё выступленне актуальным праблемам развіцця савецкага тэатра. Ён падкрэсліў, што крытыка нам патрэбна, каб усталяваць сілы добра, што трэба адкрыта гаварыць і аб тым, што было ў мінулым дрэннага, гістарычна сябе жыло.

Затым прамоўца звярнуў увагу на тое, што ў краіне, нават і ў буйных гарадах, марудна развіваецца сетка тэатраў. Разам з тым дрэнна выкарыстоўваюцца палацы культуры з-за высокай арэнднай платы. Ён гаварыў аб неабходнасці больш шырокага развіцця студыйнага тэатральнага руху.

Старшыня Дзяржтэатрадыі СССР **А. Н. Аксёнаў** раскажаў аб супрацоўніцтве тэлебачання і радыёвяшчання з творчымі саюзамі.

У заключэнне сустрэчы **М. С. Гарбачоў** сказаў: Усё тут сказана мяне вельмі натхняе. Гэту сустрэчу мы высока цэннім. Мы будзем і ў далейшым так будаваць нашы адносіны. Цэнтральны Камітэт, тыя, хто сёння працуе ў ім і ў кіраўніцтве дзяржавай, даючы аб нашых адносінах іменна на такой аснове — на аснове сустрэч, гутарак, абмеркаванняў і выпрацоўкі адзінага падыходу, паважаючы і думкі, і пазіцыі суб'ядзінкаў, зыходзячы з нашай агульнай адказнасці. Усе мы служым народу і сваёй краіне, служым сацыялізму. І партыя на службе ў народа, і ўсе творчыя сілы служаць народу. Гэту службу несці трэба дастойна. Дастойна і мужна! Гэта першае.

Другое. Я вельмі задаволен атмасферай, якая была на нашай сустрэчы. Яна — адлюстраванне таго, што адбываецца ў краіне, у грамадстве. Мне думаецца, без такой атмасферы не было б і таго ўражання, якое я выношу з нашай сустрэчы. Такую атмасферу давайце разам берагчы! Берагчы, умацоўваць і развіваць. Вядома, нашы кантакты не павінны абмяжоўвацца толькі такімі нарадамі. Цэнтральны Камітэт адкрыт, калі трэба, можна параіцца. Таму прыходзіце, сардэчна запрашаем для размовы сумленнай, адкрытай, прамай.

Вы несцеце велізарную адказнасць за тое, каб наша палітычная лінія, наш курс на абнаўленне грамадства набіраў сілу, паглыбляўся і даваў усё большыя вынікі. Разам з намі, з партыяй несцеце вы гэту адказнасць.

Мы ідзём насустрач 70-годдзю нашай рэвалюцыі. Нам трэба зрабіць глыбокія абагульненні прайдзенага шляху, арганічна звязаць гістарычны аналіз з вырашэннем сучасных праблем перабудовы. Усім тым, чым мы багаты ў нашай вялікай гісторыі, мы ганарымся і гатовы прымножыць гэта наша агульнае багацце — матэрыяльнае і духоўнае. Трэба ў рамках публічнасці, дэмакратызму, крытыкі захаваць атмасферу адкрытасці ў нашым грамадстве.

Таму я хачу закончыць нашу размову тым, з чаго пачаў. Мы высока цэннім фронт, які вы трымаеце: нам без гэтага фронта, таварышы, не абыйсціся. Нам не хацелася б, каб на гэтым фронце было без перамен, а наадварот, — каб перамены ішлі ў духу таго, як мы выстраілі сваю палітычную лінію на будучыню. Жадаю вам поспехаў!

ПЕСНЯ, СУГУЧНАЯ ЧАСУ

У ВЯЗЫНЦЫ ПРАЙШЛО РЭСПУБЛІКАНСКАЕ СВАТА ПАЭЗІІ

вання насельніцтва Таццяна Глазава) і пан Быкоўскі (галоўны механік Слуцкай ПМК-25 Уладзімір Івановіч)...

...Сотні людзей сабраліся на летняй эстрадзе, на сцэне якой — партрэт песняра. У дванаццаць гадзін — урачыстае адкрыццё свята. Да прысутных звяртаецца першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі Ніл Гілевіч.

Наша сёлетняе свята паэзіі, гаворыць ён, мае красамоўную адметнасць: яно праходзіць у год слаўнага юбілею і прысвячаецца 70-годдзю Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі. Яно праходзіць у час, калі ўсе мы зноў і зноў звяртаемся думкамі да вытокаў нашай сацыялістычнай явы, калі, азіраючы праніклівым паглядом пройдзены шлях, яшчэ больш пранікліва ўглядаемся ў наша сёння і ў нашу будучыню.

Паэзія і Рэвалюцыя, Купала і Рэвалюцыя — гэта, можна сказаць, словы-сінонімы — настолькі яны блізкія і неадлучныя адно ад другога. Сапраўдная паэзія заўсёды працуе на рэвалюцыю, на рэвалюцыйныя перамены, на ачышчэнне і ўзвышэнне душы чалавечай верай у дабро, у праўду і справядлівасць. І робіць гэта не толькі слова грамавое, набатнае, але і слова нягучнае, і нібыта на голас ціхае, аднак жа такое, што ўзрушае і пераварочвае душу, прымушае па-іншаму, паволаму глянуць і на сябе, і на людзей, і на цэлы свет.

Пра сучасную саветскую літаратуру з самай высокай трыбуны было сказана, працягвае прамоўца, што яна сваімі лепшымі творамі рыхтавала нашу грамадства да перабудовы, да тых рэвалюцыйных перамен, якімі мы сёння жывём. Гэта, безумоўна, справядліва, як справядліва і тое, што купалаўская паэзія рыхтавала Вялікую Кастрычніцкую рэвалюцыю. Калі працоўны беларускі люд падняўся ў векапомным Семнаццатым на барацьбу, калі ён сэрцам прыняў ідэалы Кастрычніка, то ў гэтым ёсць і велізарная заслуга Купалы. З першых радноў і да самага ўтварэння Беларускай сацыялістычнай дзяржавы ён нястомна і неспціхана біў у набат, каб яго пачуў прысланы горам і нядолляй народ, біў няйначай адразу ў тысячы званоў — каб чутна было на ўсю на Беларусь і далёна ў свеце, што прыйшла пара выйсці беларусам на гістарычную арэну і заняць «свой пачэсны пасада паміж народамі».

Бываюць гістарычныя эпохі, калі ўзнікае вострая неабходнасць — вялікіх паэтаў сваёй зямлі перачытаць нанова, глянуць на іх спадчыну па-новаму, трохі іншымі вачыма і іншым сэрцам, зазначае далей Н. Гілевіч. Сёння мы мусім паволаму прачытаць Купала, Коласа, Багдановіча і іншых славных песняроў Беларусі. Мы абавязаны гэта зрабіць, калі хочам лепш разабрацца ў сабе і ў сваіх грамадскіх, дзяржаўных клопатах. На жаль, мы звычайна карыстаемся абмежаваным адборам іх твораў, а галоўнае —

мы прывыклі да спрошчаных шналярскіх трактовак. А Купала — гэта незвычайны, бязмежны свет! Ён шмат чаго скажа нам і скажа так, як можа сказаць толькі паэт — і пра народ, і пра зямлю, і пра нас з вамі. І, напэўна, мы перажывём пры гэтым не толькі пачуццё радасці і гонару, але нам можа стаць і балюча ад сораму за тое, што робіцца не па-людску, за тое, што мы не ва ўсім належным чынам выконваем заветы Купалы. Чым больш пытанняў задае сабе чытач, тым мацней разбуджана яго душа, тым больш адказаў ён знойдзе

ў творчасці вялікага паэта. Заветы Купалы адрасаваны перш за ўсё тым, хто ўзяў на сябе адназначна працягваць яго справу, служыць сваім словам народу.

Прызнаемся, гаворыць у заключэнне прамоўца, што і сёння Купала-паэт і грамадзянін наперадзе нас. І на пазычынае свята мы сыходзім для таго, каб яшчэ раз праверыць і сваю прафесійную годнасць, і сваю вернасць заветам вялікіх. Каб перананацца, што час паэзіі не прайшоў, што наша слова патрэбна людзям, што чалавек не можа без паэзіі, без светлай

мары, без палёту да сонца і зор.

На маладзечанскай зямлі, гаворыць першы сакратар Маладзечанскага райкома партыі А. Капуцкі, стала традыцыяй праводзіць свята працы, паэзіі і песні. Мы збіраемся ля калыскі Купалы, каб далучыцца да творчасці песняра, які ўвайшоў у гісторыю сусветнай культуры, і адначасова сказаць аб

(Заканчэнне на стар. 6).

У мінулыя нядзелю зноў з самай раніцы напоўніліся галасамі ваколіцы Вязынкі — калыскі народнага песняра Янкі Купалы. Сёлета мінула сто пяць гадоў з таго дня, як у сям'і Вянігны Іванаўны і Дамініка Ануфрыевіча Луцвічаў нарадзіўся сын Яська, якому лёсам было наканавана ўвайсці ў гісторыю сусветнай паэзіі пад імем Янка Купала. У гонар гэтай падзеі і адбылося ў Вязынцы чарговае Рэспубліканскае свята паэзіі. Яно прысвячалася 70-годдзю Вялікага Кастрычніка, дзякуючы якому расквітнеў і набраўся моцы талент простага вясковага юнака, што стаў выказнікам заветных дум свайго народа.

К поўдню ўсё больш шыроай становіцца людская рака, што кіруецца да хаціны, у якой паэт упершыню пабачыў свет, — падыходзяць чарговыя электрычкі з Мінска і Маладзечна, спецыяльныя аўтобусы з розных раёнаў рэспублікі. Сярод наведвальнікаў — нямала гасцей з братаў Літвы, дзе таксама ведаюць і любяць паэзію Купалы.

У адзінаццаць гадзін прыбывае аўтобус з пісьменніцкай дэлегацыяй на чале са старшынёй праўлення СП БССР, Героём Сацыялістычнай Працы, лаўрэатам Ленінскай прэміі Максімам Танкам, у складзе якой вядомыя беларускія паэты, асобы з Расійскай Федэрацыі, Украіны, Літвы, Малдавіі. Пісьменнікі акіроўваюцца да помніка народнаму песняру. Да падножжа помніка кладуцца кветкі, сярод якіх і сціплыя краскі тых палёў і лугоў, якія любіў і якім прысвяціў нямала праніклівых лірычных радкоў паэт.

Знаёмству гасцей з экспазіцыяй філіяла Літаратурнага музея Янкі Купалы ў Вязынцы спрыяюць вясклы жартаўнік Несперка (дырэктар кінатэатра «Эра» горада Дзяржынска Віктар Бунчук), а таксама неўміручыя купалаўскія персанажы: Паўлінка (бухгалтар Слуцкага камбіната бытавога абслугоў-

Новыя вершы чытае Максім Танк.

ПЕСНЯ, СУГУЧНАЯ ЧАСУ

(Заначэнне. Пачатак на стар. 5). працоўных набытках. І гэта невыпадкова, што, гаворачы аб мастацтве, паэзіі, адначасова гаворым і аб людзях працы, аб розных асобах пры сацыялізме, бо сама ж паэзія і ўслаўляе чалавека-працаўніка, змагаецца за светлае ў людзях.

Так, паэзія высокага грамадзянскага гучання заўсёды знаходзіцца на стрыжні часу, чуйна рэагуе на змены, што адбываюцца ў жыцці грамадства. Аб гэтым сведчаць і вершы, якія чытае Максім Танк. Адзін з вершаў напісаны пад уражаннем ад XXVII з'езда КПСС, які абгрунтаваў неабходнасць і вызначыў шлях далейшых рэвалюцыйных пераўтварэнняў у краіне.

Госць са Стаўрапаля паэт Геннадзь Фацееў знаёміць удзельнікаў свята з раздзелам са сваёй паэмы «Дваццаць мільёнаў», радкі якой: «Как нам жить без тех мужчин и женщин — это сразу столько государств!» — на Купалавай зямлі набываюць асаблівы сэнс. Тут кожны ведае, што нясе з сабой вайна, якімі ахвярамі заплачана за светлы Дзень Перамогі.

Ля мікрафона — адзін са старэйшых беларускіх паэзіі Максім Лужанін.

Будучы на зямлі, дзе пабачыў свет Купала, звяртаецца ён да прысутных, нельга яшчэ раз не ўспомніць імя яго, не падзякаваць за добрую навуку, за тое, што панінуў у сваіх магчымых, агністых радках. Мне пашчасціла належыць да тых, хто слухаў Купала, адчуваў поціск яго рукі. З Масквы, з Грузінскай плошчы, праводзіў ён мяне 3 жніўня 1941 года на вайну... Сёння, заўважае прамоўца, зноў і зноў пераконваешся, наколькі сучасны Купала, як яго творчасць сугучна нашаму часу. Яго заўсёды хвалявала вялікая перабудова чалавечых душ, чалавечых адносін. Так і хочацца сказаць: «Людзі, чытайце Купала! І вы знойдзеце ў радках, напісаных даўно, шмат новага для сябе, непрычманнага ў свой час».

На завяршэнне свайго выступлення М. Лужанін чытае свой верш «Мая зялёная зямля».

Перабудова, якая адбываецца ў краіне, вымагае ад твораў і сацыяльнай актыўнасці, і грамадзянскай сумленнасці, і баявой наступальнасці супраць замшэласці і ўсяго негатывнага. Рыгор Барадулін чытае свой гнеўны публіцыстычны верш «Бярвенізацыя»:

Ідзе урбанізацыя
У наступ зноў і зноў,
А ўслед
Бярвенізацыя
Паважных установаў.

Абуй руку пальчаткаю,
Разуй — усё адно,
Пагрунайся —
З пячаткаю
Сустрэне бярвяно.

Абчэсаны,
Абжораны
Сядзіць таварыш дуб,
А падапруць падпораі —
Бач, бярвяно ўжо слуп.
Аб агульнасці лёсаў украінскага і беларускага народа, аб блізкасці творчасці Янкі Купала да паэзіі Тараса Шаўчэнкі гаворыць Дамітро Чараднічэнка (Украіна) і ў пацвярджэнне сваёй думкі чытае раздзел з паэмы «Крыніца», у якой разказваецца пра лёс беларускай вёскі Шунейка Докшыцкага раёна, спаленай у гады вайны нямецка-фашысцкімі захопнікамі, — лёс, падобны і на лёсы многіх «вогненых вёсак» Украіны.

Анатоль Вяцінскі ў вершы «Купала ідзе да Коласа» разказвае пра гістарычную першую сустрэчу і нараджэнне дружбы двух выдатных песняроў, якую яны пранеслі праз усё жыццё.

Надзённа гучаць радкі Яўгенія Янішчыц:

Стрэсы нас даганяюць,
Інсульт,
Хцівасць нас даганяе
драпежная,
Узвядзём жа культуру
у культ —
Ачышчэнне душы
непазбежнае!

Пра ачышчэнне чалавечай душы ад усяго дробязнага і неістотнага — і верш Гедымінаса Астраўскаса (Літва) «Пра чалавека», які ён чытае ў перакладзе на рускую мову.

Да Вязынкі, калыскі песняра, звяртаецца Сяргей Законнікаў:

Вітанне сонцу,
што між хмар вяслюе,
Гаям,
траве, падлетку-жаўруку...
Зямля Купалы,
я цябе цялую.

Як матчыну шурпату руку.
Купалаўская тэма знайшла сваё адлюстраванне і ў вершы Анатоля Грачанікава «Над Вязынкаю дождж імжэў...»:

І заціхаў турысцкі тлум,
І сонца з хмары выплывала,
І бы ў святле высокіх дум
Вось-вось тут з'явіцца
Купала...

Малдаўскі паэт Андрэй Храпацінскі параўноўвае паэзію Купала з сэрцам легендарнага Данка. У ягоным святле, гаворыць госць, народ убачыў са-

мога сябе. Творчасць Купала загаварыла мовай народа, ад імя народа, яна стала выказніцай памкненняў тых, хто імкнуўся да новага, светлага жыцця. Госць з Малдавіі чытае адзін з Купалавых вершаў памалдаўску і перадае ў дарунак Купалаваму музею зборнік нашага песняра, які нядаўна выйшаў у Кішыніве на малдаўскай мове.

Купала і Беларусь — тэма верша Васіля Зуёнка «Купала»:

Раздарыла сыноў сваіх...
Дастаеўскі, Міцкевіч, Біруля...
З імі голас, і зрок, і слых
Аддавала ў людзі матуля...

Хтосьці зблізку забыў...
Хто здалёк...
І аднойчы маці снізала:
— Ты збяры, прысаром іх,
сыноч, —
І тады ў людзі выйшаў
Купала.

Паэтычную эстафету прадаюць Гайда Лагздынь з Калініна, Уладзімір Паўлаў, Валяціна Аколава, Казімір Камейша, Артур Вольскі, Яўген Міклэшэўскі, Алесь Емяльянаў, Мечыслаў Шаховіч... Гучаць вершы, прысвечаныя Купалу і зямлі, якая нарадзіла яго, творы, што адлюстроўваюць змены, якія адбываюцца ў савецкім грамадстве. Уладарыць паэзія, шукаючы дарогу да чытацкіх сэрцаў.

Сярод удзельнікаў свята ня мала сельскіх працаўнікоў Малдзечаншчыны. Яны рупна працавалі сёлетняй вясной. Імёны лепшых з іх называе старшыня Малдзечанскага райвыканкома А. Луновіч.

Не ўпершыню звяртаецца да творчасці Купала народны артыст рэспублікі, кампазітар, кіраўнік шырока вядомага ў краіне Беларускага дзяржаўнага ансамбля «Песняры» У. Мулявін. Новая праграма, якую можна было б назваць «Песняры—песняру», стала на свяце прэм'ерай, адкрыла мастацкую частку свята.

Над наваколлем плыве задушлівая латышская народная песня, яе значна агністы танец... Выступаюць самадзейныя артысты з Елгаўскага раёна братняй Латвіі. Канцэрт працягваюць народны ансамбль песні і танца «Спадчына», а таксама фальклорна-этнографічная група «Маркаўчанка» і аркестр народных інструментаў Маркаўскага сельскага Дома культуры Малдзечанскага раёна.

На сцэне — Сцяпан Крыніч-

Яўгенія Янішчыц і Ніл Гілевіч з чытачамі.

Выступае фальклорная група «Маркаўчанка».

Госці з Елгаўскага раёна братняй Латвіі.

кі, Альжбета, Пранцысь Пустарэвіч, Агата, Якім Сарока і, канечне ж, Паўлінка і Адольф Быкоўскі — служкі народны тэатр паказвае спектакль па славунай купалаўскай п'есе. Узнагародай самадзейным артыстам дзюжныя воплескі глядачоў.

Людзям ля імпрэвізаванага стала «Аўтограф на памяць». Жадаючых атрымаць яго ў паэту столькі, што да стала проста не падступіцца.

Лёгка дожджык, які сядытады пачынае імжэць, святую не

перашкода — працягваецца сустрэча з Янкам Купалам, сустрэча з Паэзіяй!

У Рэспубліканскім свяце паэзіі прынялі ўдзел першы сакратар Мінскага абкома партыі А. А. Малафееў, загадчык аддзела культуры ЦК КПБ І. І. Антановіч, міністр культуры БССР Ю. М. Міхневіч, загадчык сектара мастацкай літаратуры аддзела культуры ЦК КПБ А. І. Бутэвіч.

Наш кар.

Максім Лужанін.

Рыгор Барадулін.

Дамітро Чараднічэнка.

Гедымінас Астраўскас.

Сяргей Законнікаў.

Анатоль Грачанікаў.

Андрэй Храпацінскі.

ВЫСТАЎКІ

Масквічам—пра Янку Купалу

АМАЛЬ МЕСЯЦ у Маскве, у Дзяржаўным ордэна Дружбы народаў літаратурным музеі, працуе выстаўка «Янка Купала. Паклон мой народу за песні», прысвечаная 70-годдзю Вялікага Кастрычніка і 105-й гадавіне з дня нараджэння песняра. Упершыню шырокаму маскоўскаму глядачу мы расказваем так падрабозна аб жыцці і творчасці першага народнага паэта Беларусі.

У экспазіцыі — унікальныя

матэрыялы з фондаў Купалаўскага Дома — усяго каля 300 экспанатаў: рукапісы паэта пачатку XX стагоддзя, першыя арыгінальныя выданні яго твораў, даўнія здымкі, асабістыя рэчы пісьменніка, гістарычныя дакументы. Цікавасць уяўляюць творы графікі, жывапісу вядомых беларускіх мастакоў А. Кашкурэвіча, В. Шаранговіча, Я. Раманоўскага. На выстаўцы экспануецца партрэт Янкі Купала работы народнага маста-

ка СССР М. Савіцкага.

Дванаццаць раздзелаў выстаўкі — своеасабліва гісторыя творчага жыцця Янкі Купала і ў пэўнай меры ўсяго літаратурнага жыцця за адвадзены перыяд.

Экспазіцыя пачынаецца 1905 годам, які нарадзіў вялікага паэта. Як вядома, 15 мая 1905 года ў літаратуру вершам «Мужык» увайшоў тады невядомы малады аўтар Янка Купала. Сам Купала адзначаў: «Верш гэты быў надрукаваны ў мінскай расейскай газеце «Северо-западный край» 15 мая 1905 года ў нумары 746. Гэта мой першы выступ у беларускай літаратуры». У экспазіцыі прад-

стаўлены рукапіс гэтага твора, экзэмпляр газеты «Северо-западный край» з публікацыяй, фотопартрэт Янкі Купала ў дваццацідвухгадовым узросце...

Віленскі і пецябургскі перыяды жыцця і творчасці песняра адлюстраваны рукапісамі паэм «Курган» і «Яна і я», верша «Малая Беларусь», зборнікамі «Жалейка», «Гусяр», «Шляхам жыцця», поруч — фотопартрэт вядомага беларускага выдаўца Б. І. Эпімаха-Шыпілы, кнігі з дарчым надпісам В. Караленку, В. Брусаву. Арыгінальныя фотопартрэты пачатку XX стагоддзя Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Цёткі, Канстанцыі Буйло і іншых.

Асобны раздзел прысвечаны тэме «Янка Купала ў Маскве». Храналагічна гэты перыяд пачынаецца з 1916 года і канчаецца 1942 годам, апошнім годам жыцця паэта. Увагу наведвальнікаў прыцягвае здымак: Янка Купала і Уладзіслава Францаўна ў Маскве ў 1916 годзе. Прадстаўлены першы зборнік вершаў Купала савецкага часу — «Избранные произведения в переводе русских поэтов» (Масква, 1919 год), матэрыялы аб рабоце І з'езда савецкіх пісьменнікаў, у якім актыўны ўдзел прымаў паэт, шэраг рэдкіх здымкаў.

Ці не самы вялікі раздзел прысвечаны савецкаму перыяду.

шыраецца работа па развіцці эстраднай спецыялізацыі. Стварэнне ў рэспубліцы Дзяржаўнага эстрадна-сімфанічнага аркестра ў значнай ступені было падрыхтавана актыўнай творчай дзейнасцю кансерваторскага аркестра эстраднай музыкі (мастацкі кіраўнік М. Фін-

ворчасць. «Вытворчасць» кансерваторыі — гэта філармонія, оперны тэатр, музычная навучальная ўстанова. Думаецца, перспектыўная ідэя — арганізаваць адпаведную кафедру на базе Дзяржаўнага эстрадна-сімфанічнага аркестра БДФ, тым больш, што пачынае сваю дзейнасць новы калектыў на плошчах кансерваторыі і ўкамплектаваны нядаўнімі яе выпускнікамі, якія прайшлі выканаўчую практыку ў студэнцкім эстрадным аркестры. На пачатку гэтага артыкула ўжо прыводзіўся прыклад плённага супрацоўніцтва кансерваторыі і філармоніі. Сёння, пасля падпісання дагавора аб творчым супрацоўніцтве паміж БДК і БДФ, можна сказаць, што гэтае супрацоўніцтва атрымала пэўную юрыдычную аснову. Адпаведна дагавору кансерваторыя абавязваецца падрыхтаваць для аркестравых калектываў і аддзелаў філармоніі музыкантаў належнай спецыялізацыі і кваліфікацыі. Аналагічная заяўка на падрыхтоўку спецыялістаў наступіла да нас з Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР.

Добры пачатак. Аднак не ўсё тут адназначна. З аднаго боку, заяўка і абавязальства падрыхтоўкі спецыялістаў, з другога — парадакснасць самой музычна-педагагічнай дзейнасці як дзейнасці творчай, з непрадказальнымі вынікамі і адначасова — дзейнасці, якая вымагае арганізацыі, планавання і кантролю з боку грамадства. І не выпадкова сучасны падыход да вышэйшай школы прадугледжвае адсёў студэнтаў. Не будзем забываць і пра тое, што конкурсны адбор музыкантаў у дзяржаўныя калектывы пакуль не скасаваны. Так што ўзнікае праблема гарантаванай падрыхтоўкі спецыялістаў. Вырашэнне гэтай праблемы вымагае высокага ўзроўню музычна-педагагічнай дыягностыкі (праца з таленавітымі) і як мага больш ранняй прафарынтацыі спецыялістаў. На першы план вылучаецца пытан-

не цэласнага падыходу да сістэмы музычнай адукацыі.

Удасканаленне вышэйшай музычнай школы немагчыма без вырашэння праблемы пераамянненасці навучання. Паспех тут магчымы пры ўмове істотнага палепшэння пачатковага і сярэдняга звянаў музычнай адукацыі. Ужо даўно ідзе гаворка пра стварэнне сапраўднай сістэмы «дзіцячая музычная школа — музычнае вучылішча — кансерваторыя». Спецыялісты ўсё часцей пагаджаюцца на думцы пра адзінае адміністрацыйнае кіраванне гэтай сістэмай. Зразумела, у сувязі з гэтым узнікае нямала задач метадычнага характару: навукова-абгрунтаваная сувязь вучэбных планаў і праграм ДМШ, музычных вучылішчаў і кансерваторыі; больш дакладнае вызначэнне статусу ДМШ (агульнае музычнае выхаванне — ці прафесійнае навучанне) з улікам патрэб падрыхтоўкі спецыялістаў; прафарынтацыйная работа ў навучальных установах мастацтваў; прафілізацыя асобных ДМШ і музычных вучылішчаў (харавыя, духавыя і г. д.). Свой плён прынясе тут работа, якая пачынаецца па спецыялізацыі ДМШ. Так, мінскую ДМШ № 2 мяркуецца пераўтварыць у ДМШ па навучанні ігры на духавых і ўдарных інструментах.

ЗНАЧНЫЯ ЦЯЖКАСЦІ, якія перажывае кансерваторыя ва ўмовах перабудовы, у многім тлумачацца адсутнасцю навукова абгрунтаванай канцэпцыі вышэйшай музычнай адукацыі. Занадта вялікія адрозненні так званых «мясцовых умоў», ёсць спецыфіка музычнага жыцця ў розных рэгіёнах. І тут кансерваторыя таксама павінна зрабіць пэўныя захады. На парадку дня — прывядзенне планаў навукова-даследчай работы нашых кафедраў у адпаведнасць з асноўнымі комплекснымі праграмамі АН БССР. Вызначыліся прышчыповыя шляхі павышэння практычнай значнасці навуковых прац. Так, усё больш акрэсліваецца тэндэнцыя сацыялізацыі сучаснага музыка-

знаўства. Плённым мае быць супрацоўніцтва музыказнаўчых кафедраў з кафедрай марксізму-ленінізму, пры якой ўтварылася праблемная група сацыялагічных даследаванняў. Кола інтарэсаў праблемнай групы дастаткова шырокае: ад тэарэтычных праблем фарміравання духоўнага свету сучаснай моладзі, музычных запатрабаванняў і інтарэсаў да музыказнаўчых і сацыяльна-псіхалагічных і фізіялагічных аспектаў рок-музыкі і шырэй — так званай «музыкі быту».

І яшчэ адно пытанне нельга абмінуць: музычная прапаганда. У гэтай справе, на жаль, няма належнай паслядоўнасці. Яшчэ ўчора мы забаранялі «рок», сёння пераклучыліся на яго паўсюдную папулярнасць. А магістральны накірунак музычнага мастацтва, музычная класіка і сёння, як і ўчора, застаецца на перыферыі музычна-прапагандыскай дзейнасці. Відавочная бесперспектыўнасць практыкі забарон, аднак рок-музыка павінна існаваць поруч з высокім музычным мастацтвам, а не выцясцяць яго. Можна гаварыць пра тое, што вырашэнне праблемы дзейнасці музычнай прапаганды ўвогуле крэатыўна ў сярэдняй агульнаадукацыйнай школе і шырэй — у сістэме масавага музычнага выхавання. Але на сённяшні дзень кансерваторыя фактычна пазбаўлена эфектыўных рычагоў уздзеяння на сістэму масавага музычнага выхавання, бо кадры для гэтай сістэмы не рыхтуе і сваіх выпускнікоў у школу не накіроўвае, бо Міністэрства асветы для маладых спецыялістаў, выпускнікоў кансерваторыі, месца не выдзяляе. Такое становішча склалася не толькі ў Беларусі. Таму паўсюдна выказваецца меркаванне аб адкрыцці музычна-педагагічных факультэтаў у кансерваторыях. Заўважу, што першым такую прапанову выказаў выдатны кампазітар, асветнік і педагог Д. Кабалеўскі. Такія факультэты існуюць у кансерваторыях Прыбалтыкі. І, як прызнаюцца прыбалтый-

скія музыканты, менавіта дзякуючы дзейнасці музычна-педагагічных факультэтаў і іх выпускнікоў у значнай ступені забяспечваецца магчымасць правядзення шматтысячных святаў песні, якімі захапляецца ўся краіна. (Дарэчы, прыгадайма, што ў 40—50-ыя гады ў БДК паспяхова функцыянаваў музычна-педагагічны факультэт).

НЕКАЛЬКІ СЛОУ пра сённяшнюю накіраванасць і ўзровень канцэртнай работы ў кансерваторыі. Усё большую папулярнасць набывае духавы аркестр БДК (мастацкі кіраўнік А. Берын), які выступаў у сёлетнім сезоне на самых адказных пляцоўках рэспублікі. Мінскі навуцальны год азнаменаваўся нараджэннем новага самабытнага калектыву кансерваторыі — камернага ансамбля салістаў (мастацкі кіраўнік прафесар В. Пархоменка). Паспяхова дэбютаваў у зале філармоніі на Залатой горцы камерны хор БДК (мастацкі кіраўнік Т. Слабодчыкава). Такім чынам, ёсць дастаткова падстаў назваць нашу кансерваторыю не толькі навуцальнай установай, а і адным з цэнтраў музычнай культуры Беларусі. І прэстыжнасць канцэртнай залы БДК павінна ўзрастаць. Тым больш, што афіша яе ўжо сёння дастаткова цікавая і шматстайная. Значнай падзеяй у музычным жыцці Мінска сталі канцэрты пленума праўлення Саюза кампазітараў БССР, прысвечанага творчасці маладых; вечары паміж В. Помазова і Л. Аборына; усеагульнае адборачнае праслухоўванне да Міжнароднага конкурсу піяністаў Паломы О'Шы ў Іспаніі.

Ужо цяпер кансерваторыя рыхтуецца да адкрыцця новага канцэртнага сезона, якое мае быць прымеркавана да Міжнароднага дня музыкі. Мы спадзяемся, што адкрыццё пяцьдзесят пятага канцэртнага сезона ў нашай зале будзе пачаткам новага цікавага этапу ў творчым жыцці Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі і ўсёй рэспублікі.

Л. ЧАРЭШНЯ.

КРОКІ

кансерваторыя
рэформы

берг). Аб'яўлены прыём на аддзяленне народных харавых спеваў, ідзе падрыхтоўка да адкрыцця спецыялізацыі «артыст тэатра музычнай камедыі» і «артыст харавой капэлы». З вялікай цікавасцю студэнты наведваюць факультатыў «Тэорыя і практыка інтэрпрэтацыі музыкі барока» (аўтар праграмы Э. Габрыэлян).

АДНОЙ з галоўных праблем, над вырашэннем якой працуюць факультэты і кафедры, — набліжэнне вучэбна-выхаваўчага працэсу да практыкі музычнага жыцця. У асноўных напрамках перабудовы вышэйшай школы гэта праблема фармулюецца як інтэграцыя ВНУ і вытворчасці. Характэрнай рысай сучаснай вышэйшай школы, дакладней — тэндэнцыяй яе перабудовы — з'яўляецца частковы перанос навуцальнага працэсу на выт-

НАШЫ ГОСЦІ

АРТЫСТЫ З ІНДЫ

22 ліпеня ў Беларусі пачнуцца гастролі самабытных індыйскіх творчых калектываў. Гастролі пройдзюць у рамках Фестывалю Індыі ў ССРР. У Мінску, Брэсце, Віцебску, Гомелі, Магілёве. Барысаўе выступяць фальклорныя калектывы і тэатральная група Чакраўюха Ратан Ціям, традыцыйны тэатр «Якшагана» і харэаграфічная

група «Каланшэтра», вядомы Індыйскі сарадыст Амджад Алі Хан.

Госці наведваюць памятныя мясціны нашай рэспублікі, музеі, сустрэнуцца з працаўнікамі прамысловых прадпрыемстваў і вёскі, з творчай інтэлігенцыяй.

Унікальнае адухоўленае мастацтва Індыйскіх майстроў, іх

яркія высокамастацкія праграмы, несумненна, будуць значнай падзеяй у культурным жыцці Беларусі.

У праграме фестывалю Індыі ў ССРР, які цяпер праходзіць у нашай краіне — сустрэчы з індыйскімі артыстамі, пісьменнікамі. У Саюзе пісьменнікаў Беларусі, у прыватнасці, адбылася гутарка з паэтам, віцэ-прэзідэнтам Індыйска-савецкага культурнага таварыства ў штаце Тамілнада Вайра Мутху, які піша на тамільскай мове, і

з функцыянерам Індыйска-савецкага культурнага таварыства ў штаце Пехар, членам Кампартыі Індыі Сінгхам. У гутарцы ўдзельнічалі першы сакратар праўлення СП БССР Ніл Гілевіч, сакратары праўлення Аляксей Жуц, Васіль Зубан, Валерый Сварцоў, літаратурны кансультант А. Гардзіцкі.

Госці былі азнаёмыя з асноўнымі тэндэнцыямі ў сучаснай беларускай літаратуры, з жыццём пісьменніцкай арганізацыі рэспублікі.

Л. ЧАРЭШНЯ.

за аповесць «Галенчыны «я», або Планета Цікаўных Хлопчыкаў» і журналіст Васіль Когут за аповесць «Нябачная нітка». Заахвочвальныя прэміі атрымалі: пісьменнік Уладзімір Ліпскі за аповесць «Неяждомы», супрацоўнік Дзяржынскага раённага аддзела ўнутраных спраў Юрый Брайдэр і брыгадзір слесараў тралейбуснага дэпо № 2 г. Мінска Мікалай Чадовіч за аповесць «Пасёлка на краі Галактыкі», настаўнік Аляксей Якімовіч за аповесць «Эльдарада просіць дапамогі», камсамольскі работнік Леанід Пранчак за зборнік вершаў «Першапукат» і супрацоўнік Мінскага архітэктурабудаўнічага тэхнікума Эдуард Луканскі за аповесць «Калі канчаецца дзіўства».

Карацей кажучы, прыемна парадавалі сваімі новымі творамі ўдзельнікі конкурсу і ў першую чаргу пісьменнікі Іван Сяркоў, Уладзімір Паўлаў, Раіса Баравікова, Мікола Чарняўскі і іншыя. Літаральна ўсе конкурсныя творы сугучны сучаснасці, расказваюць пра наш сённяшні дзень, уваскрашаюць гераічныя старонкі мінулага, ставяць перад юнымі чытачамі надзённыя пытанні жыцця.

Аднак і сярод тых рукапісаў, якія не былі адзначаны прэміямі, ёсць шэраг цікавых твораў, вартых увагі выдавецтва «Юнацтва». Яны, безумоўна, павінны быць уключаны ў тэматычныя планы пасля адпаведнай дапрацоўкі аўтарамі.

— Апошняе пытанне: калі ўбачаць свет новыя кнігі для дзяцей і юнацтва, адзначаныя прэміямі?

— У бліжэйшы час. У прыватнасці, выпуск аповесці Івана Сяркова плануецца ўжо сёлета.

«У МАЁЙ БУДУЧАЙ КНІЗЕ...»

Таякая тэма была прадметам абмеркавання на сустрэчы ў Саюзе пісьменнікаў БССР Яўгенія Янішчыц і Уладзіміра Някляева з прагрэсіўным заходнегерманскім раманістам і кінасцэнарыстам Клаўсам-Петэрам Вольфам, што знаходзіўся ў нашай краіне па запрашэнні Дзяржкамвыда ССРР.

Клаўс-Петэр Вольф, якому толькі 33 гады, — аўтар больш за дваццаць кніг і шэрагу кінасцэнарыяў, лаўрэат шматлікіх літаратурных прэміяў ФРГ. Першая ніга апаўданаўня пісьменніка пабачыла свет, калі яму было ўсяго 14 год. Кнігі Клаўса-Петэра Вольфа карыстаюцца вялікай папулярнасцю і попытам не толькі на радзіме пісьменніка, але і далёка за яе межамі. Яны выходзяць мільённымі тыражамі ў ФРГ, а таксама ў Фінляндыі, Швецыі, Даніі, Італіі. У пераходзе на рускую мову выдавецтва «Прогресс» у 1985 г. выпусціла яго кнігу пра Эрнста Чэ Гевару, а выдавецтва «Молодая гвардия» рыхтуе адзін з крывінальных раману пісьменніка. У выдавецтве «Прогресс» неўзабаве пабачыць свет публіцыстычны раман Клаўса-Петэра Вольфа пра Нікарагуа, дзе ў якасці рэпартажа ён правёў амаль два месяцы.

Асноўная тэма твораў аўтара, які пяцінаццаць год з'яўляецца актыўным членам Германскай Кампартыі, — барацьба за мір, супраць гонкі ўзбраен-

няў, за ўмацаванне ўзаемаразумення паміж народамі.

— Цікава, да ССРР на маёй радзіме вялікая. Але, на жаль, кнігі пра нашу краіну, што сёння прапаўваюцца заходнегерманскаму чытачу, далёка не аб'яўленыя, а некаторыя і проста вяржочы. Я ж хачу раскажаць сваім чытачам праўду пра Краіну Саветаў, — сказаў Клаўс-Петэр Вольф на сустрэчы ў СП БССР.

Перад тым як прыехаць у Беларусь, ён правёў амаль два тыдні ў Маскве, пазнаёміўся з гістарычнымі мясцінамі Ленінграда, наведваў Талін.

За час знаходжання ў нашай рэспубліцы Клаўс-Петэр Вольф сустрэўся з кіраўнікамі Дзяржкамвыда БССР, з супрацоўнікамі выдавецтва «Юнацтва», пабываў у Саюзе кампазітараў БССР, меў цікавую гутарку ў Міністэрстве юстыцыі БССР і ў Беларуска-савецкім таварыстве дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі.

Вялікае ўражанне на госця з ФРГ зрабілі мемарыяльны комплекс «Хатынь», Брэсцкая крэпасць-герой, Беларуска-дзяржаўны музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, Пісьменнік усюль кветкі да Кургана Славы і помніка на плошчы Перамогі ў Мінску.

Развітаваючыся з Беларускай зямлёю, Клаўс-Петэр Вольф сказаў:

— У маёй будучай кнізе пра савецкую моладзь беларускія

юнакі і дзяўчаты зоймуць асноўнае месца. Цікавыя сустрэчы, новыя сябры, цудоўная беларуская прырода падказалі мне напісаць пра Беларусь асобную кнігу, над якой, я думаю, неўзабаве пачну працаваць.

Як пісьменнік, і зацікаўлены ў пашырэнні сувязей паміж нашымі літаратурамі, у паляп-

Клаўс-Петэр Вольф (крайні справа) у час гутаркі ў СП БССР. Фота Д. ЛУПАЧА.

Раз — і знялі...

Цяжка адным словам вызначыць тое, што адбылося паміж аргкамітэтам па правядзенні мерапрыемстваў Другога Усеаўсяознага фестывалю народнай творчасці і членамі выставачнага камітэта мінскай абласной выстаўкі работ фотааматараў, што праводзілася ў рамках гэтага фестывалю.

Непаразуме? Ці ўсё ж канфлікт па прынцыповым пытанні? Хутчэй за ўсё — другое. Таму мы і вырашылі звярнуцца ў рэдакцыю; вынесці гэтую гісторыю на суд грамадскасці.

А здарылася вось што. Выстаўкам адабраў для экспанавання больш чым з тысячы работ 253 фотаздымкі 73 аўтараў. Экспазіцыйны план выстаўкі быў зацверджаны дырэктарам міжсаюзага Дома самадзейнай творчасці Мінскага аблсаўпрофа. Аднак у час афармлення экспазіцыі выстаўкі ў Палацы прафсаюзаў з'явіліся члены аргкамітэта фестывалю, начальнік упраўлення культуры Мінблвыканкома В. Гедройц і дырэктар міжсаюзага Дома самадзейнай творчасці Мінскага аблсаўпрофа М. Агароднікаў, — і пры актыўным удзеле члена выстаўкома, загадчыка аддзела МДСТ Мінскага аблсаўпрофа Н. Кюпар («Палглядзіце, што яны хочуць пазваць!») знялі 13 работ...

Што ж было на гэтых здымках? Партрэты пажылых людзей, вясновае вяселле, знятае, як яно ёсць, некалькі замалёвак старога Мінска. Вось і ўся «краса».

Некаторыя з гэтых работ удзельнічалі ў розных выстаўках і апублікаваны ў каталогах. Але, на думку членаў аргкамітэта, для сёлетняй выстаўкі яны не падыходзілі — ці па эстэтычных меркаваннях, ці таму, што на выстаўцы аказалася «шмат сцен і воннаў», ці таму, што «шмат зморшчын на твары». Усе довады ў абарону гэтых работ адхілены на ўзроўні «нам гэта не падабаецца» ці «паказвайце гэта на спецыялізаваных выстаўках».

Быў бы гэта выключны выпадак, магчыма, мы і не гаварылі б пра яго. Але такое паўтараецца практычна на кожнай выстаўцы. Кіраўнікі самадзейнай творчасці строга рэгламентуюць, што можна, а што нельга мастацкай фатаграфіі. Калі вяселле, то з белым вэлюмам, калі рабочы, то ён усміхаецца (праца на радасці!) — і каб не было стамлёных твараў і натруджаных рук. І калі толькі полі зрону адміністратараў з'яў-

ляецца твор праблемны, неадназначны — яго здымаюць з экспазіцыі. Як бы чаго не атрымалася.

Па сутнасці, нас штурхаюць да слаўтай бесканфліктнасці, ад якой рашуча адыходзяць і кіно, і літаратура, і выяўленчае мастацтва. Да таго, што ўжо асуджана XXVII з'ездам партыі, апошнімі з'ездамі творчых саюзаў. Чаго ж можна чакаць ад такога «наўчыліся» рабіць тавары, якія ніхто не купляе, мы выдаём нямаля кнігі, якія ніхто не чытае. Ды і выстаўкі, на якія не ходзіць глядач, тансама не рэдкасць...

Пасля «гарачых» дэбатаў 13 здымкаў з выстаўкі ўсё ж знялі. У чарговы раз перамагло адміністраванне, у чарговы раз страціў, у канчатковым выніку, глядач. Чалавек, які «зняў», — нічога не губляе, застаецца на сваім месцы, чалавек жа, які дазволіў, — можа нешта згубіць. Ці не ў гэтым прырода забараняльнасці? Усе забароны не абгрунтаваны ніякімі дакументамі, і меркаванне (падкрэсліваем, толькі «меркаванне») двух чалавек пераважыла пазіцыю васьмі членаў выстаўкома, якія шмат гадоў працуюць у галіне мастацкай фатаграфіі.

Пераіонаваешся яшчэ раз, што забароны вельмі глыбока ўвайшлі ў наша жыццё. У гэтых адносінах вельмі паказальны паводзіны члена выстаўкома Н. Кюпар. На пасяджэннях камітэта з яго боку не было ніякіх прэрэчэнняў супраць адабранай экспазіцыі. Усё ціха і мірна, маўляў, радуіцца, хлопцы, калі спатрэбіцца — здымем. І знялі.

Забароны спрыяюць развіццю тэндэнцый, якія да творчасці, да мастацтва маюць вельмі слабае дачыненне. Адначасова з фотавыстаўкай адбываецца выстаўка самадзейных мастакоў, якую ставяць нам у прыклад сваім «аптымізмам». На выстаўцы экспануецца партрэт маладой дзяўчыны. Подпіс сведчыць: «Наташа (унучка ветэрана працы і Савецкай Арміі)». А калі проста — «Наташа»? Ці ў такім выпадку не дасягаецца ўлюбёная начальствам «тэматыка»?

Але ж і тэматыка выставак, і кола інтарэсаў аўтараў павінны ўлічваць патрабаванні нашага часу. І калі, як не сёння, у час перабудовы ўсіх бакоў грамадскага жыцця, сродкамі фотамастацтва дапамагаць вырашэнню набалельых праблем, распрацоўваць канфліктную тэматыку, якая вынікае такога супрацьдзеянне тых, хто «прымае»? Значыць, наспела неабходнасць правесці выразную мяжу паміж «я не люблю», «мне не падабаецца» і «нельга». Відавочна, што гэта паняцці розныя...

Набліжаецца рэспубліканская выстаўка фотааматараў. Хочацца спадзявацца, што там не паўторыцца ўсё па старой схеме. І наогул — не паўторыцца ніколі.

М. БАЙЦОУ, Ю. ВАСІЛЬЕУ,
А. ДУДКІН, В. ЕРМАКОУ,
В. ЖУК, Я. КАЗЮЛЯ, М. ТРЭ-
НІНА,
члены выстаўкома.

САМАДЗЕЙНАЯ ТВОРЧАСЦЬ

Добрая слава аркестра народных інструментаў «Капыльскія дудары» даўно распаўсюдзілася за межы раёна. Напеўная беларуская музыка і песня ў выкананні гэтага самадзейнага калектыву гучалі на сценах Мінска, многіх гарадоў і вёсак. Ім горада апладвавалі працаўнікі Міронаўскага раёна Кіеўскай вобласці, з якім саборнічаюць капыляне.

Аркестр народных інструментаў «Капыльскія дудары» створаны ў 1956 годзе вялікім аматарам народнай музыкі М. Астрэйкам.

Цяпер у калектыве 30 аматараў народнай музыкі з ліку работнікаў завода гумава-тэхнічных вырабаў, гравійна-сарта-

Аркестрам кіруе мастацкі кіраўнік В. Мотуз. Фота С. КВІТКЕВІЧА.

артысты ўдасканальваюць сваё майстэрства.

У добрай песні — шырокія крылы. Пастаянны ўдзельнік аглядаў і дэкад, фестывалю народнай творчасці, аркестр неаднаразова ўдастойваўся высокіх адзнак аўтарытэтных журы. Яму ўручаліся дыпломы, граматы, прызвы, сувеніры.

І вось у час чарговага агляду кампетэнтнай музычнай камісіяй напярэдадні майскіх святаў ансамблю «Капыльскія дудары» прысвоена званне народнага.

У. ГУРЫНОВІЧ.

СТАЎ КАЛЕКТЫЎ НАРОДНЫМ

вальнага завода «Скабін», раённага аб'яднання па вытворчасці свініны «Капыльскае», райбальніцы, іншых прадпрыемстваў, устаноў, вучняў старэйшых класаў капыльскіх школ. У яго

творчым рэпертуары «Песня дудароў», «Купалінка», «Найгрыш», «Беларуская лірычная», «Антон маладзенькі» і іншыя нумары. Пад кіраўніцтвам выкладчыка мясцовай музычнай школы В. Мотуза самадзейная

У Янавіцкім культурна-спартыўным цэнтры Клецкага раёна створаны ўсе ўмовы для змястоўнага, цікавага адпачынку працаўнікоў вёскі. Кожны тут знаходзіць занятка па душы. 346 чалавек прымаюць удзел у фальклорным ансамблі «Вяселуха», хоры інтэлігенцыі, аркестры народных інструментаў, вакальным ансамблі «Гармонія», агітбрыгадзе «Рытмы пяцігодкі». Самадзейныя артысты часта выступаюць на цэнтральнай сядзібе ордэна Леніна саўгаса «Чырвоная зорка», а тансама у брыгадах гаспадаркі.

Удзельнікі хору інтэлігенцыі сваю чарговую рэпетыцыю праводзяць на ўлонні прыроды.

Тэкст і фота
М. МІНКОВІЧА.

ТЭЛЕБАЧАННЕ

Не хлебам адзіным...

Завершана канцэртная праграма. Апладасменты, кветкі артыстам... І гучаць з тэлеэкрана словы: «Не хлебам адзіным жыве чалавек». Вымаўляе іх вясковец, не па чутках знаёмы з сялянскай працай, які ведае сапраўдную цану хлеба, і ў яго вуснах сцёрты ад шматрадовага выкарыстання выраз набывае першародную важкасць. Сустрэча фальклорна-харэаграфічнага ансамбля «Харошкі» з працаўнікамі калгаса імя М. Гастэлы дала падставу для роздуму — аб ролі мастацтва ў сучасным жыцці, аб тым, ці ў поўнай меры адпавядае яно сённяшнім патрабаванням, аб асаблівай адказнасці творцы...

Удалае спалучэнне займаецца і публіцыстычнасцю — уласцівая рыса ўсіх перадач новай рубрыкі Галоўнай рэдакцыі музычных праграм Беларускага тэлебачання — «Саюз мастацтва і працы». Рубрыкі новай не толькі па часе яе існавання ў эфіры, але, найперш, па мэтах, праблематыцы, сродках і спосабах увасаблення.

Вядома, што да зусім нядаўняга часу наша тэлебачанне імкнулася пазбягаць усялякіх нечаканасцей. Яно і зразумела. Кожная нечаканасць ці заміна на тэлеэкране нярэдка ўспрымаецца намі як чыясыці памылка, недапрацоўка. Стваральнікі «Саюза мастацтва і працы» не цураюцца нечаканасцей. Напрыклад, у час сустрэчы вакальна-інструментальнага ансамбля «Сябры» з тэкстыльшчыкамі Баранавіцкага вытворчага баварынага аб'яднання папулярныя эстрадныя выканаўцы дэбютвалі ў нявыкладлай для сябе дыспутантаў. Праўда, спецыфіка перадачы («саюз», а не «рынг») быццам і не прадугледжвала абмену нечаканымі пытаннямі, усё ж хваляванне і адсутнасць практыкі зрабілі сваё. Не ўсе музыканты, апынуўшыся саманасам з мікрафонам, здолелі з гонарам выйсці з няпростага выпрабавання. Шчыра кажучы, тэлеперадача вылучыла сярод «Сяброў» толькі адну асобу, чыё абаяанне не «пацярпела» ад буйнога плана, — Ана-

толя Ярмоленку, мастацкага кіраўніка і нязменнага лідэра музычнага калектыву. Але рызыка цалкам апраўдала сябе. Некаторыя шурпатасці кампенсаваліся ў перадачы натуральнасцю паводзіў, шчырасцю выказванняў удзельнікаў сустрэчы, відавочнай зацікаўленасцю абодвух бакоў праблемамі, якія абмяркоўваліся.

Зацікаўленая аўдыторыя — яшчэ адзін нязменны кампанент перадачы. Аўтары супрацоўнічаюць з найбольш вядомымі калектывамі, аўтарытэтнымі дзеячамі мастацтва, папулярнымі выканаўцамі. Калі Генадзь Латышаў расказвае са сцэны аб пачатку свайго працоўнага шляху на Мінскім станкабудаўнічым вытворчым аб'яднанні імя Кастрычніцкай рэвалюцыі, твары расквечваюцца добразычлівым усмешкам, усталяўваецца амаль сваяцкая атмосфера, таму што настаўнікі саліста ансамбля песні і танца Беларускай Чырванасцяжнай ваеннай акругі, яго былыя сябры па працы, знаходзяцца тут жа, у зале, сярод

удзельнікаў сустрэчы. Сувязным звяном паміж удзельнікамі ВІА «Сябры» і іх суб'еседнікамі — тэкстыльшчыкамі зрабілася адно з найбольш актуальных і найбольш балючых пытанняў нашага часу — пытанне якасці. Бо калі можна нечым аб'яднаць эстраду з лёгкай прамысловасцю, дык, бадай, толькі нашай выключнай патрабавальнасцю да якасці «прадукцыі».

Пры ўсёй актуальнасці перадачы новай рубрыкі іх стылістыка, тым не менш, сцісластрыманая. Песня, танец, размова ды некалькі штрыхоў, якія надаюць кожнай сустрэчы нешта сваё, непаўторнае — вось і ўсё. Арганічным дадаткам да ўспамінаў аб ваенным ліхалецці становяцца фотаздымкі той пары ў перадачы, прысвечанай святкаванню Дня Перамогі. У сустрэчы з ансамблем «Сябры» акрэслены эмацыянальны настрой стварае сімвалічнае спалучэнне: нястрымная гукавая хваля на сцэне — няспынны паток тканіны ў цэху. Маляўнічыя стопкадры фіксуюць калейдаскапічную адмысловасць танцавальных карункаў «Харошак»...

Уменне беспамылкова расставіць сэнсавыя акцэнты, знайсці для кожнай перадачы арыгінальны, адпаведны толькі ёй прыём, нааўнасць пазнавальнага аўтарскага почырку — усё

гэта дае магчымасць меркаваць аб перспектывах новага тэлецыкла. Сваёй жыццязольнасцю «Саюз мастацтва і працы», думаецца, у немалой ступені абавязаны энтузіязму і майстэрству рэжысёра Ірыны Тамашэўскай і рэдактара Веранікі Скрамблевіч.

Памылкова будзе, аднак, казаць пра «Саюз мастацтва і працы» як пра нейкі эталон тэлевізійнай перадачы. Есць тут і дасягненні, якія трэба замяноўваць, ёсць і праблемы, якія чакаюць вырашэння. Напрыклад, не зусім дасканалае тэхнічна часам псуе прыемнае ўражанне ад «жывога», неадлакаванага фанармакмай, гучання музычных калектываў. Хацелася б таксама і большай разнастайнасці ў мастацкім афармленні сцэнічных пляцовак. Давядзецца, напэўна, пераадоляваць і вядомы псіхалагічны бар'ер, каб у паводзінах удзельнікаў тэлесустрэч цалкам адсутнічала зададзенасць, а ў мізансцэнах — інсцэніраванасць. Трэба, відаць, абмеркаваць і такія пытанні, як анансаванне перадач, час іх з'яўлення ў эфіры.

Будзем спадзявацца, што новая рубрыка, якая ўжо зрабіла першыя крокі на шляху да папулярнасці, здолее ўзняцца да вяршынь сапраўднага глядацкага прызнання.

Я. РУБІНА.

ЯКІМ БЫЦЬ АФАРМЛЕННЮ?

Дзяржкамвыд і выдавецтва «Мастацкая літаратура» аб'яўляюць конкурс на мастацка-паліграфічнае афармленне новай кніжнай серыі «Скарбы сусветнай літаратуры» ў ста тамак, у якую ўвойдуць лепшыя творы айчынай і замежнай класікі, помнікі старажытнай літаратуры і фальклору. Серыю плануецца выпусціць на беларускай мове за 15 гадоў, пачынаючы з 1989 года. У 1989—1990 гадах выйдучь: «Трагедыі. Санеты» У. Шэкспіра, «Навель» П. Мерыма, «Фаўст» Е. В. Гёте, «Доктар Фаўстус» Т. Манэ, «Мёртвыя душы. Рэвізор» М. Гогаля, «Вершы. Пэмы» Т. Шаўчанкі, «Спеў аб Гаяце» Г. Лангфела, «Лісце травы» У. Уйтмена, «Філасофія апавесці» Вальтэра, «Мост на Дрыне. Аповяданні» І. Андрэя, «Вершы. Пэмы. Герой нашага часу» М. Лермантава, «Маці. Аповяданні. На дне» М. Горкага, «Аповесці. Аповяданні» І. Буніна, «Аповесці. Аповяданні» А. Купрына.

Больш падрабязна з праспектам серыі можна азнаёміцца ў выдавецтве.

У конкурсе могуць прыняць удзел мастакі, выдавецкія работнікі, паліграфісты. Конкурс адкрыты. Работы прымаюцца без дэвізаў.

Улічваюцца: назначэнне серыі (для масавага чытача), зручнасць чытання шрыфтоў, эканамічнасць макета.

Асноўныя дадзеныя выдання:

Фармат 84×108^{1/32}, цвёрды пераплёт з бумвініла, друк тэксту — высокі на друкарскія паперы № 1, фотанамор, 4 накіды з ілюстрацыямі. Ілюстрацыі: са спадчыны вядомых майстроў кніжнага мастацтва, арыгінальныя малюнкi і фотаілюстрацыі. Арыенціровачны аб'ём кожнага тома 25—30 улікова-выдавецкіх аркушаў, тыраж — 20—30 тысяч.

Удзельнікі конкурсу павінны распрацаваць усё элементы афармлення і макета з улікам аптымальнай паліграфічнай тэхналогіі.

На конкурс прадстаўляюцца арыгіналы, эскізы, макеты.

Пераможцам конкурсу прысуджаюцца грашовыя прэміі: адна першая — 400 рублёў, дзве другія — па 200 рублёў.

Афармленне, якое атрымае першую прэмію, будзе здадзена ў вытворчасць і апларана выдавецтвам з ганарарнага фонду ва ўстаноўленым парадку.

Работы на конкурс накіроўваць на адрас: 220600, г. Мінск, праспект ім. П. М. Машэрава, 11, выдавецтва «Мастацкая літаратура», з паметкай «На конкурс». Тэлефон для даведак 23-91-24.

Апошні тэрмін прадстаўлення работ — 1 лістапада 1987 года.

БЕЛАРУСКІЯ КАЗКІ ПА-ЎКРАЇНСКУ

Кіеўскае выдавецтва для дзяцей і юнацтва «Веселка» распачало выпуск другога, дапоўненага выдання серыі «Казкі народаў СССР». Першым у гэтай серыі выйшаў зборнік «Беларускія народныя казкі». У зборніку, выданы 100-тысячным тыражом, увайшла 37 казак, героі якіх «загаварылі» па-ўкраінску. А дапамаглі ім у гэтым перакладчыкі Р. Паўтаран, М. Жарнасенкава, І. Вышаванец, А. Дак, Б. Чайноўскі, Л. Васіленка, В. Доўжык.

А гледзячы на ўзроставы раённы дзіцячы бібліятэцы ў мяляніцкай вобласці адбылася прэмія ініцыятывы «Беларускія народныя казкі». Па форме гэта быў казачны раманшнік. У выкананні літаратурна-драматычнага гуртка Ізяслаўскай сярэдняй школы № 1 ажылі героі казак «Людзей слухай, а свой розум май». «Ад крадзенага не растуць...» і інш. У раманшніку ўдзельнічалі і дзеці, і дарослыя — усё, хто цікавіцца беларускай народнай творчасцю. П. КАПЧЫК, г. Ізяслаў, УССР.

СЯРГЕЙ СЦЯПАНАВІЧ

Пад самымі яго вокнамі заўсёды — і ўдзень, і ўночы — скрыгалілі трамвай. Натужліва гулі цяжка нагнаныя грузавікі, самазвалы, аўтафургоны, рэфрыжэратары, ад якіх аж дрыжэла падлога і пазвонвалі шыбы ў вокнах. Насупраць ягонага дома быў рабочы інтэрнат, і моладзь, вярнуўшыся з працы, выстаўляла на падваконнікі ўсе свае магнітафоны, прайгравальнікі, транзістары, і тады ад спеваў і музыкі ў кватэры рабілася гэтак голасна, што нават не было чуваць звычайнай размовы, а ўцячы ад надумчлівага тлуму ён, хворы, не мог і перасільваючы, перамагаючы боль, часцей за ўсё ляжаў у ложку.

Сяргею Сцяпанавічу прапапоўвалі памяць кватэру, пераехаў куды-небудзь у новы, цішэйшы і спакойнейшы раён, але ён адмаўляўся, нават злаваўся: «Не выдумляйце. Нічога не трэба. Мне і тут добра».

Успамінаючы зараз пра Сяргея Сцяпанавіча Дзяргга, чалавека высакароднай душы, з якім мне пашанцавала наля дзесяці год працаваць разам у часопісе «Вонкі», а быць знаёмым — і таго болей: усё два дзесяці гадоў, найперш прыгадваецца яго сціпласць. Так, менавіта сціпласць — у апошнія гады пра Дзярггаў сціпласць усё часцей і часцей успамінаюць і яго сябры, і яго вучні, і літаратуразнаўцы. Пра сціпласць бытавую, сціпласць творчую, найвялікшую сціпласць у ацэнцы сваёй незвычайнай асобы.

Дзесяці гадоў як не штодня сустракаліся мы з ім на працы, гаварылі, успаміналі, вярталіся ў мінулае, але амаль ні-

колі я не чуў ад Сяргея Сцяпанавіча пахваленняў пра яго падпольную работу ў гады Вялікай Айчыннай вайны, пра яго заслугі, ўзнагароды. Нават калі яго ўсё ж расшукалі юбілейныя медалі, ён засаромеўся: «Падумаеш, героя мне знайшлі. Я ніякі не герой, я проста рабіў сваю справу, як і кожны савецкі чалавек». Праўду кажуць — вялікія людзі часцей за ўсё дужа сціплыя.

Затым — яго патрабавальнасць. Ён працаваў загадчыкам аддзела літаратуры, я — літсупрацоўнікам. Бывала, пакажаш яму добры верш пачаткоўца — як раскрычыцца, як разыдзецца; і то не гэтак, і гэта не так. Потым разам ужо высьвятляем, у чым справа: аказваецца, адно слова не на сваім месцы стаіць. Паправім — і Сяргей Сцяпанавіч лагяднее: глядзі ты, дык жа і праўда харошы вершы! Заўсёды вельмі патрабавальны да сябе, да кожнага свайго слова, ён не дароваў абыхавацца, нядабайнасці ні сабе, ні каму-небудзь іншаму.

І, нарэшце, яго зчліваць і дабрываць. Наша пакаленне яшчэ студэнтамі прайшло праз гэту Дзярггаў дабрыву. Пра леўсёны ўжо хоць якія легенды: аднаму Сяргею Сцяпанавічу ў самоту халадзю даў панасіць свайго шыняля, другому ахвяравалі свае боты, бо таму не было ў чым ехаць на бульбу, трэцяга накарміў, чацвёртаму ў безграшоўе дапамог грашмыма, пятаму развёў мудрым словам яго бяду і змрочныя думкі, шостаму сназаў добрае слова пра яго вершы.

А яго нялёгкае, складанае

жыццё, не звязваючы на ўсе цяжкія моманты, ён увесь час заставаўся самім сабою — дабрадушным, шчырым, сардэчным.

А яго апантаная ўлюбённасць у родную мову, у родную літаратуру, яго высокая культура, інтэлігентнасць, мудрасць, якія ён, не маючы магчымасці вучыцца, як усе, набыў самастойна, самаадукацыяй.

А яго цудоўная паэзія, у якой столькі філасафічнасці, шчырасці, мудрасці, пачуцця і якая, я ўпэўнены ў гэтым, чым далей, тым будзе набываць усё большую і большую каштоўнасць, значнасць.

Амаль штодзённым сустрэчы ў рэдакцыі. Частыя сустрэчы ў яго дома — і на Ульянаўскай вуліцы і на вуліцы Янкуба Коласа, — дзе я бываў і адзін, і разам з Барысам Сачанам і Рыгорам Барадуліным, дзе нас заўсёды гасцінна чакала то вялікая місія спелых трускалак, то духмяная гарбата, якую так хораша ўмеў гатаваць Сяргей Сцяпанавіч, то смачная лечня, якую мы ўсім гуртам смажылі, здаралася, і на перакруленым праце.

І размовы, размовы, размовы... Доўгія і кароткія. Пра літаратуру і жыццё. Успаміны і прадчуванні.

Шнадуно, што, вярнуўшыся дарою, запісаў не ўсе іх, а толькі тыя, што вельмі ўразлілі. Разуменне, колны страчанне, згублена, забыта. Але нават і вось гэтыя, што занатаваліся, хоць крыху дапамогчы зразу мець тыя клопаты, хвалюванні і спадзяванні, якімі жыла таленавітая і глыбокая, добразычлівая і сціплая Асоба — Сяргей Сцяпанавіч Дзяргга.

19 студзеня 1970 г.

— А ты ведаеш, што я сам у сабе загубіў вялікага артыста? Усё маё дзяцінства звязана з тэатрам, усё мае мары таго часу — пра тэатр. Калі мне было пяць гадоў — першы спектакль. «Под душой веткой сирени». Не ведаю аўтара, не помню, пра што п'еса, успамінаю толькі, як у сне, нейкую гімназістачку, але да гэтага яшчэ часу ўва мне жыў тая малюнічая нерэальнасць. У дваццаці год мым, хлапчуку, ужо марылі паставіць «Скупой рыцарь». А то ўжо і іграў, памятаю. Усяго толькі і трэба было мне сказаць: «А не прыподне-сти ли ему фунт китайского чая?» Я іграў кітайчонка. Мне зрабілі доўгую касу, пафарбавалі яе цыбуляй. Потым «Безжыл луг» на сцэне. Таксама роля: ля вогнішча трэба было сказаць: «Не сварыліся ли картошки?» Чамусьці і ў Тургенева так напісана. А затым я пасябраваў з бутафорам тэатра Зелянкевічам. Я памагаў яму і таму мог глядзець па некалькі разоў спектаклі.

— І вы ўпэўнены, што загубілі ў сабе менавіта сапраўднага, вялікага артыста?

— І Сяргей Сцяпанавіч, не задумваючыся, адказаў:

— Так, упэўнены. Разумееш, я ў некаторых ролях плакаў нават натуральна. Ужываўся. Ды і цяпер воль гляджу спектакль і ўсё параўноўваю. Вось, скажам, цудоўна іграе — я таксама б гэтак іграў. «Ідзёта», да прыкладу. А часам думаю, што я лепей бы сыграў гэтую ролю, не так, а воль так.

— І воль зараз мяне здзівіла, што нават крытыкі заўважылі тэатральнасць у маіх вершах. Маўляў, я верш і буду і разыгрываю, як тэатральную дзею. Я гэтага і сам не заўважваю. Але, відаць, маёй мары, якая і зараз, як успомніць, баліць, не схавалася. Яна сама, без майго ведама праяўляецца.

Скажам, у тэатральнасці гэтай...

Я з Міровічам у адным доме жыў. Міровіч для мяне кумірам быў. Я за ім як у сне хадзіў. Зірне — і то ашчаслівіць. А ён мне і кантрамаркі ў тэатр на спектаклі даваў.

Памятаю, як палякі адступалі. Бочкі з газам пацілі, стралялі. А ён нейкі ўвесь знерваваны, затузаны быў. І ўсё ж, як убачыць, — зірне ласкава, спыніцца, загаворыць.

А ты кажаш, ці ўпэўнены я. Перакананы! Неблагі б акцёр выйшаў з мяне.

— Але, можа, набыўшы выдатнага актёра, мы б страцілі выдатнага паэта.

— Не ведаю, не ведаю, што б вы страцілі, а што б набылі, але тэатр я вельмі любіў і люблю...

11 чэрвеня 1971 г.

— Ты кажаш — хваробы... На іх проста не трэба звяртаць увагі. А то воль маці мая усё мела. Стаіць ці сядзіць, а тады нічога ні з янага раптам самлее і упадзе. Добра, што да донцара нашага недалёка было. Бацька тады па яго блыжчы. Той прыдзе, супакоіць маці — і ўжо нічога, аджыла, гаворыць. А як толькі донцар за парог, яна — брыкі! — і зноў ляжыць без прытомнасці. Ужо з дому выходзіла, і ў кішэнь запісачку з адрасам кітала — калі знепрытомнее на вуліцы, каб ведалі хоць, куды накіравацца. А тады бацька пайшоў на вайну — на тую яшчэ, на царскую, у 1915 годзе. Яна занялася іншым — трэба ж было сям'ю глядзець, пра дзяцей клапаціцца, — і я хваробу як рукою зняў. Не было калі думаць пра яе, воль і прайшла яна сама па сабе. А гэта нервовае ўсё, аказваецца, у яе было.

Адначасна трыццаці гадоў толькі піла усё, жыццёнае усё ела — калі катлета, дык яе трэба было працерці так, каб нічога не папалася. Спазмы нервовай у маці былі.

У мяне воль у самога забалелі нейкі грудзі ў правам боку. Расказаў я Ніне Цімафееўне. Тая падумала, падумала, ды і гаворыць: «Вы ведаеце, Сяргей Сцяпанавіч, мне здаецца, што ў вас грудная жаба». Пай-

шоў да Нейфаха. А яго замяняла нейкая жанчына. Паглядзе-ла яна, паслухала. Маўчыць. «Што, грудная жаба?» — пытаюся. «Прыметы ёсць. Давайце мы зробім кардыяграму». Заваля мяне ў іншы пакой. А там, ты ж ведаеш, машыны пад самымі вокнамі грывяць — аж падлога трасецца. Ды і сама машына, што тую кардыяграму робіць, таксама ламаецца. Як зрабілі — перадфармаваны стан. Донцарна спалохалася: «Вам трэба ў ложак і ляжаць». І ездзіла да мяне дарою і лярарствам мяне нашілігоўвала. Нават тыя, што на ўночы трэба, яна мне так піць давала. Адлобіць галоўку ў ампуле і — піць. Не бойцеся, кажэ, вы зараз самалеце. Потым пульс паме-рае, 120, хоць я і ляжу ў ложку. Лярарствам і корыць, а мне ўсё горан. Тады ўжо і сама: «Трэба хадзіць». Ды і я нейкі троху супакоіўся — дваццаць жа дзён ляжу і не паіраю. Хадзіць пачаў. А тут і Нейфах з адпачынку вярнуўся. Чуо я, медыстара ў маім першым пакоі гаворыць яму: «Цяпер будзе жыццё». «А што я ўжо такі дрэнны, безнадзейны быў?» — пытаюся са спыняю. — «Не, але трэба ў лечкамсію». Ну пакліка мяне ў лечкамсію. Прафесар прыходзіць, а мал донцарна, тая, што лечыць, і дакладвае яму пра маю хваробу: «Болі ў левым боку». — «Ніколі ў мяне болей у левым боку не было», — разлаваўся я, бо бачу, што яна дакладвае па сваёму шаблону. «Харашо, харашо, у яго болей у левым боку», — усміхнуўся прафесар. Паслухаў ён мяне; паслухаў ды і гаворыць: «Абсалютна нічога ў вас не знаходжу». Нейфах таксама падазрона на мяне глядзіць: «Сказаць, што вы сімулянт, — не снажаш». А ў мяне страўнік, мой гастрый стары разгуляўся, а тут нервы, ды яшчэ і лярарствы памаглі. А ў лечкамсіі я супакоіўся: акно расчыненае, там садзілі. А ты кажаш, — хваробы...

Хаця ў маладосці я перахварэў — не дай бог нікому. У 1926 годзе мяне паралізавала і да 1928 года ляжаў без руху. Пасля наноў хадзіць вучыўся. А тады ўлетку 1929 года пайшоў з хлопцамі на рэчку нупаца. І напёўся там на сонцы — заснуў на сырой зямлі. Уся спіна ў пухірах была. І зноў паралізавала. Хачу устаць і не магу, і ісці не магу. Хлопцы дадоу данеслі. Да 1932 года зноў ляжаў. А потым зноў вучыўся, як маленькі, хадзіць. І воль бачыш — жыўу...

— Кажаш, каб прозаю паспрабаваў пісаць? А што ты думаеш, — для прозы ў мяне матэрыял ёсць. Я за сваё жыццё столькі розных людзей перабачыў, што іх бы не на адзін раман хапіла. Ты ж во не ведаеш, што я з крыміналынікамі сядзеў. Перад днапросам спаў у адной камеры з кулаком. Той быў у адзіночцы, а потым яго перавялі ў агульную — у адзіночцы ён вар'яццё пачаў. Ложкі нашы побач стаялі. А ты ведаеш, што гэта за кулак быў? Забойца. Яго некалі раскулачылі, Саслалі. Ну ўся яго сям'я — хто ў дарозе, хто на месцы — памерла: ссылалі ж тады без усяго. Ён вярнуўся з ссылка і выразаў усю сям'ю таго, хто яго раскулачваў. Усё жывое — і кароў, і катой, і курэй. «Навошта ж ты так нарабіў?» — пытаўся я ў яго. «А яны што з маёю сям'ёю зрабілі?» Сядзеў, чакаў расстрэлу. Вельмі пачаў цікавіцца замагільным жыццём. Усё ў мяне распываў, як там і што.

А Жэня, атаман усёй турмы? Яго і слухаліся, і баяліся ўсе — і старыя, і малыя. Не ведаю чаму, але мяне ён паважаў і не даваў у крыўду. Папрасіў я некай перадаць мне з волі прасціны. Ну, мне і перадалі. Атрымаў я іх і вяртаюся. Насустрач мяне падлеткі з караніна галёкаюць. Прагалёкалі — і ўсё. Зайшоў я ў камеру — гляджу, няма прасцін. А Жэня пытаецца: «Ты ж казаў, што прасціны табе перададуць». — «Па дарозе ўкралі». «Хто?» — «Муціць, падлеткі». Назаўтра пасля абеду ён мне кажа: «Вазьмі буханку хлеба, ідзі туды і туды». Адалі. Кажуць: «А мы не ведалі, што гэта вашы». От чарцяняты — у мяне бралі, і яны, бачыш, не ведалі, што мае. А тыя прасціны былі ўжо імі прайграны і перапрайграны ў карты.

Затым прыслалі «контрэвалюцыйнараў» — сялян. Іх павінны былі адправіць па этапу. У аднаго — куфэрачак з сала. Нікому, нават сваім не даваў ні кавалачка. Думаў, на цэлы этап хопіць. Падказалі крыміналынікам свае, што ў куфэрачку сала. Ноччу — аперацыя. Куфэрачак у яго пад галавою. Калі селянін заснуў (ведама, стаміўшыся з дарогі), паіхеньку, прывучаючы галаву, мякенька так падклалі пад яе рукі. І так трымалі. А іншыя вынялі з-пад галавы чамадан, вывінілі шурупчыкі, знялі скабу, дасталі ўсё сала, і зноў завінцілі. Замок на месцы. Зноў пад галаву. А сала падзлілі. На ўсіх. Чалавек сорак у камеры было. І мне далі. Я не хачу таго сала, а трэба есці. Трэба, каб да раніцы нічога не засталася. Бо будзе вобсык. І ўсё з'елі. Нават соль змялі ў вядро. Ніякіх слядоў. Раніцою працуюць селянін. Усе пайшлі мыцца, а ён не ідзе — куфэрачак сцеража. Чакае, каб хто з іхніх вярнуўся. Потым схадзіў, памыўся. Снедаць бярыцца. Толькі паснуў куфэрачак — адрозу пазнаў, што сала няма. Спалохана хапіўся за замок. Не, замок на месцы. Крыху павесялеў. Патрос куфэрачак — ціха, парожне. Тады ён і залямантаваў. І да дзяжурнага. А ўсе: «Мы нічога не бачылі, нічога не чулі».

Так што людзей я крыху ведаю.

А як пры немцах было? Толькі прышлі тыя немцы — адрозу ж, ці не ў той нават дзень, царскія чыноўнікі з'явіліся. Адкуль яны толькі і паўзліся. Ну, усё ў іх акурат як раней: і вусы пазакручаныя, і форма з эпалетамі, — недзе бераглі, чэры. Адзін адрозу такі гандалі разгарнуў. Цэлым вагонам соду закупляў і прадаваў. У яго нават скуплялі, а затым перапрадавалі дробныя гандляры.

(Працяг на стар. 14—15).

(Працяг.
Пачатак на стар. 13).

Раскулачаныя таксама пачалі вяртацца дадому. Адзін мой знаёмы, з якім я быў у Казахстане, таксама вярнуўся і адразу забраў свой млын, з-за якога яго і раскулачылі. А калі немцаў прагналі, уцякаць сабраўся. Дык я кажу яму: «А чаго табе баяцца, ты ж нічога блага не рабіў, нікога не забіў». — «Не, толькі свой млын забраў, ды і ўсё. Думаў, буду працаваць». Рахманы-рахманы такі чалавек быў. А вось жа бачыш, як сваё цягне млын той ён зрабіў сваімі рукамі.

А мая хатка ў Гомелі, дзе я жыў да вайны, у першы ж дзень згарэла. Мы з Марусяю знайшлі пустую. Перайшлі туды. А там — поўны засек ячменю. У пограбе — бульба. Цэлая павець бярозавых дроў. А зімаваць жа трэба.

Але гэта так толькі напачатку было. Потым у халоднай хаце зімаваў. Вокны фанераю заставіў. А раніцою ўсё роўна лёд ля рота абломваеш, — і Сяргей Сцяпанавіч звыклым рухам, быццам ён і зараз абломвае той лёд ля рота, паказаў, як гэта рабілася, — барада за ноч — я тады вялікую бараду меў — як ільдзіна зробіцца. Усцягнеш на сябе ўсё, але ўсё роўна холадна. Спачатку я хадзіў вечарамі грэцца да суседа (у яго малое дзіця было, і ён даставаў некай дровы: платы тады ўжо ўсе паразбіралі і імі гандлявалі), а потым перастаў: разгарэўся, а затым у халадзіну — так і захварэць можна.

А спачатку мы шыкавалі. Маруся, бывала, як насмажыць бульбы з цыбуляй і з маргарынам (маргарыну мы прынёслі з маргарынавага завода — з чанаў там яго, недаробленага, нагрэлі) — пахне на ўвесь свет. Адзін немец нават да нас есці хадзіў. Немец інтэлігентны такі быў. Ён вучыўся гаварыць паруску, а я па-нямецку. Гаварылі мы з ім на чужых мовах і папраўлялі аднаго. «У нас добра», — хваліўся немец. А я падбіраў нямецкія газеты, чытаў. «А вось жа напісана, што толькі адно яйка на сям'ю на дзядзю». — «Ага, дрэнна і ў нас, голадна», — прызнаваўся тады і немец. «А чаго вы прыйшлі?» — «А мы навадзём парадак і пойдзем». А я паказаў яму газету, дзе яны пісалі, што і Крым іх, што ўзбярэжжа Балтыйскага мора іхняе, што і ўся Прыбалтыка іхняя. Немец чытаў, чырванее, саромеўся. Разумееш, і немцы розныя былі.

Ведаеш, напачатку немцам нельга было заходзіць на базар. А я некай іду, бачу, рыжы такі немец ля базара ходзіць. «Есць што-небудзь?» Ён вядзе ў інтэрнат, паказвае. Я купляю. Разы са два схадзіў. Дужа тапа на запляці — абдурыў яго. Потым зноў яго ля базару сустраў. Прывітаўся, а ён не адказаў. «Што здарылася?» — «Вы мяне абдурылі». Мне стала сорамна — мусіць, сумленны ўсё ж чалавек быў той немец. А потым падумаў: а яны што з нашымі людзьмі робяць?

26 сакавіка 1973 г.

— Ты ж не ведаеш, колкім у мяне прафесій было і чым я ўвогуле займаўся. А я пасля вайны ў Гомелі нават чыгуны ліў. Жыць жа з нечага трэба было. Во такія чыгуны былі! Я ўжо на дотык зямлю ведаў. Бо калі зямля сухая — яна абсыпаецца, калі мочка — дзіркі ў ліцці будучы, а трэба было ўгадаць, калі яна ізраз. І да якога часу метал распылаўся, таксама трэба было ведаць. Халодны — дрэнна; не залёцца да канца; гарачы — таксама дрэнна; паб'е параю дзіркі, а тут зноў жа трэба, наб'яраць. І я ведаў гэтак «якраз». Хоць часам і ў мяне здараліся неспадзеўкі.

Купіў я аднаго разу цэлы воз металу. А ён прыгожы-прыгожы такі. Во, думаю, чыгуны будучы. Пачаў плавіць (а плавіць у метал у нямецкай нацыі — нідаў туды навалкі і ставіў у горан), а ён загарэўся. Аказалася, што гэта дзюралюміній быў. Ды цэлы воз! Хоць ты плач было. Пасля такой прамашні ўжо стаў хітрэйшы і асцярожнейшы: перад тым, як купіць метал, нідаў навалачак у горан — паглядзець, ці гарыць.

Ведаеш, па дваццаць чыгуноў, бывала, за дзень ліў. Пры-

яджалі з Ветні яўрэі, закуплялі маю прадукцыю оптам, а затым перапрадавалі. Пасля стала цяжэй гэтым займацца. Міліцыянеры пачалі наведвацца на маё «прадпрыемства». Прасіць пачалі, а то і загадваюць: «Маўляў, я злавіў цябе на недазволеным дзеле, адлі мне бясплатна чыгунон». Потым пачалі вадзіць знаёмых, сяброў — і ім таксама адлі. Стала нявыгодна, пачаў я цяпець страты. Ды і фінагенты зацікавіліся. Давялося мне закрыць сваё «прадпрыемства».

21 жніўня 1974 г.

— Рашылі мы з хлопцамі ў 1928 годзе арганізаваць Беларуска літаратурна-мастацкі ка-

НКУС, падрыхтоўка забойства Будзённага, падрыхтоўка ўзрыву Саюза пісьменнікаў, стварэнне літаратурнай арганізацыі з мэтай тэрарыстычнай дзейнасці. І хлопцы мае, сябры па Беллітмаку, у вочы на мяне клепаць. Слёзы, як боб, сыплюцца, а яны клепаць: так, я арганізоўваў замах, так, я ствараў контррэвалюцыйную арганізацыю, так, я хацеў забіць Будзённага.

Ну я ж іх на пасяджэнні трыбунала і ўпек! Чуюш, назначылі трыбунал. А ў мяне тэмпература. Прышла доктарка.

Куханькі, праз якую праходзіў, не заўважыў — яна была дужа маленькая, як калідор.

Апраўдаў мяне трыбунал. Прышоў я дадому, а там ужо мой дваюрадны брат раскашувецца, гаспадаруе і не пускае мяне. Заняў усю кватэру, а мяне і на кухню не пускае. І нікуды не паскардзішыся — мы ж з маці «лішэнцы», а я яшчэ і з турмы. Дарэчы, гэты дваюрадны брат нядаўна прыязджаў да мяне, прасіў, каб я яго сына прапісаў. Бутэльку віна прынёс. Я яму сказаў: «Знаеш што, Павел, нікога я не буду прапіс-

Затым Казахстан, высылка. Прывезлі ў нейкі барак. На падлозе — адны апілки. На работу далёка хадзіць, пакуль датэпаеш, а ісці ж трэба ледзь не па калені ў вадзе, і абсыці яе ніяк не абдыдзеш, вернешся халодны, мокры, галодны, некай пераспіш, зашыўшыся ў гэтыя апілки, а назаўтра — зноў тое ж самае. Бачу, што я ўжо даходжу. Ледзь ногі цягаю. І вось ужо мяне выклікаюць у «камандзіроўку» збірацца. Гэтак звалі далёкі-далёкі стан, дзе ўжо «агеньчыкі» — так звалі тых, хто ўжо даходзіць, — зусім тухнуць. Адтуль, ведаю, не вяртаюцца.

І вось мы ідзём — некалькі кіламетраў трэба ісці. А я ўжо зусім саслабеў, зусім не магу. Нага хворая яшчэ больш разбалелася — не магу і кроку ступіць. Паваліўся і не маю сілы ўстаць. Ахоўнік што ні рабіў — і за каршэнь трос, і расстраляць пагражаў, а я сабе думаю: няхай лепей страляе. Патузаў ён мяне, патузаў, ды і павёў астатніх, рашыўшы, мусіць, што возьме там каня і па мяне прыедзе, забярэ.

І вось ляжу я ў стэпе, а навокал вясна, сонца такое ўжо цёплае, ласкавае, стэп цвіце, далей сонкі зелянеюць, а я адчуваю, што гэта ўжо ўсё, што гэта канец. І, мусіць, прыдармаваў, сагрэўшыся. І раптам чую: «Сяргей, а ты што тут робіш?» Гляджу, аж нада мною чалавек нейкі стаіць — твар бронзавы, загараўлы, абветраны. А я яго не пазнаю. Потым ён пачаў успамінаць — аж гэта бы з ім у Чэрвені ў перасылцы сядзелі разам. Гэта быў Шурка Круцько. Аляксандр Канстанцінавіч. І адкуль яго толькі бог паслаў. Я раскашаў яму ўсё. «Сядай, — кажа, — во на воз, ды паедзем. З начальствам я дамоўлюся, мне ўчотчык якраз нада». А ён ужо і тут нейкім прадуктовым складам загадваў. І ўсё начальства ля яго — то таму падкіне, то таму. «Я цябе адкармлю», — смеяцца. І праўда, з ім я ўжо адышоў — чаго, чаго, а есці хапала. Але яго хутка зноў пасадзілі — і тут махляваў. У шчы часта Шурка сядзеў. Я яму тады байрам туды насіў. Што такое «байрам»? А гэта кіслае малако. Квасіцца спачатку ў конскім страўніку. А потым крышачку яго ў малако — і кіслае. Я рошчына ўсё роўна.

Я з рознымі нацыянальнасцямі жыў. І з усімі некай ладзіў. З казахамі дык і песні іхнія ведаў, спяваў разам з імі. «Пакажы мне твае прыгожыя бровы». — «Навошта табе, паглядзі лепей на крыльце ластаўкі». І гэтак далей. А потым прынёсць мне газету. Дык я ім і чытаю. Сам нічога не разумею, але літары — то нашы, чытаць магу. Затым яны да мяне па-казахску ўжо гавораць, я кажу, што нічога не разумею, а яны злуюцца, думаюць, што я спецыяльна не хачу з імі паіхняму-гаварыць: маўляў, як гэта так — газету чытае, а гаварыць не можа.

І вось вызвалены. Канец тэрміну майёй высылкі. Сяджу ў станцыйным буфэце, п'ю піва. У сваім доўгім, чорным, страшным такім паліто, дзе замест каўняра — цэлы барашак: угаварыў адзін памяншацца — у мяне быў вельмі добры турэмны бушлат, дык той забраў яго, а мне сваё паліто аддаў. Сяджу я і думаю: куды ехаць і як — грошай жа ніякіх няма. Тыя, што павінны былі за этапам з Чэрвеня ў Казахстан мне прыслаць за паліто з кенгуровым каўняром, так і не прыслалі.

Побач такі інтэлігентны чалавек з бародкаю таксама п'е піва. Разгаварыліся. Культурна гаворыць, далікатны такі, прыстойны.

Неўзабаве буфет ажыў, у ім стала цесна і тлума, — хлапчукі таксама вызваліліся. Адзін, важак іх, пазнаў: «А, Сяргей, давай з намі». — «У мяне грошай няма», — адказаваў. «О, мы пакуль да Масквы

СЯРГЕЙ СЦЯПАНАВІЧ

лектыў — Беллітмак. Я быў кіраўніком. Валодзька Кавалёў — мой сакратар. Уваходзілі ў яго Віткоўскі, Тарасевіч, Дзекер, Вайткевіч. А тады абавязкова трэба было зарэгістраваць нашу арганізацыю. Пайшлі мы да Жылуновіча — да Цішкі Гартнага. Расказалі яму пра нашу платформу, і дзядзька Зміцер зацвердзіў яе. І вось вечар у Саюзе пісьменнікаў. А Андрэй Александровіч усё хацеў, каб наш Беллітмак прымкнуў да «Маладняка», быў як бы яго нейкаю часткаю. «Чаму вы ў «Маладняк» не ўступіце?» — пытаецца. «А чаму вы з «Маладняка» ў «Польмя» перайшлі?» — у сваю чаргу спытаўся я. Малады быў, яршысты — мне ж усяго дваццаць першы год ішоў. Яшчэ нешта выкрыкваў. Александровіч выйшаў. А сядзеў у прэзідыуме. Потым мне гаварылі: «Навошта вы гэтак Александровіча разлавалі?» Лужанін, помню, сядзеў у зале і ўсё з месца таксама штосьці выкрыкваў. Там, памятаю, пра Чорнага штосьці гаварылі, на яго нападлі, а Лужанін гарачыўся: «Чаму ж вы тады гэтага не гаворыце, як ён сам ёсць? Дык тады маўчыце!»

А я працаваў карэктарам у «Звяздзе».

Не памятаю ўжо, як я пазнаёміўся з адным настаўнікам. Шкраба — яго прозвішча было. Ён нас прыбраў да рук. Браў у выдавецтве пераклады, а мы яму з адной дзяўчынкай рабілі. Помню «Таню-рэвалюцыйна-ерку», здаецца. Нервова перакладаў на беларускую мову геаграфію, нейкія брашуркі. А потым — мы лішэнцы. І я, і маці. Не ведаеш, што гэта такое? Пацікаўся, як будзеш мець вольны час. Спачатку на сценах нашы прозвішчы вывешвалі. А затым прыходзіць міліцыянер. «Хто тут жыве? Дзяргаі? Вашы пашпарты». — «Навошта?» — «Звычайная праверка». Паглядзеў пашпарты і забраў. «Прыйдзеце ў міліцыю», — кажа. Я, нічога не падзараючы, пайшоў у міліцыю. А мне паперу ў рукі — у 24 гадзіны пакінуць Мінск. Маці адразу ў Маскву да сястры — та я на дачы жыла, ёй лягчэй. А я так па горадзе бадзюся. Да цёткі зайду, пераначую. Але і яна баіцца. Яна з дворнікам не ў ладах, пасварыўшыся. І дворнік ужо пачаў праптываць, хто гэта ходзіць, хто тут начуе. Дык я тады ўжо ноччу хаджу па горадзе, а ўдзень зайду да цёткі, паспяю крыху.

Арыштавалі мяне на трэці дзень. У хаце засталіся дваюрадны мой брат з жонкаю і дзіцем — яны прыехалі з вёскі, папрасіліся пажыць, і мы іх уважылі, пашкадавалі. Спачатку паўтара месяца сядзеў у мінскай турме. А каб ты ведаў, якія абвінавачванні мне прад'явілі! Узрыў памяшкання

Добрая такая жанчына. Бачыць, што я ўжо зусім спакутаваўся, знерваваўся. Кажа: «Канечне, у вас тэмпература, і вы можаце адкласці трыбунал да выздараўлення. Але ж я бачу вас — вы яшчэ болей знервуецеся. Я б вам не раіла адкладаць. Лепей ужо так адразу — з моста і ў вадку».

Як прынёс я ў камеру тую паперыну, дзе напісана, у чым мяне абвінавачваюць, дык усе ад мяне ходу — баяцца!

І вось трыбунал. Доктарка напала мяне ўсялякімі супакавальнымі, і я пайшоў. Вось там я сваіх сведак і пасадзіў у галёш. Адзін сцвярджае, што сам чуў, як я збіраўся забіць Будзённага. Кажа, гэта было вясною, каля кіно «Чырвоная зорка». І праўда, мы ішлі з ім, убачылі, як выходзіў Будзённы, і я без усякай задняй думкі сказаў: «Глядзі ты, без аховы ходзіць, яго ж могуць забіць». А ён ужо пляце, што ў мяне і нож вялікі быў. Я задаю яму пытанне: «А сведзецель харашо помніць, што гэта было вясной?» — «Харашо». — «І што гэта было ля «Зоркі?»» — «Так, ля Зоркі». — «Дык вось суддзям вельмі лёгка будзе ўпэўніцца, што сведка лжэ, бо Будзённы выступіў у «Зорцы» ў свой першы прыезд, восенню, а вясною ён выступіў у клубе Дзяржынскага...»

Другі таксама гаворыць, што было ў мяне дома, чуў, як я гаварыў контррэвалюцыйныя рэчы. Я кажу да суддзю: «Свідзецель ніколі не быў у мяне дома, я яму нічога не гаварыў. А калі сведка быў у мяне, як ён сцвярджае, хай падрабязна апіша, як можна папасці ў маю хату, у мой пакой». — «Ну, у хату пападаеш адразу з двара. Заходзіш адразу ў сенцы, і з сянец — налева яго пакой». — «А адразу?» — перапытваю я. «А адразу». — «Пакой апішыце», — зноў прашу я. Апісвае: кнігі, этажэрка. Дзяргаі ляжаў на канапе і гаварыў. Кнігі, праўда, былі, але не на этажэрыцы. А каналы ў нас не было. Стаяла штосьці засланае, але не капапа. «Свідзецель харашо ўсё гэта помніць?» — дапытваюся.

«Харашо», — адказвае. «І тут суддзі лёгка могуць пераканацца, што ўсё гэта няпраўда. Някай любы, хто ў мяне быў, скажа, што да нас у хату нельга патрапіць адразу з вуліцы. Трэба спачатку на двор зайсці, веснічкі адчыніць. А са двара — ужо ў сенцы. Ды і ў мой пакой нельга папасці адразу. Абавязкова трэба праходзіць праз кухню. І каналы ў мяне ніколі не было, і этажэрка. Кнігі ёсць, але яны на сталё ляжаць». Суд пытае ў другіх сведак: «Правільна Дзяргаі гаворыць?» — «Правільна». Але ж і першы сведка, той, што кляпаў, быў, сабака, у мяне. Аднак тады сапраўды папаў да мяне з вуліцы — плот быў разгароджаны.

ваць — ні цябе, ні твайго сына. Успомні, як ты мяне ў маю хату не пускаў. І цяпер хочаш мяне выгнаць?» — «Ну, дык гэта ж не ўсур'ез было, хіба ж я не пусціў бы цябе, каб ты захацеў».

А я хадзіў, туляўся — «лішэнцы». Аднаго разу, дождж халодны, як з вядра, лье, а я ўсё хаджу па вуліцах, каб да цёткі як пазней зайсці, каб дворнік не ўбачыў. Зайшоў у пад'езд аддажджу. Жанчына нейкая таксама забегла. Пастаяла крыху, зірнула на мяне, потым яшчэ раз зірнула і гаворыць: «Тава-рыш Дзяргаі? А чаму ж гэта вы не заходзіце да нас? На вас жа прыйшлі дакументы аб зняцці з вас лішэнства. Зайдзіце ак-небудзь, атрымайце».

А я, праўда, раней заходзіў да Галадзеда. Заяву пісаў, каб разабралі. Гавару я з ім — а ён бачыў майго добра ведаў — усміхаецца мне Галадзед, слухае, хоць у мяне таксама абвінавачванне, што я і яго забіць хацеў.

Бачыш, і жанчына гэта пазнала. Яна ў прыёмнай працавала. Пару разоў убачыла, і ўжо запамінала.

Я назаўтра ж пабег. Раніцою. Забраў пашпарты і хуценька на пошту — адразу ж матчыні адаслаў у Маскву.

Прыходжу дамоў і думаю, як са сваяком змагацца. Як паказаў я яму паперку аб зняцці з нас «лішэнства» — на кухню пусціў. Пераначаваў я колькі дзён, аж зноў забралі. Масква не зацвердзіла апраўдальнага прыговору. Незразумела было — столькі страшных абвінавачванняў, і апраўдаецца.

І вось я зноў у турме. І зноў з кім толькі не сустракаўся! З мітрапалітам нават сядзеў. Некай іншым разам раскажу.

Я дужа і там не баяўся. Быў у мяне добры кажух. Кенгуровы каўнер. Мне трэба было паэтапу ісці. Восень глыбокая, холадна, а гэты кажух у мяне рэквізавалі. А была якраз праверка турмы з Мінска. Я сказаў пра кажух. Загадалі выплаціць за яго грошы. Хоць потым я і нацяпеўся за гэта.

Але я і іншым стараўся ламагчы. Сядзеў разам са мною ў перасылцы ў Чэрвені няправільна засуджаны селянін. Яму казалі: працуй на сваім кані — адпусцім. Паўтара года працаваў — араў участкі, вазіў усё, — не адпускаюць. Тады я напісаў пісьмо ў Вярхоўны Савет і перадаў на волю. Шкляр быў з вольных, вокны ў турме шкліў, дык я папрасіў яго ў паштовую скрынку ўкінуць у горадзе. І, разумееш, той укінуў. Дайшло. Прыехала камісія з Масквы. Разабраліся. Заплацілі селяніну за ўсё — і за каня, і за работу. Селянін паўтара кілаграма масла прынёс мне ў камеру. А праз месяц яго і зусім адпусцілі.

Міхась Рыгоравіч ЯРОШ

10 ліпеня на 59 годзе жыцця заўчасна памёр вядомы беларускі літаратуразнаўца і крытык, кандыдат філалагічных навук, старшы навуковы супрацоўнік Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР імя Янкі Купалы Міхась Рыгоравіч.

Нарадзіўся Міхась Рыгоравіч Ярош 10 студзеня 1929 г. у вёсцы Меміна Слабада Клецкага раёна Мінскай вобласці ў сям'і сялянскай сям'і. У 1953 г. ён скончыў філалагічны факультэт Белдзяржуніверсітэта імя У. І. Леніна, а затым — аспірантуру пры Інстытуце літаратуры АН БССР і назаўсёды звязаў свой творчы лёс з даследаваннем праблем гісторыі беларускай літаратуры і яе сучаснасці. У 1958 г. ён паспяхова абараніў дысертацыю, прысвечаную творчасці Я. Купалы. Пяру М. Р. Яроша належыць шэраг значных гісторыка-літаратурных прац, якія заслужылі атрыманне высокай ацэнкі літаратурнай грамадскасці. Сярод іх вылучаюцца такія таленавітыя напісанні, як «Драматургія Янкі Купалы» (1959), «Янка Купала і беларуская паэзія» (1971). Яны адкрылі новую старонку ў беларускім літаратуразнаўстве. Шырокую вядо-

масць набыў крытыка-біяграфічны нарыс «Міхась Чарот», у якім М. Р. Ярош удалося сказаць новае важнае слова пра выдатнага пралетарскага паэта. У сааўтарстве з В. Л. Бечынам М. Р. Ярош напісаў абагульняючую манאграфію «Беларуская сацыяльная лірыка» (1979). Да 100-годдзя дня нараджэння Я. Купалы М. Р. Ярош выдаў грунтоўную манאграфічную працу «Пясняр роднай зямлі» (1982).

У 1980 годзе за ўдзел у падрыхтоўцы фундаментальнай «Гісторыі беларускай літаратуры» Міхась Рыгоравіч разам з калектывам аўтараў быў удастоены высокага звання лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР імя Я. Коласа.

М. Р. Ярош — адзін з аўтараў «Гісторыі нацыянальнай савецкай літаратуры». Яго плу танкама належыць шэраг раздзелаў у падручніках і дапаможніках па беларускай літаратуры для ўніверсітэтаў і педінстытутаў.

М. Р. Ярош вядомы і як таленавіты крытык. Ён выступаў у друку па вострых пытаннях развіцця беларускай сацыяльнай літаратуры і праблемах творч. Ён — член СП СССР з 1968 г. За поспехі ў навуковай і грамадскай рабоце ўзнагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР.

У 1987 г. М. Р. Ярош падрыхтаваў да друку новую працу, якая падагульняла вопыт яго шматгадовых навуковых пошукаў: «Янка Купала і Януб Колас. Праблема творчай індывідуальнасці». На вяртлі жалю, Міхась Рыгоравіч ужо не зможа ўбачыць сваю кнігу апублікаванай. Аднак яго таленавітыя навуковыя літаратурна-крытычныя працы застаюцца плённымі набыткамі беларускай літаратуразнаўства і крытыкі. Як чалавек Міхась Рыгоравіч заўжды вылучаў сціпласць, чужасць і таварыскасць, гатоўнасць прыйсці на дапамогу. Ён назаўсёды заставаўся ў паміці ўсіх тых, хто зацікаўлена сочыць за развіццём беларускай літаратуры і жыве інтарэсамі нацыянальнай духоўнай культуры.

ІНСТЫТУТ ЛІТАРАТУРЫ ІМЯ ЯНКІ КУПАЛЫ АН БССР. САЮЗ ПІСЬМЕННИКАУ БССР.

Саюз пісьменнікаў БССР глыбока смуткуе з прычыны смерці вядомага крытыка і літаратуразнаўца, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР ЯРОША Міхася Рыгоравіча і выказвае спачуванне родным і блізім нябожчыка.

Ад мемарыяльнай камісіі СП БССР

8 ліпеня г. г. на Чыжоўскіх могілках у Мінску адбылося захаванне праха вядомага беларускага гісторыка, краязнаўца і літаратара доктара гістарычных навук Мікалая Мікалаевіча Улашчыка, які памёр у Маскве. Над урнай выступілі

пісьменнікі Г. Кахановікі, А. Ліс, В. Чамарыці, Э. Ялугін, Г. Сторык Л. Мірачыці і іншыя. Яны гаварылі пра вялікі ўклад нябожчыка ў беларускую гістарычную навуку, выданне летапісных крыніц.

ЗАЎВАГА ЧЫТАЧА

НЯВЫКАРЫСТАНАЯ ПАШТОЎКА

Выдавецтва «Мастацкая літаратура» выдала старанна ўкладзеную кандыдатамі філалагічных навук Т. Кабржыцкай і В. Рагойшам і выдатна аформленую мастаком М. Будавеем кніжку трагічна загінушага таленавітага пісьменніка нашай ўсёй паштоўкі Сяргея Палуяна. Кніжка мае сімвалічную назву — «Лісты ў будучыню». У ёй сабраны ўсе, ці амаль усе, што паспеў зрабіць літаратар за свой, як блісквіца, кароткі творчы век. У кнізе змешчаны таксама і ўсе вывучаныя ўкладальнікамі матэрыялы пра Сяргея Палуяна. Але ці ўсе? Уважліва чытаючы кніжку, мы звярнулі ўвагу, што ў ёй не фігуруе паштоўна стрыжняга брата Сяргея Палуяна, яго аднадумца і равесніка, удзельніка рэвалюцыйнага руху, студэнта Кіеўскага політэхнічнага інстытута. Паштоўна захоўваецца ў Цэнтральным дзяржаўным архіве літаратуры і мастацтва ў фондах газеты «Наша Ніва». Вось яе змест: «В аугусте этого года мой брат Сергей Полуян уехал в Вильню. Некоторое время я получал от него письма, имея его встречалось в газете, но теперь я не получаю более 2,5 месяцев писем, а в газете не встречается его имя. Не поставьте себе в труд в день получения сего письма сообщить мне, где он? В Вильне или уехал? Если уехал, то куда? Если он в Вильне, то передайте ему, пожалуйста, эту открытку. С благодарением, И. Бахонька». Дата гэтых гэтаў запіс 15 снежня 1909 года.

Пытанні гэтыя маюць значнасць, бо праз тры з паловай месяцы пасля запыту Пахонькі Сяргей Палуяна не стала. Значыцца, нешта адчуваў у Кіеве, калі так хваляваўся, так трывожыўся за Сяргея. Нешта было нязвычайна ў яго паводзінах. А што было? Што магло быць? Ці не было гэта маўчаны пачаткам той дэпрэсіі, таго душэўнага разладу, расчаравання тагачаснай рэчаіснасцю, якія прывялі Сяргея да самагубства?

Паштоўка з Кіева кіла да далейшага пошуку звестак пра жыццё Палуяна ў Вільні. Разам з тым, яна апявае нам і пра аўтара, — Івана Бахоньку. З паштоўкі відаць, што Іван сістэматычна чытаў «Нашу Ніву», сачыў, што рабілася на Беларусі, пашыраў газету на Украіне. На паштоўцы ёсць такая дэпіска: «Разсчёт по агентуре «Нивы» будет произведен мною и 1 января». Значыцца ён, як і яго брат Сяргей, не быў абыякавы да лёсу роднага краю, яго гісторыі і культуры. Усё гэта робіць кіеўскую паштоўку не такім ужо малаважным дакументам, як гэта магло падацца на першы погляд.

Уладзімір СОДАЛЬ.

даедзем, дык у нас грошай будзе цэлыя кішэні. Не будзе куды дзвяццаць».

А хлопцы ж — карманнікі, Зладзеі. Важак знаёміць мяне з Панам — галоўным сваім шэфам. І хто ты думаеш быў той Пан? Той самы інтэлігентны, з культурнаю бародкаю чалавек, з якім я толькі што за адным сталом піва піў. Аказваецца, гэта вельмі вядомы ў коле зладзеяў карманнік. «Завязваю», — кажа ён мне.

А я не хачу з імі ехаць — зноў пападзецца. Хоць і грошай няма. І ўсё ж паехаў...

Прыязджаю ў Маскву. Даў папярэдне брату тэлеграму. Выйшаў з цягніка. Ніхто мяне не сустракае. Я і не крыўдую — разумею, ведаю. Выйшаў з вакзала, тады і убачыў брата. Лёшка стаяў зводдаль. Я яму махнуў рукою — маўляў, ідзі ўперад, а я — за табой. Лёшка і пайшоў. Да машыны. У машыне ўжо ляжала вопратка — а то я ў сваёй у Маскве сапраўды быў страшны, куды да мяне Лёшка падыходзіць. Мы паехалі, а ў машыне пераапраўнаўся. Даехалі да сквера — Лёшка ж працаваў таксістам, — а там маці і сястра сядзяць. Паездзілі па горадзе, пагаварылі, яны мне грошы далі, а дадому не везуць. Хоць я і разумею ўсё, але ж усё роўна крыўдна. Развіталіся. Я на вакзал — па дакументах мне трэба ў Віцебск ехаць. Мы дамовіліся з адным другам разам ехаць, але я яго не знайшоў. А Пана убачыў. Мы з ім і ехалі. У Віцебску, на вакзале, нарэшце, убачыў таго друга, з якім дамаўляўся. Пайшлі да яго сястры. А там цеснавата, а спаць няма дзе. Пакуль у мяне былі грошы, дык я сее-тое купляў. А тады ўжо і грошы канчаюцца, і нідзе нас не бяруць на працу. І Пана таксама не бяруць. Ён на вакзале навуе. Хацеў «завязаць». Аж я яшчэ ў Віцебску на вакзале убачыў, як ён «развязаўся». Разумееш, раптам ні з таго, ні з сяго перасмыкнуўся, захаваліся, перамяніўся зусім. А потым падняўся і пайшоў на другую лаўку, дзе спаў некты дзядзька, зняўшы галёшы, — мусіць, ціснулі. Ён сеў, раўнадушна, спакойна ўсунуў на свае чаравікі галёшы і вярнуўся на сваё месца. Я тады зразумеў: не завязаш ты, хлопец. І праўда, праз колькі дзён я яго убачыў і не пазнаў — ён пагаліў бараду, а без барады зараз быў чысты карманнік. Вочы быстрыя, халодныя сталі, позірк адрозна выдае. Дзе і падзелася яго інтэлігентнасць.

А я ўгаварыў свайго сябра Сямёна з Дубровы ехаць да яго ў вёску. Вярней, ён мяне ўгаварыў. Я казаў, што не даду — нага ж хворая. «Я цябе да нясу», — казаў ён.

Паехалі. Даехалі да Шацілак, адтуль дваццаць кіламетраў трэба пехатою ісці. І гэта з маёю хвораю нагою. Па дарозе зайшлі да Сямёнавага кума. У хаце — гола. Нават не пачаставаў, нават есці не даў. А Сямён хваліўся — васьм дойдзем да кумавай вёскі, там... Адпачылі крыху і далей пайшлі. У Дуброву прыйшлі ўвечары — позна, цёмначы. Хата чыстая. Набожнікі. Фіранкі з газет. Чуо шэпт: «Мамо, Сямён вярнуўся». Гэта сястра Сямёнава — Ганна. Маці, Настасся Майсеўна з-за шырма выйшла... А назаўтра ноччу — стук у дзверы. З ліхтарамі прыйшлі. «Адчыняйце, вобсык». А гэта Воўк, старшыня сельсавета, прывёў міліцыю. Такі ўжо гад быў — сапраўдны воўк. Паглядзелі нашы дакументы, Сямёну нічога, а мне — нельга тут жыць, у нас другая прыгранічная зона, судзімы нельга. Я ў Парычы, у НКВД пайшоў. Разам з Сямёнам. Не дайшлі за дзень. Пераначавалі ў адной вёсцы ў Сямёнавай знаёмай — я муж таксама сядзеў, а раніцою зноў у дарогу.

Начальніка не было. А намеснік і гаварыць не хоча; уязджай і ўсё, тут нельга. Сказалі, што начальнік заўтра будзе. Ну, я зноў пайшоў да тае жанчыны, зноў пераначаваў. Купіў дзецям гасцінца — дык яны радыя-радыя былі. Цэлы дзень назаўтра чакаў начальніка. А ён быў на раёне. Позна вярнуўся. Я адразу зразумеў, што гэта ён: усе зашавяліліся, забегалі. Нейкі зусім другі рытм з'явіўся. Зайшоў я да яго, расказаў усё. Стомланы такі чалавек. Я сказаў, што карэктарам у «Звяздзе» працаваў. Знайшлі новых знаёмых, разгаварыліся. «Ладна, — кажа, — хоць і сапраўды тут, у трэцяй прыгранічнай зоне, нельга вам жыць, усё ж мы парухам — прапашам вас».

А ў вёсцы думалі, што я чарнакніжнік, — у мяне была чорная, тоўстая, вялікая энцыклапедыя. Асабліва Воўк стараўся супраць мяне, усё хацеў выселіць. А я зрабіўся ў Дуброве як бы сваім адвакатам. Пасля таго, як пасля майго пісьма адной сям'і карову вярнулі, якую няправільна забраў быў Воўк, ка мне людзі пайшлі за дапамогаю. І я ўсім пісаў заявы, хоць мне і нельга было гэта рабіць — у мяне ж судзімасць.

А тут яшчэ настаўніца вясковая ў мяне ўлюбідлася. А я настаўнік любіў. Вось і ён са злосці пачаў Ваўку дапамагаць, на мяне кляпаць, выжываць з вёскі. І Несцерка, Ганнін ухажор — чорныя такія, вочы хітраватыя, жартаўлівы хлопец — таксама пачаў раўнаваць да Ганніна.

І ледзь дзела мне не прышлілі. На выбарах. Воўк падняў бучу, што я не іду галасаваць, каб сарваць выбары. І ўжо ўпаўнаважаныя прыйшлі, і ўжо дапытваюць мяне. «А што вам казаў такое?» — пытаюся. «Іван Доўгі», — адказвае Воўк.

Паклікалі Івана, члена сельсавета. «Калі я табе, Іван, гаварыў такое, што я галасаваць не хачу і не буду?» — «Не, ніхто мне нічога не казаў». — «Дык што ж вы тады выдумляеце?» — кажу я Ваўку. — «А калі б вы нават і падумалі такое, то вам бы і ведаць не зашкодзіла, што я, пасля турмы, не маю права галасаваць».

О, глядзі, як мы з табою загаварыліся — поўнач мінула, а мы і не заўважылі...

10 верасня 1974 г.

— Бацька мой пасля рэвалюцыі быў загадчыкам дзяржаўнай сталойні. Пасварыўся з німсьці і адрыў сваю. Быў магазін на рагу Савецкай і Архірэйскай вуліц, дык бацька яго арандаваў. Зрабіў пад залу. Восем столікаў паставіў. Гэта ў 1921 годзе было. Наведвальнікаў у нас было шмат. Часта бывалі Купала, Колас, Чарот, Кудзельнаў таварыш (усе яго так звалі: «Кудзельнаў таварыш», а хто гэта быў, дык я і зараз не ведаю). Бывалі Ігнатюк, Лёсін, Крыловіч, Міровіч. Дудар ляр пісьменнікаў бегав, як цяпер гэты... Ты ведаеш, пра каго я гавару. Блізка ён нека баяўся падыходзіць, а па хлеб, па прадукты — яго пасылаў.

Я падносіў, на сталы ставіў. Маці мая думала смачна гатавала. Над сталойні «Звязда» была. Так што і газетчыні да нас заходзілі.

Гарэлі на той час у продажы не было — яна была забаронена. Прыносілі кантрабандысты. Часам і мяне бралі з сабою да граніцы — з хлапчуком не так падазрона. І раней кантрабандысты бралі мяне з сабою. Хадзілі аж пад Слуцк, куплялі там польскі спірт. У нас за гэта, калі наго лавілі, высылялі ўсю сям'ю ў Сібір. А мы, бацька, насілі спірт і прадавалі потым у прыватных рэстаранах. А ў тых ужо блат свой з міліцыяй быў...

Аднойчы прынеслі кантрабандысты і майму бацьку аж шэсць бутэлек літровых спірту. Ноччу. Схаваць няма дзе. Бацька іх — у пліту на кухні. А маці раніцою ўстала раней бацькі, пайшла на кухню і, не пагледзеўшы, запаліла ў пліце. Такі выбух грывнуў, каб ты чуў. Усю пліту разнесла. Але не пліты было шкада. Спірт тады дужа вялікія грошы каштаваў. Бацька ледзь не біў маці. А бацька спірт трымаў у лямпе, якая вісела на кухні. Звычайная такая лямпа. Шкло започанае. І кранік. Адкрыеш — цяча. Залівалі туды незаўважна. Таму і не маглі злавіць.

Колькі ні правяралі, колькі ні шукалі, — ніхто не здагадаўся, што спірт у лямпе можа быць.

Дудар толькі падміргваў мяне — хоць ён і быў крыху старэйшы за мяне, мы з ім вучыліся разам у адной школе — у школе імя Чарвякова.

Купала добры даход нам даваў. Купала любілі — у рот яму ўсе глядзелі. Слухалі, што гаворыць.

Цяця Уладзі гарэлку і з сабой брала. Гасцей у іх і ў год лад многа было.

Аднойчы, як мяне з турмы выпустілі, я сустрэў яе на базары. Я да яе, хацеў пагаварыць, а яна неяк ад мяне, ад мяне сумачку да сябе — не пазнала, мусіць, падумала, што гэта злодзей яні, — дык я і адышоўся.

Бачыш, бацька мой быў маленькім нэпманам. А маці «лішанка» — яе праваў пазбавілі за тое, што пняла хлеб і прадавала на базары без патэнта.

Бацька да рэвалюцыі трымаў рэстаран «Мядзведзь». Разам з Янкам Васільевым, мужам маёй цяці. Васільеў быў лярэй, сапраўднае прозвішча яго — Партной. Ён пісаў нават на высачайшы разгляд, каб замянілі прозвішча. А то «рэстаран першага класа Партной № 1» — не гучыць: ніхто і Партною не пойдзе. Памянілі яму прозвішча. Так ён стаў Васільевым.

Ну і я калі гэтага рэстарана, зразумела, круціўся. Рос ля яго. Людзей многа цікавых бацьку, гаротных таксама.

Помню, памагалі ў «Мядзведзі» двое такіх — Саўна і Ігнатка. Дурнаватыя троху. Грошы яны і ў вочы не бачылі. Саўна, праўда, грошы сам атрымліваў, але што толькі на яго не грузілі, усё цігнуў. Кастроўлі мый, у печы паліў, дровы насіў. Калі памёр, дык жонка, такая ж, як і ён, не прыстасавана зусім да жыцця, не ведала, што рабіць з двума таксама недарэзвімі дзецьмі. Да гэтага яны хоць накармлены былі — а больш ім нічога і не трэба было, — а зараз такое здарылася. Дык яны, бывала, выйдучы ўвечары з хаты, паваліцца галодныя на зямлю і галосіць, што галосіць — выюць па-звырнуаю — аж сэрца заходзіцца. Голад самы, але людзі не вытрымліваюць, нясуць ім, што ў каго ёсць.

Ігнатка таксама ў «Мядзведзі» каструльным быў. Той дык напраду грошы і ў вочы не бачыў.

Аднойчы вецер гнаў па вуліцы нейкую паперну. Сторублёнку. Ігнатка падняў яе, а не ведае, што гэта такое. Яго накіраваў, а грошы, якія, здаралася, за Ігнатку, сястра атрымлівала. Прынес ён тую паперку на кухню. Ну, там ужо як убачылі — нека абдурчыў яго нада. Добра, што мая цятка на той час янраз зайшла. А яна была дужа сумленная. Убачыла, што тут нешта не так і пачала распытваць Ігнатку, што здарылася. Ну, той і расказаў. А сотня — гэта ж вялікі вельмі на той час грошы былі — ужо ў нухара ў кішэні ляжала. Цятка загадала вярнуць грошы. Паклікалі яго сястру. Тая ўзяла сотню і купіла за яе потым Ігнатку боты, насьцюм, шапку.

Кухары, помню, забавляліся па-свойму. Калі «Мядзведзь» усё споўнаўся двое дурнаватых такіх гаротнікаў — Цімох і Марыля. Дык кухары іх накармліць, а тады дзеднавоўца, пацшаюцца. Цімох хадзіў у такім доўгім фрэнчы, дык яны за хлэсцік яму начапаліць розных курных кішон, вантробаў, а тады ўжо жэнцыця іх. Цімох дык той зусім дурань быў — ідзе і хоць бы што, толькі смяецца ўсё, а Марыля вырываецца, уцякае — яна ўжо быццам нешта і разумее. А кухары, як сваты, за рукі іх возьмуць. І водзяць вакол якога чана.

Спачатку бацька мой і дзядзька Партной-Васільеў мірыліся ў «Мядзведзі». А потым у іх нешта не пайшло. Падзяліліся. Бацька ўзяў сабе афіцэрскі клуб, а дзядзьку — рэстаран астаўся.

А тут імперыялістычная вайна. Усе мы збіраліся ехаць з Мінска. Нават ужо тры фуры чыганыскія сталі. А тады бацька прыйшоў і кажа, што мы не паедзем. Цятка ж і Васільеў паехалі. Грошай у іх было дужа многа. Але толькі з тых грошай: пакуль даехалі — усё пацінела. Грошы тыя сталі ні на што не вартыя. Яны паехалі на Каўказ, потым у Крым. Аднойчы ў нашу сталойку, гэта ўжо пры Савецкай уладзе было, зайшоў чалавек з Крыма. Разгаварыліся. Бацька сказаў, што ў нас там недзе знаёмы ёсць, Васільеў. «Я знаю яго, — адказвае незнаёмы. — Яму і напісаць можна. Пішыце так: «Ята, рэстаран такі-та, арэндатару Васільеву». Напісалі. Адгукнуўся, Нікі ён ужо і не арэндатар. Голья, галодныя. Прыехалі зноў у Мінск. У нас і жылі. А потым і ў мяне. На рукавах маіх і памерлі. Я і пахаваў іх. Яны мяне дужа любілі — і цятка, і дзядзька. Вунь іхняя каніпка ў мяне і зараз стаіць. У прырэднім пакоі. Яны мяне памерлі, а сабе гэтую каніпку забраў. Хто ў мяне на ёй толькі ні спаў!

(Заканчэнне ў наступным нумары).

АХ, ЯК ЯРКА свеціць лэтам сонца Элады! Яго шчодрыя промні заліваюць залатым святлом падножжа славуэта Парнаса, вядомы кожнаму грэку храм Апалона і яшчэ больш вядомы Дэльфійскі аракул, пра які ў Грэцыі не ведае хіба што апошні раб. Сонца асвятляе і тое, што за высокімі сценамі не відно чужому воку: ранішняю мітусню храма, мужчын-жрацоў і піфій-прарочыц, якія выплаўлі на белы свет, нацягнуўшы на сябе пакаемчаныя хітоны. Над уваходам у храм вялікая шыльда з надпісам: «Свяшчэнны аракул. Прадказваем волю багоў. Фірма гарантуе дакладнасць».

Галоўны жрэц, шырона пазяхаючы, паглядае на сонца, якое ўжо ладна ўзнялося над небакраем, і, нядобрым словам памінаючы Зеўса і іншых падуладных грамавержцу багоў, шэпча:

— Дня ўжо багата, а пакуль ніводнага лайдака. Эх-хе, прагарым, ліха Зеўсавай матары! А на тым тыдні ў гонар Пасейдона спусцілі... эх-хе... да апошняй драхмы. Прагарым, клянуся палябоўнікамі Геры!

І гнеўна крычыць на сонных, вялых піфій:

— Паварочайцеся, кабылі! Адно жэрці ды спаць умеецце! Каб праз хвіліну быў поўны марафет!

І раптам... Ага... Увага! Пыліць дарога, нехта едзе да храма. Кліент! Усе, да апошняга гугнявага жраца, прымаюць суровы і засяроджаны выгляд. Тут вам храм, свяшчэнны аракул, прадказваем волю багоў!

А кліент з тых, што «не вельмі». Ён едзе на муле, значыць, у кішэнні ў яго не багата. Тыл, у яго ў кашальну весела гамоняць срэбныя манеты, ездзяць на конях, іх носяць у паланіках рабы. Праўда, мул сыты, гладкі.

— Добры дзень, дастойныя служыцелі багоў! — кланяецца жрацам кліент, і з лясай галавы яго шчодра сцякае на зямлю густы, як мука, дарожны пыл. — Я прыехаў здалёк, з Фесаліі. Апошнім часам мяне праследуюць нягоды, і мне вельмі карціць даведацца, што чакае мяне ў наступныя пяць-шэсць месяцаў.

— Усю праўду скажучы нам багі, голас якіх толькі нам дадзена чуць, — сурова сказаў галоўны жрэц, — А пакуль зрабі амавенне ў водах свяшчэннай Кастальскай крыніцы, каб змыліся ўсе твае нядобрыя думкі і намеры, і плаці, твая лепта

пойдзе на алтар Апалона. Так, добра, а цяпер жрыцца-прарочыца будзе размаўляць з багамі. Гэй, Дафна! Жрыцца-піфія Дафна адліла глыток вады са свяшчэннай крыніцы Касаціды, пажавала лісце свяшчэннага лаўра і села на залаты трыножнік над расколінай скалы, са дна якой узнімаўся ядавітыя выпарэнні. Пакрысе піфію агортваў дурман, і яна пачала блзладна выкрыкваць незразуме-

рус буйных і дробных жрацоў, на нейкі момант згубіўшы ўсю сваю важнасць і недаступнасць.

— Бачу, бачу, што знаецца з багамі, — палажліва сказаў самы багаты з тагачасных цароў. — Адрозны пазналі мяне. Гм, добра. Мне патрэбна ваша парада. Але спачатку... Хто сказаў, што Крэз синара? Гэй, рабы! Мяшок сюды!

І на зямлю свяшчэннага храма Апалона лёг мяшок з

Язэп ТАУШЧЭЗНЫ

3 цыкла «Павучальныя гісторыі»

лялы словы. Галоўны жрэц уважліва ўслухоўваўся ў іх і мармытаў:

— Так... Ага... Ага, ага, ага...

Потым ён, быццам знясілены, заплушчыў вочы, колькі хвілін маўчаў, урэшце, прамовіў:

— Слухай, фесаліец, багі казалі, што ў тваім жыцці ў бліжэйшыя шэсць месяцаў адбудуцца падзеі.

— Падзеі? Якія?

— Падзеі, — сурова паввердзіў галоўны жрэц. — Так казалі багі. А цяпер, фесаліец, бывай. У нас няма ніводнага вольнага хвіліны, аракул трэба раіцца з багамі!

Яшчэ не асеў пыл, падняты мулам фесалійца, як воддал паказалася кавальскае коннікаў. Да храма пад'ехала багатая, упрыгожаная золатам і срэбрам, калясніца. З яе вылез чалавек, у якім хіба толькі сляпы не пазнаў бы цара. Сам лідзійскі цар Крэз, пра незлічоныя багаці ягога хадзілі легенды, завітаў да аракула!

— Калі ласка, ваша царская вялікасць! Ваша найвялікшая вялікасць! Найвялікшая сярод найвялікшых! — хорам завяў увесь хаў-

золатам, звон якога музычнай азваўся ў суровых сэрцах жрацоў, якія папроста размаўляюць з самімі багамі!

— Ага, задаволены? У мяне гэтага добра, як смецілі... Вось што, даражэнькія. Даўно карціць мне пабачыць пралятых персаў, няма мне з-за іх ні жыцця, ні спакою. Адна толькі невялікая рачулка Галіс аддзяляе мае ўладанні ад іх царства...

Дык што, скажыце, будзе, калі я перайду гэтую рачулку, пачну вайну? Гэты клопат і прывёў мяне да вас. Што скажа свяшчэнны аракул нахонт гэтага мерапрыемства?

— Вялікі цар, — урачыста абвясціў галоўны жрэц. — Толькі нам дадзена ведаць волю багоў-алімпійцаў.

І зноў глыток вады са свяшчэннай крыніцы, залаты трыножнік над расколінай, блзладныя выкрыкі піфій.

— Ага, ага... Я чую ў словах Апалона... Вось ён, адказ, о вялікі і шчодры цар! «Крэз, Галіс перайшоўшы, вялікае царства разбурыць».

Крэз задаволены ўсміхнуўся.

— Бач ты, багі як прачы-

талі мае думкі! Гора табе, Кір, цар персаў, гора! Свяшчэнны аракул прадказвае мне перамогу!...

Што было далей, ведае кожны школяр. Крэз перайшоў са сваім войскам пагранічную раку і пацярпеў страшэннае паражэнне. Праз некаторы час без войска, без слуг і без грошай небарака-цар на кульгавым муле ледзь дадыбаў да свяшчэннага аракула.

— Зладзеі! Нелюды! Ашуканцы! — крычаў Крэз. — Мяшок золата ўзялі, сабакі, а што напярочылі? Візунамі ё вас ды ў гартар, гадавы дзеці!

— Пайшоў к чорту! — крыкнуў галоўны жрэц, які быў не ў гуморы пасля учарашняга перабору ў гонар бога віна і весялоці Дыянкіса. — Шэндаюцца тут розныя бадзэгі... Ты яшчэ спрачаешся са свяшчэнным аракулам, ёлупень? Табе казалі, што ты разбурыш вялікае царства, вось ты і разбурыў яго, толькі не чужое, а сваё!

Былога цара прагналі, але ён не сукаюіўся, атабарыўся непадалёк ад аракула і пераймаў кліентаў.

— Ашуканцы! Сабакі! Хлусы! — крычаў Крэз. — З-за іх я цяпер не цар, а жабрак. Не верце гэтаму аракулу, грэкі!

Сёй-той паварочваў назад, і самая дакладная фірма цярпела страты.

— Ну, пачкай, Крэз, — скрыгаталі зубамі жрацы. — Ты яшчэ перананаешся ў тым, што мы ведаем волю багоў!

Аднаго з кліентаў Крэз пераймаў не рашыўся. Гэта быў персідскі цар Кір, той самы, з якім так няўдала распачаў вайну Крэз.

— Сардэчна запрашаем, о цар цароў, калі ласка, ваша царская найвяліккасць, — да самай зямлі згіналі гарбы жрацы.

— Шмат гаварыць не буду, святлыя людзі, — пачаў цар персаў. — Мне не дае спакою думка, ці трэба пакідаць на свабодзе гэтага халапута Крэза. Што там нахонт гэтага скажа нам Апалон?

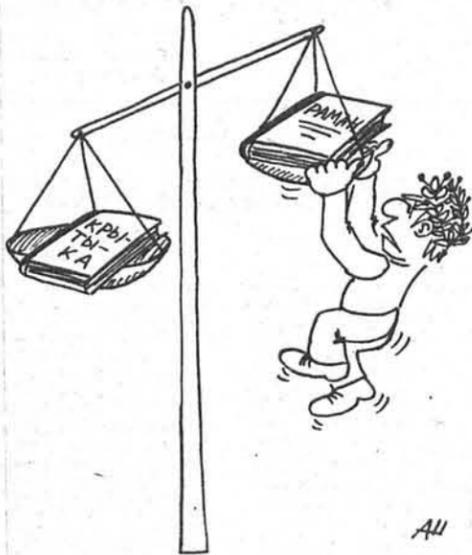
Жрацы шматзначна пераглынуліся.

— Піфія Фаргелія перадае нам словы Апалона, ваша найвялікшая царская вялікасць, — сказаў галоўны жрэц. — Вялікі цар! Багі кажуць, што ў адным царстве не павінна быць двух цароў.

— Багі як чытаюць мае думкі, — прамармытаў Кір і кінуў жрацам мяшэчак з драхмамі.

І адсек Крэзу галаву. Ну, Крэз, ці варта было спрачацца са свяшчэнным аракулам?

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК...

Мал. А. ШАЎЦОВА.

ФРАЗЫ

У спрэчцы з начальствам часцей нараджаецца не ісціна, а расхэне звольніца па ўласным жаданні.

Разумныя махляры заўсёды імкнунца сесці ў крэсла для дурня.

У кожнага лайдака сваё поле бяздзейнасці.

М. ЗАСТОЛЬСКИ.

КРЫТЫК

На карціне — статак, ані хмаркі. Знянем захліпаюцца аблогі. Спрэз трыумфальныя аркі Перамаргалі дарогі.

— Аўтар крыху перабраў! — Крытык заўважыў строга, — Залішне сакоўных траў. Кароў не відаць, адны рогаі.

Вячаслаў ДАШКЕВІЧ

НАДПІСЫ

На рыдлёўцы Запавет мой першы самы: Не капай другому ямы.

На булаве

Перш чым падняць булаву, Памацай сваю галаву.

На слупе

Хай міне вас маі існасць — Непажіснасць.

КАРАЦЕЛЬКІ

УЗАЕМНАСЦЬ

Ён пабудаваў наханаў паветраны заман, а яна аддзякавала яму за гэта паветраным пацалункам.

УПЭУНЕНАСЦЬ

Прачытаўшы пацыентам лекцыю аб дыетхарчаванні, урач у заключэнне сказаў: «Яно, нанечне, лепей усяго гаварыць аб строгай дыете на сыты страўнік».

У. ШКАБРОУ.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР, Мінск. На беларускай мове.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць раз на тыдзень, па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 02234 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

АДРАС РЭДАКЦЫІ: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на месціна галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела публіцыстыкі і нарыса — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела культуры і выяўленчага мастацтва — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і тэлебачання — 33-21-53, аддзела музыкі — 33-21-53, аддзела пісьмаў — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і фоталістаў — 33-44-04, 33-24-62, карэктарскай — 32-20-64, бухгалтэрыі — 23-73-37.

Матэрыялы прымаюцца надрукавання на машыцы (праз два інтэрвалы). Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Анатоль ВЯРЦІНСКІ.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Алякс АСІПЕНКА, Анатоль БУТЭВІЧ, Уладзімір ГІЛЕП, Мікола ГІЛБ [нам. галоўнага рэдактара], Уладзімір ГІЛАМЕДАУ, Лілія ДАВІДОВІЧ, Міхась ДРЫНЕЎСКИ, Алякс ЖУК, Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ, Ігар ЛУЧАНОК, Уладзімір НЯКЛЯЕЎ, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Юрась СВІРКА, Уладзімір СТАЛЬМАШОНАК, Рычард СМОЛЬСКИ, Віктар ТУРАЎ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.

3 20 па 26 ліпеня

20 ліпеня, 19.20
НАВІНКИ КНИГАРНІ.
Вядзе перадачу паэт С. Панізнік.

20 ліпеня, 20.15

II УСЕСАЮЗНЫ ФЕСТЫВАЛЬ НАРОДНАЙ ТВОРЧАСЦІ, ПРЫСВЕЧАНЫ 70-ГОДДЗЮ ВЯЛІКАГА КАСТРЫЧНІКА.

Вы убачыце выступленне народнага ансамбля песні і танца «Чаравічкі» Лідскай абутковай фабрыкі, У праграме — беларускія народныя песні, жартоўныя ісцэнэроўкі, вальна-харэаграфічныя кампазіцыі.

24 ліпеня, 19.50

«ДЗІНА». ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС.

Адкрывае тэлечасопіс сюжэт да 70-годдзя Вялікага Кастрычніка пра бальшавіка, удзельніка рэвалюцыі І. Ф. Шубіна. Вы пазнаёміцеся таксама з новымі акаварэліямі Г. Шутава, сустрэнецеся з акцёрамі тэатра імя Януба Коласа, даведаецеся пра парад дыксілендаў у Віцебску.

25 ліпеня, 11.15

У ЖЫВАПІСЕ, ГРАФІЦЫ, СКУЛЬПТУРЫ.

Тэлеальманах пазнаёміць з мастацкімі выстаўкамі 3. Серабрановай, В. Тарасова і выстаўкай іспанскага жывапісу, якая нядаўна экспанавалася ў Мінску.

25 ліпеня, 12.15

СПЯВАЕ Г. СТРЫЖАКОВА.

У праграме — раманы У. Кур'яна на вершы Г. Ахматавай, П. Броўкі, Н. Тулупавай.

25 ліпеня, 13.05

СЛОВА — ПАЭЗІЯ.

Свае вершы чытае А. Письманкоў.

25 ліпеня, 15.15

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ.

Чарговы выпуск тэлечасопіса прысвечаны 105-й гадавіне дзяня нараджэння Янкі Купалы.

25 ліпеня, 23.00

СУСТРЭНЕМСЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦЦАЦІ.

«Мультинарад». Вы убачыце музычныя фрагменты з папулярных мультфільмаў.

26 ліпеня, 15.15

ПРЭМ'ЕРА ПЕСНІ. У. КАНДРАСЮК, П. ЛАМАН, «КРАЯ КРЫНІЧНЫ».

Выконвае Я. Навуменка ў суправаджэнні сімфанічнага аркестра Беларускага тэлебачання і радыё.

26 ліпеня, 16.15

МУЗЫКА МАЕЯ РЭСПУБЛІКІ.

Д. Смольскі. Араторыя «Паэт», Выканаўцы: сімфанічны аркестр Беларускага тэлебачання і радыё пад кіраўніцтвам заслужанага артыста БССР Б. Райскага, хор Беларускага тэлебачання і радыё пад кіраўніцтвам народнага артыста рэспублікі, прафесара В. Роўды. Салісты — заслужаны артыст БССР В. Скоробагатаў, народны артыст БССР Я. Пятроў і дыпламант Рэспубліканскага конкурсу Л. Івашкоў.

26 ліпеня, 17.10

«СЭРЦАМ К СОНЦУ ПРЫТУЛІСЯ...»

Рэпартаж з Рэспубліканскага свята паэзіі ў Вязынцы.

26 ліпеня, 20.20

«ВЯНОК ДРУЖБЫ».

Праграма Эстонскага тэлебачання з удзелам маладзёжнага калектыву народнай музыкі «Куркел» Клуба будаўнікоў Тузіна.

У «КНИГАРНІ ПІСЬМЕННІКА»

В. ВЯРБА. Белыя пісьмы. Вершы, паэмы. Мн., «Мастацкая літаратура», 1987. — 1 р. 80 к.

Л. ГАУРЫЛКІН. Выбраныя творы ў двух тамах. Мн., «Мастацкая літаратура», 1987. — 3 р. 70 к.

А. САВІЦКІ. Верасы. Раман. Мн., «Мастацкая літаратура», 1987. — 1 р. 60 к.

І. СТАДОЛЬНІК. Лістапад на пачатку лета. Аповесць, апавяданні. Мн., «Мастацкая літаратура», 1987. — 1 р. 20 к.

П. ШРУБ. Лабараторыя. Вершы. Мн., «Мастацкая літаратура», 1987. — 45 к.